

Opas paloriskikohteiden ilmoittamiseen, valvontaan ja viran- omaisyhteistyöhön

ISBN 978-952-293-649-3
Helsinki 2019

Pelastuslaitosten
kumppanuusverkosto

 Kuntaliitto
Kommunförbundet

Sisältö

1	Johdanto	4
1.1	Oppaan tavoite	5
1.2	Määritelmiä	5
2	Taustaa	7
3	Paloriskikäsitteen määrittely	10
4	Ilmoitusvelvolliset	12
4.1	Pelastuslain mukainen ilmoitusmenettely.....	13
4.2	Tietosuojaja	15
5	Paloriski-ilmoituksen käsittely	17
5.1	Valvontakäynti	18
6	Valvontakäynnin kulku	21
6.1	Mihin paloriskiasunnon valvontakäynnillä kiinnitetään huomiota?.....	22
6.1.1	Poistuminen onnettomuustilanteissa	23
6.1.2	Palovaroitin	24
6.1.3	Suuri tavaramäärä, siivottomuus.....	25
6.1.4	Tupakointi, kynttilät, tulen käsittely.....	27
6.1.5	Tulisijat.....	27
6.1.6	Sauna	28
6.1.7	Sähkölaitteet	29
7	Palotarkastuspöytäkirja	31
7.1	Asianosaisuus	32
8	Jälkivalvonta	33
9	Hallintopakko	35
9.1	Itsemääräämisoikeus.....	36
10	Eri viranomaisten roolit	38
10.1	Sosiaali- ja terveystoimi	39
10.1.1	Kotihoito.....	42
10.2	Terveystoimiviranomainen	44
10.3	Rakennusvalvonta	45
10.4	Valvontaelinlääkäri.....	46
10.5	Ympäristönsuojeluviranomainen	46
10.6	Poliisi.....	46
11	Tärkeitä yhteistyötahoja	48
11.2	Kunnan vuokra-asunnot, vuokra-asuntoyhtiöt.....	48
11.3	Alueen isännöitsijät, taloyhtiöt	49
11.4	Seurakunnat.....	49
11.7	Sopimuspalokunnat, erilaiset järjestöt ja organisaatiot.....	50
12	Työturvallisuus valvontakäynnillä	53
12.1	Henkilökohtaiset suojavarusteet ja -välineet	53
12.2	Työpari	54
12.3	Ennakointi ja liikkuminen asunnossa	55
12.4	Terveyshaitta, tuhoeläimet	56
13	Suosituksien kokonaisuuden toimintamalliksi	57
13.1	Työvoiman resursointi.....	58

13.3 Pelastuslaitosten verkosto	61
13.4. Paikalliset viranomaisyhteistyön foorumit	61
13.5. Pelastuslaitosten omissa ohjeistuksissa ja prosesseissa huomioitavat asiat	62
13.6. Valvontasovellus	64
Lähteet:	66
Liitteet	69

1 Johdanto

Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto haki vuoden 2017 lopulla paloriski-ilmoitukset ja viranomaisyhteistyön kehittäminen -hankkeen toteuttamiseksi tukea Palosuojelurahastolta. Palosuojelurahasto myönsi erityisavustuksen hankkeelle vuoden 2018 helmikuussa. Avustuksen saamisen ehtoina hankkeen tuli edistää pelastustoimintaa sekä tulipalojen ehkäisyä sekä kaikkien pelastuslaitosten tulee olla mukana hankkeessa sekä sitoutua hankkeessa muodostettavien toimintamallien käytäntöön saattamiseen. Hankkeeksi päätettiin 1.4.2018-31.12.2018.

Hankkeen toteuttamiseksi hankkeelle nimettiin ohjausryhmä, johon kuuluivat riskienhallintapäällikkö Tuomas Pälviä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitokselta, erityisasiantuntija Jarkko Häyrinen Sisäministeriön pelastusosastolta, asiantuntija Markku Saarinen Sosiaali- ja terveysministeriöstä, erityisasiantuntija Hannele Häkkinen Kuntaliiton sosiaali- ja terveystyöryhmästä, ylikomisario Pekka Penttilä Länsi-Uudenmaan poliisista, riskienhallintapäällikkö Jani Kanerva Etelä-Karjalan pelastuslaitokselta, vanhempi opettaja Jani Jämsä Pelastusopistolta sekä palotarkastusinsinööri Tytti Oksanen Pirkanmaan pelastuslaitokselta.

Hankkeeseen palkattiin projektipäällikkö Kuntaliitto Palvelut Oy:n palvelukseen ja jokaisesta pelastuslaitoksesta nimettiin hankkeen yhteyshenkilö, joka osallistettiin hankkeelle.

Projektipäällikön tehtävä oli tuottaa yhdessä pelastuslaitosten edustajien kanssa, yhdenmukainen, valtakunnallisesti käyttöön otettava sähköinen paloriski-ilmoituskanava. Lisäksi tehtävänä oli luoda paloriski-ilmoitusten käsittelyyn ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen toimintamalli ja hyviä käytäntöjä antava käsikirja sekä käsikirjaa tukeva tiivis koulutusmateriaali paketti. Tavoitteeksi asetettiin paloriski-ilmoitusten sekä valvonnan valtakunnallinen yhtenäistäminen, pelastuslaitosten välisen yhteistyön tiivistäminen sekä paikallisten yhteistyöviranomaisten ja sidosryhmien kanssa tehtävän yhteistyön parantaminen.

Projektipäällikkö keräsi pelastuslaitoksilta hyviä käytäntöjä paloriski-ilmoituksiin sekä viranomaisyhteistyön parantamiseen liittyen sekä ideoita sähköisen ilmoitusmenettelyn toteuttamiseen. Hyviä käytäntöjä ja ideoita jalostettiin yhdessä kokoontuen sekä verkko välityksellä. Pääpaino yhteyshenkilöiden kanssa työskentelyssä oli yhteisten toimintamallien luomisessa. Materiaalin edetessä pelastuslaitokset kykenivät järjestämään alueellisia yhteistyöviranomaisia sekä sidosryhmiä aktivoivia seminaareja sekä jakamaan tarkemmin tietoa hankkeesta. Seminaareissa esiin nousseilla ajatuksilla ja ehdotuksilla kehitettiin materiaaleja asiakaslähtöisemmiksi.

Hankkeen tuotoksien laadinnassa omat haasteensa loi toimintaympäristössä tapahtuvat henkilöstö vaihdokset, jo valmistuneet hankkeet asumisen turvallisuuteen liittyen sekä pelastuslaitosten jo olemassa olevista ohjeista ja toimintamalleista luopuminen ja

siirtyminen valtakunnalliseen malliin. Käsikirjaa ja koulutusmateriaalia laadittiin muita jo tuotettuja materiaaleja ja hankkeita silmällä pitäen ja niitä täydentäen. Pyrkimyksenä välttää päällekkäisyyksiä muiden hankkeiden tuotoksien kanssa. Käyttöön ottamisen jälkeen esiin nousevat tarvittavat päivitykset ja muutokset hankkeen tuottamiin materiaaleihin tehdään kumppanuusverkoston palvelualueella.

Hankkeen projektipäällikkönä esitän suuret kiitokset kaikille hankkeessa mukana olleille ja erityisesti kiitos pelastuslaitosten yhteyshenkilöille. Saimme aikaan kattavan oppaan paloriskityötä tekeville henkilöille. Samalla yhtenäistimme ja uudistimme paloriskikohteiden valvontatehtäviin liittyviä käytäntöjä. Toivottavasti opas antaa hyviä eväitä useille eri tahoille vuosiksi eteenpäin.

Esa-Pekka Virta, projektipäällikkö

1.1 Oppaan tavoite

Oppaan tavoite on yhdenmukaistaa pelastuslain 42 §:n mukaista paloriski-ilmoitusmenettelyä sekä siihen liittyvän valvonnan tehokasta toteuttamista sekä tukea käytännön työtä paloriskikohteissa. Oppaaseen on kerätty eri pelastuslaitosten hyviä käytänteitä sekä eri hankkeiden tuottamia suosituksia. Opas antaa toimintamalleja ja suosituksia pelastusviranomaisille sekä muille viranomaisille ja yhteistyötahoille paloriskikohteiden valvontaan liittyvään työhön.

Opas on tarkoitettu paloriskikohteiden kanssa työskenteleville henkilöille sekä pelastusviranomaisille avuksi oman työn suunnitteluun, toteuttamiseen, seurantaan, arviointiin ja kehittämiseen. Aihetta käsitellään käytännönläheisesti ja opas jättää liikkumavaraa alueista johtuville eroille ja paikallisesti sovittaville yhteistyöjärjestelyille. Oppaalla pyritään tukemaan järjestelyjä paikallisen yhteistyön luomiseksi ja kehittämiseksi. Oppaassa on myös esitelty eri yhteistyötahojen työtä sekä velvollisuuksia tulipalo- ja onnettomuustilanteita ennaltaehkäisevän yhteistyön parantamiseksi.

Opas on toteutettu Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston Paloriski-ilmoitukset ja viranomaisyhteistyön kehittäminen -hankkeessa. Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston tavoitteena on kehittää pelastuslaitosten toimintaa siten, että kansalaisille tuotetut palvelut ovat laadukkaita, tehokkaita, taloudellisia ja perustuvat yhdenmukaiseen tulintaan voimassa olevista säädöksistä ja määräyksistä.

1.2 Määritelmiä

Yleinen palotarkastus

Tarkoittaa valvontasuunnitelman mukaisin määrävälein tehtävää palotarkastusta. Tarkastuksella valvotaan Pelastuslain 2 luvun (Yleiset velvollisuudet) ja 3 luvun (Toiminnanharjoittajan sekä rakennuksen omistajan ja haltijan velvollisuudet) säännösten noudattamista. Kohde tarkastetaan asiakirjojen perusteella ja pistokokein, vastuu koh-

teen turvallisuudesta on aina kohteen omistajan ja haltijan. Palotarkastuksella annetaan turvallisuusneuvontaa sekä pyritään tukemaan kohteen omaa turvallisuuskulttuuria.

Ylimääräinen palotarkastus

Suoritetaan pelastusviranomaisen harkinnan mukaan, perusteena voi olla esimerkiksi:

- kiinteistön omistajan tai haltijan pyyntö
- nuohoojan, tarkastuslaitoksen tai toisen viranomaisen ilmoitus palo- ja henkiloturvallisuuteen liittyvistä puutteista
- epäily, että palo- ja henkiloturvallisuudessa on oleellisia puutteita.
- teematarkastus esimerkiksi suurmyymälöihin tai ravintoloihin

Jälkitarkastus

On tarkastus, jossa valvotaan, että palotarkastuksessa annettuja määräyksiä on noudatettu. Jälkitarkastus suoritetaan, kun on havaittu huomattavia tai toistuvia palo- tai henkiloturvallisuutta vaarantavia puutteita.

Paloriskiasunto

Asunto tai rakennus, jossa on havaittu ilmeinen palonvaara tai muu suuri onnettomuusriski. Asunnosta on tehty paloriski-ilmoitus pelastusviranomaiselle pelastuslain (379/2011) 42 § mukaisesti.

Palotarkastaja

Tässä yhteydessä tällä tarkoitetaan pelastuslain perusteella pelastusviranomaiseksi nimettyä valvontatyötä tekevää viranhaltijaa. Virkanimike voi olla palomiehestä pelastusjohtajaan.

Hallintopakko

Viranomaisen toimivaltaan kuuluva julkisen vallan käyttämistapa, johon viranomainen voi turvautua saadakseen hallintopäätöksen kohteen noudattamaan lakia, lain nojalla annettua määräystä tai hallintopäätöksessä määriteltyjä velvoitteita, kieltoja tai rajoituksia. Hallinnollisia pakkokeinoja ovat uhkasakko sekä keskeyttämis- ja teettämisuhka. Näihin kuuluvat tarvittavat asianosaisten kuulemiset sekä hallinto-oikeuskäytännöt.

Hallintopäätös

Viranomainen päättää hallintoasian käsittelyn tekemällä hallintopäätöksen. Hallintopäätöksen tehdessään viranomainen soveltaa lainsäädäntöä yksittäistapaukseen. Pelastusviranomaisen yleisin käyttämä hallintopäätös on palotarkastuspöytäkirja.

2 Taustaa

Kuolemaan johtaneista tulipaloista yli 90 prosenttia tapahtuu asuinympäristöissä. Tapahtuneita tulipaloja tutkimalla on havaittu, että asumisen paloturvallisuusriskit eivät kuitenkaan ensisijaisesti liity itse rakennukseen, vaan rakennuksessa tapahtuvaan toimintaan ja ihmisen käyttäytymiseen. Palokuolemien taustalta on monesti tunnistettavissa yhteisiä piirteitä, jotka osaltaan myötävaikuttavat lopputulokseen. Esimerkiksi henkilön syrjäytyminen, rajoitteet toimintakyvyssä ja ikä lisäävät huomattavasti riskiä joutua tulipaloon. (Ketola, J. & Kokki, E. 2018, Sisäministeriö palokuolematilastot)

Useimmiten palokuolema johtuu henkilön alentuneesta toimintakyvystä toimia onnettomuustilanteissa. Palokuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa henkilö ei ole ymmärtänyt, pystynyt tai halunnut poistua asunnosta palon syttyttyä tai hän ei ole havainnut paloa riittävän ajoissa. Suurin riski joutua tulipaloon on niillä henkilöillä, joiden toimintakyky on heikentynyt esimerkiksi iän, päihteiden, vahvan lääkityksen, psyykkisten tai fyysisten sairauksien takia. Suurin osa näistä henkilöistä asuu tavallisissa asuinnoissa ja kuuluu vaihtelevassa määrin erilaisten julkisten palveluiden tai esimerkiksi vapaaehtojsjärjestöjen palvelujen piiriin. (SPEK 2009, 14)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastojen mukaan 65 vuotta täyttäneistä valtaosa elää itsenäisesti ja vain murto-osa on sosiaali- ja terveydenhuollon säännöllisten palvelujen piirissä. Palvelujen käyttö kuitenkin kasvaa iän myötä siten, että 75 vuotta täyttäneistä säännöllisten palvelujen piirissä on neljäsosa ja 85 vuotta täytäneistä jo hieman yli puolet. (SVT1, SVT2, THL Sotkanet 2018)

Ikääntyneet eivät yksin muodosta sitä ryhmää, jota kohonnut paloriski koskettaa, mutta se on tunnistetuista erityisryhmistä kuitenkin määrällisesti suurin. Yhteiskunnan tahtotila kotona asumiseen tuo merkittäviä haasteita erityisryhmien palo- ja poistumisturvallisuuteen. Suomalaisen ikäpolitiikan suuntauksena on jo jonkin aikaa ollut vahvistaa ikääntyneiden kotona asumista edistäviä ratkaisuja ja vähentää pitkäaikaista laitoshoidtoa etenkin vanhainkodeissa ja terveyskeskusten vuodeosastoilla. Myös muiden erityisryhmien itsenäistä asumista on haluttu tietoisesti lisätä. Yhteiskunnan tahtotila näkyy ohjauksessa. Vanhuspalvelulain (980/2012) mukaan kunnan on toteutettava iäkkään henkilön pitkäaikainen hoito ja huolenpito ensisijaisesti hänen kotiinsa annettavilla ja muilla sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluilla. Pitkäaikaista laitoshoidtoa voidaan järjestää vain, jos siihen on lääketieteelliset perusteet sekä asiakasturvallisuuden tai potilasturvallisuuden liittyvät perusteet. Myös ikääntyneet itse haluavat asua kotonaan niin pitkään kuin se on turvallisesti mahdollista. Vanhenemisen myötä asumisen tarpeet kuitenkin muuttuvat ja asuntokantamme ei vielä riittävällä tavalla vastaa ikääntyneiden asumisen tarpeisiin. Useimmiten vaarat syntyvät siitä, että asunnon turvallisuustaso ei vastaa asukkaan toimintakykyä.

Erityisryhmällä tässä oppaassa tarkoitetaan: henkilöä, jonka heikentynyt toimintakyky aiheuttaa vaaratilanteita ja vaikeuttaa toimintaa hätätilanteissa. Tällaisia henkilöitä

ovat monet ikääntyneet, vammaiset sekä mielenterveys- ja päihdeongelmaiset. Näihin ryhmiin kuuluvista suurin osa asuu tavallisissa asunnoissa. (STM tiedote 2007)

Sisäisen turvallisuuden ohjelmissa on arvioitu, että juuri väestön ikääntyminen, syrjäytyminen, alkoholi ja muut päihteet vaikuttavat tulevina vuosina turvallisuuskehitykseen (Sisäministeriö 2017). Vuonna 2011 voimaan tullut pelastuslaki suuntaa pelastuslaitosten toimintaa aiempaa selkeämmin riskiperusteiseksi. Pelastuslaitosten valvontatyö on yhä keskittynyt pitkälti julkisten rakennusten palotarkastuksiin ja vastaavasti asuinrakennusten palotarkastuksissa on siirrytty enenevässä määrin omavalvontaan. Kuitenkin henkilövahinkojen kannalta merkittävimmät tulipalot tapahtuvat asuinrakennuksissa, joiden valvontaa kuitenkin on samaan aikaan siirretty enemmän asukkaalleen vastuulle. Palotarkastuksia ja muita turvallisuutta edistäviä toimenpiteitä tulee jatkossa kohdistaa enemmän tunnistettuihin riskikohteisiin.

Pelastuslaitoksissa on kuluneina vuosina panostettu paljon onnettomuuksien ehkäisytyöhön laitos-, palvelu- ja tukiasumisen parissa ja niissä tehty turvallisuustyö on päässyt hyvään vauhtiin. Samaan aikaan kuitenkin yhteiskunnan tahtotila on mennyt enemmän siihen, että erityisryhmille pyritään tarjoamaan palveluita ja mahdollisuus asumiseen entistä pidempään tavallisissa kotiolosuhteissa ja sen seurauksena palo- ja onnettomuusriskit tavallisissa asuinrakennuksissa ovat kohonneet. Tähän tulisi jatkossa kyetä vastaamaan paremmin onnettomuuksien ehkäisytyöllä ja keskittää resursseja enemmän sinne, missä todelliset riskit ovat. On havaittu, että tiettyihin yksilöihin ja heidän asuinolosuhteisiinsa kasautuu useita palokuoleman todennäköisyyttä lisääviä tekijöitä. Juuri nämä riskitapaukset tavoittamalla päästään tekemään turvallisuustyötä, jolla on todellista vaikuttavuutta.

Suomessa on hyvin vahva yksityisyydensuoja ja ennen vuoden 2011 lakimuutosta riskitiedon välittyminen esimerkiksi sosiaali- ja terveysviranomaisilta pelastusviranomaisille oli estynyt salassapitosäännösten vuoksi. Pelastuslakiin lisättiin onnettomuuksien ehkäisemiseen liittyvä yhteistyöpykälä (42 §). Pykälän valmistelun taustalla oli Espoossa vuonna 2008 tukiasumiseen käytetyn rintamamiestalon tuhoisa tulipalo, joka vaati viiden ihmisen hengen. Samassa palossa yksi henkilö loukkaantui vakavasti ja neljä lievästi. Rakennuksen turvallisuustaso oli sen käyttöön ja asukkaiden toimintakykyyn nähden täysin riittämätön. Todellinen käyttötarkoitus ja heikko paloturvallisuus olivat eri tahojen tiedossa, mutta tieto oli hajanaista eikä keskittynyt oikeille päättävälle taholle, joilla olisi ollut velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin asian korjaamiseksi. Palosta suoritettiin varsin perusteellinen onnettomuustutkinta, jossa todettiin, että kyseiseen rakennukseen oli kohdistunut huomattava määrä eri viranomaisten tehtäviä ja heistä useat totesivat tunnistaneensa kohteen riskit. Reitit riskitiedon välittämiseksi asiasta vastaaville taholle olivat kuitenkin heikosti tiedossa tai arveltiin, että ne olivat esimerkiksi salassapitosäädösten vuoksi mahdottomia käyttää. Asiaa tutkinut oikeuskansleri esittikin, että tulisi luoda järjestelyt, joilla eri viranomaisten järjestelmiin kertyvä tieto turvallisuuspuutteista voitaisiin välittää oikeille viranomaisille siten, että tieto tallentuu ja velvoittaa reagoimaan tarvittavalla tavalla. Tämä havaittu epäkohta huomioitiin pelastuslain valmistelussa. (OTKES B1/2008Y)

Pelastuslain uudistuksessa haluttiin luoda viranomaisille, julkisyhteisöille ja niiden palveluksessa oleville yleinen velvollisuus ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä toimintansa yhteydessä tai muutoin tietoonsa saamastaan ilmeisestä palonvaarasta tai muusta onnettomuusriskistä alueen pelastusviranomaiselle. Pelastuslain 42 §:n tavoitteena on yhteistyön edistäminen ja turvaaminen sekä paikallisen turvallisuustyön tehostaminen. Vuonna 2016 Onnettomuustutkintakeskuksen (OTKES) viittasi onnettomuustutkinta raportissaan (Y2016-E1.) jo vuoden 2014 (Y2014-03) antamiin suosituksiinsa viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksien parantamisesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2016 julkaisemissa tutkimustuloksissa (Ojala & Kumpp. 2015) todettiin myös, että nykyisellään yhteistyö- ja ilmoitusvelvoitteita ei kuitenkaan hyödynnetä vielä riittävästi. Saman suuntaisia tuloksia saatiin vuonna 2017 Tuottamukselliset tulipalot -hankkeen toteuttamassa kyselyssä (M. Lehtimäki & P. Mäkelä. 2018). Keskeistä näissä kaikissa selvityksissä ja tutkimuksissa on ollut parantaa selkeästi tuen tarpeessa olevien henkilöiden tunnistamista ja ennalta ehkäistä mahdollisia onnettomuustilanteita sekä tarjota erilaisia ratkaisuja asumiseen ja itsenäiseen pärjäämiseen arjessa.

Yhteistyötä varten viranomaisten ja pelastuslaitosten kesken tulee luoda paikallisia järjestelyjä, joilla taataan toimiva alueellinen yhteistyö kaikkien eri viranomaisten ja osapuolten kanssa. Paloriskikohteiden osalta tarvitaan oikeanlaista ja riittävää tiedonkulkua eri viranomaisten ja toimijoiden välillä. Paloriskitapauksissa harvoin yksittäinen viranomainen pystyy poistamaan riskiasumiseen liittyviä turvallisuusongelmia, vaan turvallisen asuinympäristön järjestämiseksi tarvitaan yhteistyötä. Yksi keskeisimmistä yhteistyötahoista on sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö. Tiedon välittymisen kannalta on oleellista, että eri viranomaiset kuten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat osaavat kiinnittää huomiota turvallisuuteen liittyviin seikkoihin ja heidät saadaan kytettyä luontevaksi osaksi arjen yhteistyökuvioita paloriskikohteissa.

3 Paloriskikäsitteen määrittely

Pelastuslain 42 §:ssä puhutaan ilmeisestä palonvaarasta tai muusta onnettomuusriskistä, joka havaitaan rakennuksessa, asunnossa tai muussa kohteessa. Pelastusviranomaisten työssä on havaittu, että enemmistö paloriski-ilmoituksista liittyy asuinympäristöihin, joiden asukkaita yhdistää usein yksi tai useampi seuraavista:

- yksinäisyys, syrjäytyminen
- ikääntyminen
- fyysisen toimintakyvyn heikkeneminen
- aistien alenemat
- muistisairaudet
- runsas päihteiden käyttö
- vahva lääkitys
- mielenterveyden ongelmat
- kulttuurierot

Ilmoitusvelvollisuuteen kuuluva palovaara tai muu turvallisuusriski voi tarkoittaa esimerkiksi seuraavanlaisia tapauksia:

- asunnossa liikkuminen on estynyt asuntoon kertyneen tavaran vuoksi. Kulureitit uloskäytäviin ja mahdolliselle varatielle ovat vaikeasti kuljettavissa (poikkeuksellinen siivottomuus, lattiaa ei näkyvissä, lattialla jätteitä, sanomalehtiä, muuta irtainta ym.)
- asuntoon ja/tai sen välittömään ympäristöön on kertynyt huomattava määrä jätettä tai irtaimistoa ja on vaara, että palo voi syttyä ja levitä poikkeuksellisen nopeasti
- liedellä tai tulisijan välittömässä läheisyydessä säilytetään helposti syttyvää tavaraa
- henkilö on aiheuttanut omalla toiminnallaan (esim. sairaudesta tai päihteiden käytöstä johtuen) vaaraa itselleen tai muille (syttymiä, palonalkuja)
- henkilön oma toimintakyky on rajoittunut ja hänellä on siitä johtuen haasteita havaita alkava tulipalo, reagoida siihen tai poistua tulipalosta itsenäisesti (tai asuinkumppanin avustamana)
- henkilöllä on toistuvia läheltä piti -tilanteita tai palonalkuja liittyen ruuanlaittoon sekä tupakoimiseen (ruoka unohtuu kuumalle liedelle, kattilat ja pannut täynnä palanutta ruokaa, sängyssä, sohvalla, vaatteissa tai lattialla on savukkeiden tippumisesta aiheutuneita reikiä tai hiiltymiä tms.)
- sauna on täynnä tavaraa tai kiukaan välittömässä läheisyydessä on tavaraa
- epäilyttäviä sähkö- tai kaasuvirityksiä
- henkilöitä asuu tai majoittuu muussa kuin asumiseen tai majoittumiseen tarkoitettussa tilassa (tilassa ei ole tarvittavia poistumisreittejä tai henkilön oma toiminta aiheuttaa tilassa paloriskin, muutoin rakennusvalvonnan alainen asia)

-
- asunto toimii varastona (henkilö itse myös asuu huoneistossa ja poistuminen ja / tai henkilön toiminta aiheuttaa riskin)

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin eivät kuulu esim. seuraavanlaiset tilanteet (ellei niistä aiheudu palo- tai muuta onnettomuusvaaraa):

- epäsiistit asunnot (likaisuus ja epäjärjestys, joka on korjattavissa perussii-
vouksella)
- kirjojen tms. keräilijät (keräiltävät tavarat ovat hyllyissä tai kaapeissa, eivät
lattialla estämässä kulkemista asunnossa)

On havaittu, että tiettyihin henkilöihin ja heidän asuinolosuhteisiinsa kasautuu useita palokuoleman todennäköisyyttä lisääviä tekijöitä. Erityisryhmät on todettu paloturvalli-
suuden riskiryhmiksi useissa tutkimuksissa. Riski perustuu erityisryhmiin kuuluvien
henkilöiden alentuneeseen toimintakykyyn, joka voi altistaa palojen syttymiselle, hi-
dastaa paloon reagointia sekä heikentää poistumismahdollisuutta. Paloriskiasumisen
on todettu liittyvän vahvasti tiettyihin erityisryhmiin ja siksi niiden parissa kotikäyntejä
tekevät ammattiryhmät ovat tärkeitä yhteistyötahoja.

Erityisryhmiin kuuluvia ihmisiä on maassamme merkittävä määrä. Näistä ryhmistä
suurimman muodostavat ikääntyneet ja ikääntyminen kasvattaa henkilön riskiä joutua
helpommin alttiiksi erilaisille onnettomuuksille. Tilastokeskuksen mukaan pelkästään
65 vuotta täyttäneitä oli vuoden 2017 lopussa noin 1 180 000 henkilöä. Näistä 75
vuotta täyttäneitä oli noin 356 000 henkilöä ja 85 vuotta täyttäneitä noin 146 000
henkilöä. Iäkkäiden määrä ja osuus väestöstä kasvaa. Tilastokeskus arvioi 65 vuotta
täyttäneiden määrän kasvavan noin neljäsosaan koko väestöstä vuoteen 2030 men-
nessä. (Tilastokeskus 2018). Ikääntymiskehitys on samansuuntaista koko maassa, to-
sin siinä on alueellisesti huomattavia eroja. Ikääntyneiden osuus on korkein Etelä-Sa-
von (29,2 %), Kymenlaakson (26,7 %) ja Kainuun (26,6 %) maakunnissa ja alhaisin
Uudenmaan (17,1%) ja Pohjois-Pohjanmaan (18,6 %) maakunnissa. (Tilastokeskus
2017 ja SVT1 2018)

4 Ilmoitusvelvolliset

Pelastuslaki 42 § 2 mom.

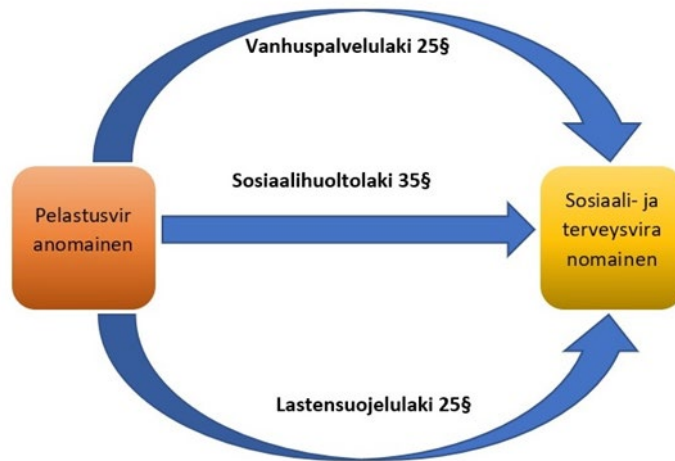
Jos viranomaiset virkatoimiensa yhteydessä havaitsevat tai muutoin saavat tietää rakennuksessa, asunnossa tai muussa kohteessa ilmeisen palonvaaran tai muun onnettomuusriskin, heidän tulee mahdollisten salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta alueen pelastusviranomaiselle. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös kuntaa, muuta julkisyhteisöä ja näiden palveluksessa olevaa henkilöstöä sekä 18 §:n 2 momentissa tarkoitettua hoitolaitoksen ylläpidosta ja palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä huolehtivaa toiminnanharjoittajaa ja tämän palveluksessa olevaa henkilöstöä.

Ilmoitusvelvollisuus koskee hyvin laajaa joukkoa. Oleellista on tiedottaa ja kouluttaa ilmoitusvelvollisuudesta erityisesti niitä ammattiryhmiä, jotka tekevät kotikäyntejä ihmisten luokse ja kohtaavat mahdollisia riskejä asumisympäristöissä. Viranomaisista ja kunnan palveluksessa olevista ammattiryhmistä tärkeimpiä yhteistyön kannalta ovat mm. kodinhoitajat, lähihoitajat, sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat, ensihoitajat, terveys- ja ensiavustajaviranomaiset ja poliisit. Julkisyhteisöjen palveluksissa olevasta henkilöstöstä kannattaa tunnistaa mm. seurakuntien diakoniatyöntekijät sekä SPR:n työntekijät.

Hoitolaitosten ylläpidosta ja palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä huolehtivat toiminnanharjoittajat voivat olla myös yrityksiä ja muita yhteisöjä, jotka kunnan tai muun julkisyhteisön kanssa tehdyn sopimuksen perusteella tai muutoin vastaavat tai huolehtivat hoitolaitoksen ylläpidosta tai palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä. Tukiasumisen sopimus ei kuitenkaan poista toiminnanharjoittajan sekä rakennuksen omistajan ja haltijan pelastuslain 3 luvussa säädettyjä velvollisuuksia huolehtia itsenäisesti rakennusten palo- ja poistumisturvallisuudesta, rakennuksen uloskäytävistä, laitteiden kunnossapidosta, omatoimisesta varautumisesta, pelastussuunnitelmista tai muistakaan toiminnanharjoittajalle, rakennuksen omistajalle ja haltijalle säädetyistä velvoitteista. Hoitolaitosten, palvelu- ja tukiasuntojen osalta pelastusviranomaisilla on yleensä jo ennestään valmiit yhteistyökuviot, koska kohteet ovat jo pelastusviranomaisilla tiedossa ja kuuluvat valvontasuunnitelman mukaisesti säännöllisen valvonnan piiriin.

Pelastuslain 42 §:n mukainen ilmoitus tarkoittaa laissa velvoitettujen toimijoiden tekemiä ilmoituksia. Tämä opas keskittyy lain tarkoittamien paloriski-ilmoitusten käsitteeseen ja niihin liittyvään sidosryhmäyhteistyöhön. Vastaavan tyyppisiä ilmoituksia voi tulla pelastusviranomaisille myös tavallisilta kuntalaisilta ja niihin voidaan soveltaa tämän oppaan mukaisia toimintaprosesseja. Yksilön turvallisuuteen liittyvien puutteiden kannalta ei ole oleellista se, kenen kautta ilmoitus on tullut, vaan se, että pelastusviranomaisille saa kohdistettua turvallisuustyötään sinne, missä sitä oikeasti tarvitaan.

Myös pelastusviranomaisella on lakisääteinen velvollisuus tehdä ilmoitus, jos havaitsee virkatehtävää suorittaessaan henkilön, jolla on selkeästi tarve sosiaalihuollon palveluille, mutta ei kehotuksesta huolimatta ole itse kykenevä tai ei halua ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon palvelutarpeen arvioimiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 35§ ja Vanhuspalvelulaki 25§). Lastensuojelulaki (417/2007 25§) puolestaan velvoittaa pelastusviranomaisesta ilmoittamaan, jos viranomainen on havainnut lapseen kohdistuneen rikoksen, jotka määritellään tarkemmin rikoslaisissa. Näiden lisäksi eläinsuojelulain (247/1996 41§) mukainen ilmoitus tulee tehdä, vaikka siitä ei pelastusviranomaisen osalta ole laissa säädettyä pakkoa. Edellä mainittujen lakien ilmoitusvelvollisuudella on todella suuri ennalta ehkäisevä vaikutus ja usein toisen viranomaisen tekemällä ilmoituksella sosiaali- ja terveystieteiden pystyy puuttumaan tilanteisiin ennen kuin on liian myöhäistä. Alla oleva kuvio havainnollistaa pelastusviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta. Muut ilmoitusvelvolliset tahot on määritelty edellä mainituissa laissa.

Kuva 1. Pelastusviranomaisen ilmoitusvelvollisuus

4.1 Pelastuslain mukainen ilmoitusmenettely

Ilmoitusvelvolliset osapuolet on lueteltu pelastuslain 42 §:n toisessa momentissa. Näitä osapuolia tiedottamalla ja kouluttamalla voidaan vaikuttaa siihen, kuinka nämä osapuolet osaavat kiinnittää huomiota turvallisuuteen liittyviin seikkoihin ja pyrkiä myös omassa roolissaan vaikuttamaan havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseen. Kouluttamisella pelastusviranomaiset voivat itse vaikuttaa saamiensa ilmoitusten laatuun ja oikeellisuuteen. Yhteistyötahojen kouluttamisen myötä myös paloriski-ilmoitusten luotettavuus paranee ja vältetään ns. vääriltä ja turhilta ilmoituksilta, kun yhteistyötahot oppivat itse arvioimaan riskejä ja mahdollisuuksiensa mukaan jopa itse poistamaan osan sellaisista riskeistä, joihin heillä on vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi

asukkaan neuvonnan avulla. Hyvin hoidettu tiedotus ja yhteistyötahojen koulutus takaa sen, että yhteistyötahot tuottavat ilmoituksia, jotka ovat aiheellisia ja luotettavia.

Paloriski-ilmoitusten tekemisen tulee olla käyttäjilleen helppoa ja nopeaa. Viranomaisten ja muiden toimijoiden normaaliin työhön liittyy usein kiirettä ja painetta oman perustehtävän suorittamisesta, joten ilmoitusvelvollisten näkökulmasta paloriski-ilmoituksen tekeminen ei saa viedä tarpeettoman paljon aikaa tai olla muutoin hankalaa. Oleellista on saada selville, mikä on aiheuttanut toisessa viranomaisessa tai toimijassa huolta asukkaan turvallisuudesta ja syyn ilmoituksen tekemiseen.

Tiedottamisessa ja koulutuksissa kannattaa kannustaa siihen, että pienimmät ja hoidettavissa olevat turvallisuuspuutteet hoidettaisiin kuntoon jo havaitsevan toimijan toimesta, jos hänellä on siihen riittävät vaikutusmahdollisuudet. Suositeltavaa on, että ilmoituksen tekijä (jolla siis yleensä on jonkinlainen asiakas-, perhe- tai hoitosuhde paloriskiasukkaaseen) kertoisi ilmoituksen kohteelle ennen ilmoituksen tekemistä, että hänellä on lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus ja hänen roolinsa velvoittaa häntä tekemään ilmoituksen, koska hän on huolissaan asukkaan turvallisuudesta.

On havaittu, että asiakassuhde pelastusviranomaisen ja asukkaan välillä alkaa sujuvammin, jos asukas on jo etukäteen tietoinen, että hänen turvallisuudestaan on herännyt huoli ja siitä on seurannut yhteydenotto pelastusviranomaisen suuntaan.

Paloriski-ilmoitus voidaan tehdä

- sähköisellä lomakkeella
- puhelimitse
- kirjepostilla
- henkilökohtaisella käynnillä

Salassa pidettävien tietojen käsittelyn kannalta luotettavaksi ilmoitustavaksi voidaan katsoa puhelimitse tehtävä ilmoitus, ilmoittajan henkilökohtainen käynti tai kirjeposti. Sähköisten ilmoitustapojen tietosuoja-asioista lisää jäljempänä.

Suosittelaaan, että jokainen pelastuslaitos järjestäisi mahdollisuuden jättää ilmoituksen puhelimitse kellonajasta ja viikonpäivästä riippumatta esimerkiksi pelastuslaitoksen ympärivuorokautisesti päivystävään tilannekeskukseen tai päivystävälle viranhaltijalle. Tämä mahdollistaisi erityisesti vuorotyötä tekevien osapuolten (esim. ensihoitajat, poliisit) ilmoitusten vastaanottamisen virka-aikaan sitomatta ja työtehtävien välissä. Moni kokee puhelimitse tehtävän ilmoituksen helpoksi hoitaa samalla, kun suorittaa omia työtehtäviään tai siirtyy autolla kohteesta toiseen. Puhelimitse tulleet ilmoitukset saatetaan pelastuslaitoksella aina kirjalliseen muotoon ja ilmoittajalta kysellään puhelun aikana tarvittavat lisätiedot käyttäen apuna esim. paloriski-ilmoituksen käsittelylomaketta (liite 1) tai muuta laitoksen sisäistä käsittelylomaketta. Puhelimitse tulleiden ilmoitusten lisätietojen keräämisen yhteydessä selvitetään samalla myös paloriskiasukkaan nimi ja yhteystiedot.

Paloriski-ilmoituksen voi jättää myös perinteisellä kirjepostilla, joka katsotaan tietosuoja-asioiden puolesta luotettavaksi tavaksi toimittaa tietoon myös sellaisia asioita, jotka luokitellaan salassa pidettäviksi. Kirjeenä toimitettavien paloriski-ilmoitusten haittapuolena on postinkulun hitaus.

Paloriski-ilmoituksen jättäminen henkilökohtaisella käynnillä on myös mahdollista, jos pelastuslaitoksella on tarjota mahdollisuus asiakaskäynteihin paloasemille esimerkiksi päivystävän palotarkastajan palveluaikoina. Henkilökohtaisella käynnillä tulleet paloriski-ilmoitukset saatetaan aina kirjalliseen muotoon. Asiakasta haastatteleamalla saadaan tarvittavat lisätiedot ja paloriskiasukkaan nimi- ja yhteystiedot, jotka kirjataan esimerkiksi käsittelylomakkeelle.

4.2 Tietosuoja

Paloriski-ilmoitukseen liittyy tietosuoja-asioita, jotka tulee tiedostaa erityisesti silloin, jos ilmoitus tehdään sähköisesti. Tietojen arkaluontoisuuden vuoksi ilmoitusta ei tule tehdä tavallisella sähköpostilla. Sähköisistä asiointitavoista salattua sähköpostia voidaan pitää turvallisena tapana asiointiin, mutta sen käyttöön ei kaikilla ole mahdollisuutta tai osaamista, jolloin pelastuslaitosten yhteinen sähköinen lomake on kätevin asiointitapa.

Sähköisessä lomakkeessa ilmoittaja kirjaa vain omat yhteystietonsa sekä ilmoituksen syyn (kuvaus ilmeisestä palonvaarasta tai muusta onnettomuusriskistä) ilman kohdetta yksilöiviä nimi- tai yhteystietoja. Lisätietoja kysytään ilmoittajalta ottamalla häneen yhteyttä ja täyttämällä sitten häntä haastatteleamalla tarkemmat tiedot paloriski-kohteesta nimi- ja yhteystietoineen esimerkiksi käsittelylomakkeelle.

Jos ilmoittaja on viranomainen, tieto ilmoituksen tehneestä tahosta on kerrottava ilmoituksen kohteelle, jos hän pyytää sitä. Jos henkilöllä on lainmukainen velvollisuus ilmoituksen tekemiseen, hän ei voi tehdä pelastusviranomaiselle ilmoitusta ilmoittamatta nimeään. Yksittäistapauksissa joudutaan kuitenkin arvioimaan, annetaanko tieto ilmoituksen tekijästä ilmoituksen kohteen sitä kysyessä. Ilmoituksen tekijän henkilöllisyys voidaan tarvittaessa suojata julkisuuslain 11 §:n 2 momentin mukaan. On tilanteita, joissa henkilöllisyyden paljastaminen voisi olla ilmoituksen tekijän turvallisuuden kannalta vahingollista ja näissä tilanteissa joudutaan käyttämään harkintaa. Aina on kuitenkin parempi lähtökohta, jos ilmoituksen tekijä on jo etukäteen voinut avoimesti kertoa paloriskiasukkaalle ilmoitusaikastaan.

Kaikki paloriski-ilmoitukset ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä asiakirjoja (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 §), koska ne sisältävät yleensä tietoja yksilön elintavoista (mm. siivottomuusongelma, päihdeongelmat, tupakointi) ja niissä saataan myös viitata henkilön toimintakykyyn (esim. maininta muistisairaudesta, liikuntarajoitteesta). Tavallisessa suojaamattomassa internet-yhteydessä tai sähköpostissa tiedot eivät ole suojattuja sivullisilta. Tämän vuoksi viranomainen ei saa lähettää salassa pidettäviä tietoja sisältäviä sähköpostiviestejä tai viestien liitetiedostoasiakirjoja

sähköpostin välityksellä avoimessa tietoverkossa. Salassapitosäännökset ja suojaamisvelvoite eivät mahdollista ulkopuolisilta lain mukaan salassa pidettävien tietojen lähettämistä viranomaiselta asiakkaalle tavallisessa suojaamattomassa sähköpostissa siinäkin tapauksessa, että asiakas on ensin itse lähettänyt viranomaiselle sähköpostiviestin, joka sisältää salassa pidettäviä tietoja. Tästä johtuen paloriski-ilmoitusten suojaamattomaan sähköiseen ilmoituslomakkeeseen ei kirjata mitään yksilöiviä tietoja, joilla ilmoituksen tiedot olisivat yhdistettävissä yksittäiseen henkilöön.

Salassa pidettävät asiakirjat (paloriski-ilmoitus ja siihen liittyvät lisätietolomakkeet ym. dokumentit) merkitään salassa pidettäviksi julkisuuslain 621/1999 24 § 1 mom. 32 k. mukaisesti ja niitä käsitellään salassapitosäännösten mukaisella tavalla pelastuslaitosten omien tietosuojaohjeistusten mukaisesti.

Paloriski-ilmoitukset ja niiden käsittely on suositeltavaa kirjata pelastuslaitoksella diariin, jotta yksittäisen ilmoituksen vireilletuloa ja käsittelyä voidaan luotettavasti seurata. Kaikki samaa paloriskikohdetta koskevat asiakirjat kannattaa kirjata samalla diaritunnisteella, jotta kaikki kohteeseen liittyvät asiakirjat ja toimenpiteet ovat todenneuvissa (esim. onnettomuus- tai valitustilanteessa).

Ilmoitusten diarioinnin perusteella voidaan myös seurata saapuneiden paloriski-ilmoitusten tarkkoja lukumääriä. Ilmoitusten arkistoinnista on huolehdittava, jotta niihin voidaan tarvittaessa myöhemmin palata. Mikäli paloriskikohteesta tehdään ilmoitus toiselle viranomaiselle (esim. sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta), tulee ilmoitus ja siihen liittyvät asiakirjat diarioida samalla tunnisteella. Rekisteriin jätetään nekin tiedot, joiden perusteella ei lopulta päädytä valvontakäynnille tai muihin toimenpiteisiin. Näin tiedot ovat myöhemmin löydettävissä, jos samasta kohteesta tulee uusia ilmoituksia. Paloriski-ilmoituksista, niihin liittyvistä dokumenteista ja toimenpidekirjauksista muodostuu rekisteri, jonka osalta tulee huomioida tietosuojasetuksen vaatimukset. Asia tulee hoitaa pelastuslaitoksen oman ohjeistuksen mukaisesti. (Tietosuojalaki 1050/2018, GDPR 2016)

Hyvä käytäntö: Paloriski-ilmoitukset ja niihin liittyvät toimenpiteet kannattaa pelastuslaitokselle saapumisen yhteydessä diarioida seuranta- ja tilastointia varten. Kautsungeilla on erilaisia diariointijärjestelmiä käytössään ja osa niistä voi sopia pelastuslaitoksen tarpeisiin. Kuitenkin yksinkertaisimmillaan seurannan voi järjestää excelmuotoiseen toimenpiderekisteriin. Toimenpiderekisterin katselu- ja käsittelyoikeudet tulee rajata vain niille, joilla on työnsä kautta tosiasiallinen tarve tietojen käsittelyyn.

5 Paloriski-ilmoituksen käsittely

Kun ilmoitus saapuu pelastusviranomaiselle sähköisellä lomakkeella, puhelimitse, kirjepostilla tai henkilökohtaisella käynnillä alkaa ilmoituksen käsittelyprosessi. Ilmoitus on lähtökohtaisesti salassa pidettävä asiakirja ja kuten edellisessä kappaleessa jo mainittiin, olisi Ilmoitus suositeltavaa diarioida seurantaa varten.

Paloriski-ilmoituksen vastaanotettuaan pelastusviranomaisen tekee sen perusteella tilannearvion:

- Kuuluuko ilmoitettava asia pelastusviranomaisen toimialaan
- Onko kyseessä pelastuslain 42 §:n mukainen ilmeinen palonvaara tai muu onnettomuusriski
- Tarvitaanko asian hoitamiseen myös muita viranomaisia
- Tilanteen kiireellisyys

Mikäli asia ei kuulu pelastusviranomaisen toimivaltaan, pelastusviranomaisen siirtää asian käsittelyn toimivaltaiselle viranomaiselle ja tarpeen mukaan tukee toimivaltaista viranomaista ongelman ratkaisemisessa. Asian siirtämisestä toiselle viranomaiselle tulee ilmoittaa ilmoituksen tekijälle. Mikäli ilmoituksen syy ei anna aihetta pelastusviranomaisen (tai muun viranomaisen) toimenpiteille ja asian käsittelyä ei ole tarpeen jatkaa, ilmoitetaan siitä ilmoituksen tekijälle. Mikäli tunnistetaan, että asian hoitaminen vaatii myös muita viranomaisia, ilmoitetaan heille asiasta. Ilmoituksen tekijälle on tärkeää antaa palautetta ilmoituksen käsittelystä, jotta hän kokee, että tehtyihin ilmoituksiin reagoidaan, ja hän osaa tarvittaessa seuraavalla kerralla toimia toisin, jos ilmoitus olisi kuulunut esimerkiksi toisen viranomaisen toimialaan.

Jos ilmoitus on tehty sähköisellä lomakkeella tai kirjeellä ja vaatii siksi lisätietoja jatko-toimenpiteitä varten, ilmoittajaan pyritään olemaan yhteydessä kolmen (3) vuorokauden sisällä ilmoituksen saapumisesta. Ilmoittaja on yleensä oman roolinsa puolesta ollut jossakin tekemisissä ilmoituksen kohteen kanssa ja hänellä saattaa olla esittää arvio siitä, mitkä viranomaiset tai osapuolet olisivat tarpeen kutsua mukaan selvittämään paloriskiasukkaan tilannetta. Useissa tilanteissa ilmoituksen tekijällä on ennestään asiakassuhde ilmoituksen kohteeseen ja hänen kanssaan tehtävästä yhteistyöstä voi olla hyötyä tilanteen ratkaisemisessa. Ilmoittajan omasta roolista riippuen hänen voi olla hyvä osallistua mukaan tarkastukselle (esim. asukkaan luona vakituisesti asioiva kodinhoitaja tai lähihoitaja). Lisätietoja selvitettyä kannattaa tiedustella ilmoittajalta, onko hänellä tiedossaan, että ilmoituksen kohde olisi edunvalvonnan piirissä. Jos ilmoittaja on poliisista, ensihoidosta tai pelastusviranomaisen on myös hyvä kysyä arvioita työturvallisuudesta ja mahdollista varo -tietoa (varo -tiedot ovat tietoja henkilöistä ja osoitteista, joissa viranomaisen tulee tavanomaista varovaisempi).

On havaittu, että yksi suurimmista vaikutuksista paloriskikohteeseen liittyvien toimenpiteiden käynnistämiseksi tapahtuu ilmoituksen saapumisen ja valvontakäynnin välillä.

Usein kuulee sanottavan, että pelastusviranomaisen ilmoitus ”herätti” tilanteeseen, jonka jälkeen huoneiston sekä asukkaan kuntoon saattamiseksi on jo paljon asioita, joita ei aiemmin ollut tehty.

5.1 Valvontakäynti

Ilmoitus palonvaarasta tai muusta onnettomusriskistä aiheuttaa usein tarpeen valvontakäynnille. Paloriski-ilmoituksen kohteen yhteystiedot ja muut tarvittavat lisätiedot saatuaan pelastusviranomaisen ottaa yhteyttä ilmoituksen kohteeseen valvontakäynnin sopimiseksi sekä ottaa yhteyttä muihin tarvittaviin osapuoliin. Jos paloriski-asunto on asunto-osakeyhtiössä tai vuokra-asunnossa, kannattaa valvontakäynnille kutsua mukaan taloyhtiön isännöitsijä tai vuokranantaja, etenkin jos arvellaan, että valvontakäynnin aiheet voivat liittyä itse asunnon kuntoon. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa asunnossa on huomattava määrä tavaraa tai asunnon sähköihin liittyen on havaittu paloriskejä. Muita viranomaisia on syytä kytkeä mukaan samalle valvontakäynnille, jos heti alkuvaiheessa on havaittavissa, että ilmoitukseen liittyy seikkoja, jotka kuuluvat toisen viranomaisen toimivaltaan (ks. luku 10 Eri viranomaisten roolit).

Paloriskikohteen valvontakäynti on luonteeltaan ylimääräinen palotarkastus ja se on asukkaalle maksuton. Käynnistä kannattaa sopia ilmoituksen kohteen kanssa ensisijaisesti puhelimitse. Mikäli asianosaista ei tavoiteta puhelimitse, tulee tieto tarkastuksesta toimittaa hänelle Ilmoitus palotarkastuksesta -kirjeellä (Liite 2). Kirjeestä tulee käydä ilmi, milloin pelastusviranomaisen (ja mahdolliset muut osapuolet) ovat tulossa valvontakäynnille ja mihin hän voi ottaa yhteyttä sopiaukseen toista ajankohtaa, jos tarjottu aika ei sovi. Mikäli paloriski-ilmoitus on tullut esim. kotihoidolta ja ilmoituksen kohde on heidän asiakkaansa, valvontakäynti kannattaa yrittää sopia yhdessä kotihoidon käynnin yhteyteen. Valvontakäynnin sopiminen asukkaan kanssa vähintään kahta viikkoa aiemmin on katsottu täyttävän hyvän hallintotavan vaatimuksen. Ilmoituksen sisällöstä riippuen tarkastuskäynti voi olla tarpeen suorittaa viipymättä, jos tilanne aiheuttaa välitöntä vaaraa.

Paloriski-ilmoituksiin liittyville valvontakäynneille ei tule yleisesti ottaen mennä yksin. Ainakin ensimmäinen käynti paloriskikohteessa kannattaa suorittaa kahden pelastuslaitoksen edustajan voimin tai esimerkiksi siten, että pelastusviranomaisen lisäksi käyntiin osallistuu isännöitsijä tai vaikkapa kodinhoitaja/lähihoitaja. (Katso lisää luku 12 Työturvallisuus valvontakäynnillä.) Kannattaa kuitenkin muistaa, että asukas saattaa suhtautua valvontakäyntiin myönteisemmin, jos siihen osallistuvien henkilöiden määrä pidetään mahdollisimman pienenä. Yleensä ilmoittajat tietävät jonkin verran taustoja asiakkaistaan ja osaavat sen puolesta tehdä oman arvionsa siitä, onko kohteessa työturvallisuuden kannalta huomioitavia seikkoja. Jos työturvallisuus askarruttaa, kannattaa aina selvittää etukäteen poliisilta, onko heillä tiedossaan seikkoja, joiden vuoksi kohteeseen tarvittaisiin mukaan poliisia. Etenkin poliisilta tulleista paloriski-ilmoituksista kannattaa aina selvittää erityisen tarkasti, onko kohteeseen turvallista mennä valvontakäynnille ilman poliisia.

Mikäli valvontakäynnille osallistuu muitakin kuin pelastusviranomaisia, asuntoon menemisessä tulee huomioida, että kaikilla osapuolilla on oikeutus asuntoon pääsyyn tai asukkaan itsensä antama suostumus. Toisin sanoen jokaisen asuntoon tulevan täytyy olla tietoinen omasta laillisesta toimivallastaan ja siitä, oikeuttaako se pääsyyn asunnon sisälle. Mikäli valvontakäynnille osallistuu isännöitsijä, taloyhtiön hallituksen jäsen tai vuokranantaja, on heillä itsellään oltava tiedossa asunto-osakeyhtiölain ja vuokralain suomat oikeudet asuntoon pääsemiseksi. Asunto-osakeyhtiölain (1559/2009 luku 8 1§) perusteella isännöitsijällä ja hallituksen jäsenellä sekä hallituksen tai isännöitsijän valtuuttamalla on oikeus päästä osakehuoneistoon, kun se on tarpeellista osakehuoneiston kunnan ja hoidon valvomista tai osakehuoneistossa suoritettavaa kunnossapito- tai muutostyötä taikka niiden valvomista varten. Käynti osakehuoneistossa on järjestettävä osakkeenomistajalle ja osakehuoneiston haltijalle sopivana aikana, ellei asian kiireellisyys tai laatu sitä estä. Mikäli valvontakäynnistä on ilmoitettu asukkaalle etukäteen kohtuullisessa ajassa eikä hän ole asiaan reagoinut ja asunto on tyhjä valvontakäynnin ajankohtana, asunto-osakeyhtiölain yleisen tulkinnan mukaan isännöitsijä tai hallituksen jäsen voivat silloin mennä sisään yleisavaimella. Vuokra-asuntojen osalta laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995 22§) antaa vuokranantajalle oikeuden päästä huoneistoon viivytyksettä vuokralaiselle sopivana ajankohtana huoneiston kunnan ja hoidon valvomista varten. Hyvänä tapana on kuitenkin pidetty, että ensimmäisellä kerralla ei mennä asuntoon yleisavaimella vaan sovitaan asukkaahan kanssa uusi aika (puhelimella tai kirjeellä) ja annetaan toinen mahdollisuus olla läsnä tarkastuksella. Ensimmäisen tarkastuksen yhteydessä, kun ollaan huoneiston luona eikä päästä sisään voidaan jättää kirje tai ilmoitus seuraavasta tarkastuksesta.

Pelastuslain 80 § antaa pelastusviranomaiselle oikeuden suorittaa palotarkastuksen rakennuksessa ja rakennelmassa, niihin kuuluvissa huoneistoissa ja asunnoissa sekä muissa kohteissa. Palotarkastuksen suorittaja on päästettävä kaikkiin tarkastettaviin tiloihin ja kohteisiin.

Valvontakäynnillä pelastusviranomaisen on kyettävä osoittamaan asukkaalle, että hän on virkatehtävää suorittava pelastusviranomainen mukana kantamallaan virka-aseman tunnisteeksi tarkoitettulla henkilökortilla (PelL 379/2011 110§). On kohteliasta esittää pelastusviranomaisen henkilökortti asukkaalle ennen astumista sisälle asuntoon ja kertoa, että pelastusviranomaisen oikeus päästä asuntoon perustuu pelastuslain 80 §:ään.

Mikäli valvontakäynti tehdään moniviranomaisyhteistyönä, kannattaa jo ennen tarkastuksen alkua keskustella ja sopia siitä, missä järjestyksessä ja mitä asioita eri osapuolet tarkastelevat asunnossa tai asukkaan toiminnassa. Pelastusviranomaisen osalta valvontakäynnin sisältö vastaa tavallista asuinrakennuksen yleistä palotarkastusta sillä erotuksella, että osa turvallisuuteen liittyvistä epäkohdista saattaa liittyä poikkeukselli-

sen suureen tavaramäärään ja siihen liittyvään siivottomuuteen tai esimerkiksi asukkaan toiminnan tai toimintakyvyn aiheuttamiin turvallisuusongelmiin, kuten haasteet poistumisessa tai vuoteessa tupakointi. Näitä tilanteita ei useinkaan kyetä ratkaisemaan pelkän pelastusviranomaisen toimesta, jolloin tarvitaan yhteistyötä esim. sosiaaliviranomaisten ja terveydensuojeluviranomaisten kanssa.

Valvontakäynnillä asunnossa tulee muistaa, että koti on ihmisille hyvin tunneherkkää aluetta, jossa viranomaisen tulee myös omalla käytöksellään osoittaa arvokkuutta ja hoitaa työnsä ilman, että asukkaan elintapoja arvostellaan. Turvallisuuteen liittyvistä elintavoista ja olosuhteista tulee kyetä keskustelemaan ja neuvomaan asukasta loukkaamatta ja väheksymättä tämän nykyistä tilannetta ja elintapoja.

6 Valvontakäynnin kulku

Roolitus

Ennen huoneistoon menemistä on hyvä käydä läpi kunkin yhteistyötahon roolit tarkastuksella. Lähtökohtaisesti pelastusviranomainen johtaa tarkastusta ja näin ollen suorittaa palotarkastuksen ennen muiden yhteistyötahojen toimenpiteitä pl. virka-apuun liittyvät toimenpiteet. Kun palotarkastus on tehty, voivat muut osapuolet tapauskohtaisesti aloittaa omat toimenpiteensä esim. sosiaaliviranomaiset voivat tehdä mahdollisen palvelutarpeen arvioinnin asukkaan kanssa tai sopia ajan palvelutarpeen arvioinnille. Tässä kohtaa ei yleensä pelastusviranomaista enää tarvita, mutta on kohteliasta kysyä asukkaalta ja muilta tahoilta voiko paikalta poistua vai onko tarvetta, että pelastusviranomainen jäisi paikalle.

Aloituskeskustelu

Aloituskeskustelun yhteydessä pelastusviranomainen kertoo asianosaisille valvontakäyntiin johtaneet syyt ja tarkastustapahtuman etenemisen. Jos paikalla on useampi viranomainen, jokainen kertoo omasta roolistaan valvontatapahtumassa. Aloituskeskustelussa kuullaan asukkaan, mahdollisen kiinteistön omistajan ja muiden mahdollisten asianomistajien näkemykset tilanteesta. Tarkoituksenmukaista on pyrkiä luomaan kaikkien osapuolten yhteistyötä tukeva rakentava ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa päämääränä on paloriskiasukkaan sekä myös hänen naapuriensa turvallisuus.

Tarkastus

Tarkastustapahtuma noudattaa tavanomaisen palotarkastuksen kulkua ja tehdyt havainnot kirjataan ylös. Tarkastuksella havaitut puutteet pyritään korjaamaan jo tarkastuskäynnin aikana, jos se on mahdollista. Paloriskiasunnossa tehtävällä valvontakäynnillä korostuu turvallisuusviestinnällinen lähestymistapa eli havaituista palo- ja muista turvallisuusriskeistä kannattaa keskustella asianosaisten kanssa ja antaa neuvontaa niiden ratkaisemiseen. Käytännönläheisiä ratkaisuja havaittuihin turvallisuuspuutteisiin on koottu IKAT-työryhmän toimesta ns. työkalupakkiin, jota kannattaa käyttää apuna.

Pelastusviranomainen voi dokumentoida tilannetta myös valokuvaamalla. Valokuvia otettaessa on kuitenkin muistettava, että ne ovat salassa pidettävää aineistoa ja tämä on ehdottoman tärkeää huomioida niiden käytössä ja säilytyksessä. Ennen valokuvaamista tulee huoneiston haltijalta pyytää lupa kuvaamiseen. Huoneiston haltijalla on myös oikeus koska tahansa pyytää pelastusviranomaista tuhoamaan hänen asunnostaan ottamat kuvat. (Rikoslaki luku 24 6 ja 8§)

Päätöskeskustelu

Valvontakäynnin lopuksi käydään päätöskeskustelu, jossa pelastusviranomaisen ker-
too havaitsemansa puutteet ja tarvittavat toimenpiteet niiden korjaamiseksi. Muut tar-
kastukselle osallistuneet viranomaiset täydentävät pelastusviranomaisen havaintoja
omilla havainnoillaan ja kertovat asianosaisille mahdolliset jatkotoimenpiteet. Jos val-
vontakäynnillä annetaan korjausmääräyksiä, päätöskeskustelussa keskustellaan myös
korjausmääräajoista ja jälkivalvonnasta. Tarvittaessa sovitaan samalla kokoonpanolla
uuden valvontakäynnin ajankohta. Paloriskikohteen asukkaalle jätetään myös pöytä-
kirja, joko heti tarkastuksen yhteydessä tai toimitetaan jälkepäin mahdollisia yhtey-
denottoja varten, jos hän kokee myöhemmin tarvetta esittää kysymyksiä tai keskus-
tella asiasta. Pöytäkirjasta käy ilmi samat asiat kuin pelastusviranomaisen on tarkas-
tuksella havainnut sekä mahdollisuus yhteydenottoon. Pöytäkirjan liitteeksi tulee liittää
valitusosoitus.

6.1 Mihin paloriskiasunnon valvontakäynnillä kiinnitetään huomiota?

Paloriskiasunnon valvontakäynnin sisältö vastaa pelastuslaissa (PelL 379/2011 80§)
määriteltyä palotarkastusta. Valvontakäynti on virallinen palotarkastus, joskin tavalli-
seen asuinrakennuksen palotarkastukseen poiketen turvallisuuspuutteet eivät aina
niinkään liity rakenteelliseen paloturvallisuuteen tai turvallisuustekniikkaan, vaan mo-
nestikin asukkaan omaan toimintaan, toimintakykyyn ja elintapoihin.

Useimmiten vaarat syntyvät siitä, että asunnon paloturvallisuustaso ei vastaa asuk-
kaan toimintakykyä. Mikäli asukkaan havainto-, ymmärrys- tai liikuntakyky on heiken-
tynyt tai puuttuu kokonaan, hänellä on pienentyneet mahdollisuudet pelastautua huo-
neistopalosta. Vähäinenkin alentuma toimintakyvyssä heikentää huomattavasti asuk-
kaan mahdollisuuksia omatoimiseen pelastautumiseen. Pelastusviranomaisen ei tule
tehdä yksityiskohtaista analyysiä asukkaan toimintakyvystä, mutta joitakin seikkoja
kannattaa kuitenkin panna merkillä asukkaan toimintakyvystä, jotta voi muodostaa
kokonais kuvan asukkaan turvallisuustilanteesta. Toimintakyvyn arviointi kuuluu sosi-
aali- ja terveysalan ammattilaisille, mutta koska asukkaan toimintakyky ei ole turvalli-
suudesta täysin irrallinen elementti, ei sitä kannata myöskään jättää täysin tarkastelun
ulkopuolelle.

Asukkaan toimintakyvyn osalta kannattaa kiinnittää huomiota

- havaintokykyyn: Kykeneekö asukas havaitsemaan alkavan tulipalon?
- ymmärryskykyyn: Pystyykö asukas reagoimaan esim. palovaroittimen ää-
neen ja toimimaan loogisesti eli ymmärtääkö hän, kuinka tilanteessa tulee
toimia?
- liikuntakykyyn: Pystyykö asukas poistumaan omatoimisesti tai avustettuna
maksimissaan kolmen minuutin sisällä tulipalon alkamisesta?

Mikäli yhdessä tai useammassa toimintakyvyn osa-alueessa tunnistetaan poikkeama, asia tulee nostaa esille omaisten, kotihoidon tai sosiaali- ja terveystoimen henkilökunnan kanssa ja alkaa selvittää ratkaisukeinoja tilanteen kompensoimiseksi. Pelastusviranomaisen tulee tässä kohtaa tuoda esille oman ammattitaitonsa kautta toimintakyvyn alenemisen merkitystä tulipalotilanteessa, kertoa realistisesti palonkehityksestä ja antaa neuvontaa esim. tilannetta kompensoivien teknisten paloturvallisuusvälineiden olemassa olosta.

Hyvä käytäntö: Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston IKAT-työryhmä (ikäihmisten asumisturvallisuus -työryhmä) on laatinut sähköisen työkalupakin kotona asuvien ikäihmisten ja muiden erityisryhmien turvallisuuden arvioimiseksi sekä oikeiden toimenpiteiden ja vastuutahojen valitsemiseksi. Työkalupakin on tarkoitus toimia konkreettisenä työvälineenä auttaen pelastusviranomaisia, mutta myös esim. kotihoitoa.

Asumisturvallisuuden tarkistamiseksi on luotu erilaisia tarkastuslistoja, joista löytyy eri käyttäjille kohdennettuja versioita, joita voi hyödyntää valvonnassa tai tarjota yhteistyösapuolille oman työnsä tueksi:

- www.vtkl.fi/document/1/2499/0947532/Kotiymparistonkartoituslomake_VTKL.pdf (suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille)
- www.spek.fi/loader.aspx?id=ec05dc23-5191-448e-9d13-9735d9d04354 (erityisesti ikäihmisten, heidän omaistensa sekä kotikäyntejä tekevien ammattilaisten tueksi)
- www.kotonaasumisenturvallisuus.fi/asumisturvallisuustesti (Etelä-Karjalan alueella KAT-hankkeessa luotu asumisturvallisuustesti asukkaalle tai hänen omaisilleen)

6.1.1 Poistuminen onnettomuustilanteissa

Paloriskiasuntojen vakavimmat ongelmat liittyvät yleensä poistumisturvallisuuteen (PelL 379/2011 9 ja 10§). Poistumisturvallisuus on tärkein asia, johon paloriskiasunnossa tulee kiinnittää huomiota. Poistumisturvallisuutta heikentävät paloriskiasunnoissa yleensä

- runsas tavaramäärä, joka saattaa tukkia varatien tai jopa varsinaisen uloskäynnin ja/tai kaventaa kulkuväyliä asunnossa.
- asukkaan oma toimintakyky. Asukas saattaa olla toimintakyvyltään rajoittunut monestakin eri syystä (esim. fyysiset rajoitteet liikkumisessa, päihtymys, vahva lääkitys, psyykinen kunto)
- uloskäyntien ja varateiden muut ongelmat: Uloskäynnillä saattaa olla lukitus, jolloin poistumiseen tarvitaan avainta, varatie (esim. ikkuna) saattaa olla liian vaikeakulkuinen asukkaan toimintakyvyn nähden tai asunnon kulkureitit ovat liian hankalakulkuisia apuvälineiden käyttäjälle tai huonosti liikkuvalla.

Poistumisturvallisuutta arvioitaessa kannattaa yhdessä asukkaan ja mahdollisten omaisten, kotihoidon tai sosiaalityöntekijän kanssa pohtia, voidaanko joillakin toimenpiteillä parantaa poistumisturvallisuutta riittävälle tasolle, vai onko asukas ylipäättään vielä kykenevä asumaan itsenäisesti kotioloissa. Poistumisturvallisuuden parantamiseksi tulee asukkaan ja mahdollisten omaisten sekä kotihoidon tai sosiaalityöntekijän kanssa miettiä, onko poistumisturvallisuus parannettavissa riittävälle tasolle esim. hankkimalla apuvälineitä liikkumiseen, teettämällä muutostöitä (esim. poistamalla kynnyksiä, leventämällä kulkuaukkoja), muuttamalla uloskäynnin lukitusta (ilman avainta avattavissa) tai järjestämällä helppokulkuisempia varateitä (esim. jos makuuhuone on talon toisessa kerroksessa, siirtämällä makuutila talossa alakertaan, jolloin varatie ei ole enää ikkunan ja tikkaiden kautta). Ikäihmisten kohdalla muutostöiden osalta asiantuntija-apua voi kysyä esim. sosiaali- ja terveystoimelta, vanhustyön keskusliiton alueellisilta korjausneuvojilta sekä valtion ympäristöhallinnosta.

Asukkaan poistumisturvallisuuteen liittyvissä vakavissa puutteissa tulee tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa. Toisinaan henkilöä koskevia päätöksiä tekevien tiedossa ei ole hänen asuinoloihinsa liittyviä tietoja ja on tarpeen ottaa yhteyttä asukasta hoitaviin sosiaali- ja terveysviranomaisiin ja kertoa heille pelastusviranomaisen näkemys tilanteesta. Jos henkilöä hoitavat tahot tapaavat häntä vain esimerkiksi terveyskeskuksessa tai vastaanotolla omissa tiloissaan, ei heillä ole todellista kuvaa hänen asuinolosuhteistaan ja niihin liittyvistä ongelmista.

Poistumisturvallisuuteen liittyy monta tekijää asukkaan omasta toimintakyvystä aina siihen, kuinka hyvin hänen asuinympäristönsä järjestelyt tukevat turvallisuutta. Haastavissa tilanteissa asukkaan kokonaistilanteen arvioimiseen, asukkaan oman näkemys lisäksi, tarvitaan useamman eri osapuolen arviota, jossa jokainen hyödyntää omaa ammattitaitoaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset ovat ammattilaisia arvioimaan henkilön toimintakykyä, mutta pelastusviranomaisen ammattitaitoa tarvitaan tarkastelemaan asunnon poistumisratkaisuja yhdistettynä asukkaan fyysiseen toimintakykyyn esim. liikkumista helpottavat apuvälineet ja niiden kanssa asunnossa liikkuminen. Yhdistämällä eri asiantuntijoiden näkemykset saadaan kokonaiskuva asukkaan turvallisuustilanteesta.

Poistumisturvallisuuteen liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 9 ja 10 §: ään.

6.1.2 Palovaroitin

Palovaroittimien oikeassa määrässä, sijoittelussa ja kunnossapidossa tulee antaa neuvontaa, jos asunnossa on niihin liittyviä puutteita. Paloriskiasunnon asukkaalla saattaa olla suuria haasteita palovaroittimen hankinnan ja asennuksen kanssa ja on syytä keskustella, onko asukasta mahdollista avustaa palovaroittimien hankinnassa ja asennuksessa. Vaikka vastuu palovaroittimista on asukkaalla (pois lukien sähköverkkoon kytketyt palovaroittimet), taloyhtiöitä ja isännöitsijöitä kannattaa kannustaa tarjoamaan

asennus- ja kunnossapitoapua palovaroittimille. Esimerkiksi tarjoamalla kiinteistönhoi-
don puolelta asennusapua ja säännöllistä kunnossapitoapua palovaroittimille taloyhtiö
voi kohtuullisen pienellä rahallisella panostuksella vaikuttaa ratkaisevasti koko talon
turvallisuuteen.

Erityisryhmille on olemassa heidän tarpeisiinsa suunniteltuja palovaroittimia ja niistä
kannattaa antaa neuvontaa aina, kun asukas on esimerkiksi kuulovammaisen tai ikäih-
minen, jolle paristojen vaihto aiheuttaa ongelmia. Markkinoilla on kuulovammaisille
suunniteltuja merkkivalolla ja tärinällä varustettuja palovaroittimia sekä pariston vaih-
tamista helpottavia ratkaisuja, joista kannattaa kysellä lisätietoja esim. Kuuloliitosta,
Kuulokaupasta, Vanhustyön keskusliitosta tai SPEK:stä. Monesti erityistarpeisiin suun-
niteltu laite on saattanut jäädä hankkimatta vain siksi, että asukkaalla ja hänen lähei-
sillään ei ole ollut riittävää tietoa apuvälineiden olemassaolosta ja saatavuudesta. Joil-
lakin paikkakunnilla kuulovammaisten erikoispalovaroittimissa on jo käytössä apuväli-
nelainausta.

*Palovaroittimiin liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 17 §:ään
sekä palovaroitinasetuksen (239/2009) 3, 4 ja 5 §:ään.*

Hyvä käytäntö: Moni pelastuslaitos on turvallisuutta edistääkseen tarjonnut pa-
loriskiasuntoihin palovaroittimia ja auttanut niiden asennuksessa. Kustannuksiin
ja lisätyöhön nähden pelastuslaitoksella on koettu, että panostus on kannattavaa
yhteisen turvallisuuden hyväksi.

6.1.3 Suuri tavaramäärä, siivottomuus

Paloriski-ilmoituksista huomattava osa liittyy asunnon epätavallisen suureen tavara-
määrään. Monet tekijät voivat vaikuttaa siihen, että huoneistoon kertyy tavaraa ja
palo- ja poistumisturvallisuus heikentyy. Erilaisia tekijöitä on psyykkiset sairaudet, elä-
mänkriisit, traumaattiset kokemukset sekä keräilypakko. On tärkeää erottaa pakon-
omainen keräily ja keräily harrastuksena. Keräilyharrastukseen liittyy järjestelmälli-
syy ja keräilyn rajoittuminen tiettyihin kohteisiin sekä se, että harrastajat pitävät ko-
koelmansa hyvässä järjestyksessä. Pelkästään esim. kirjojen kerääminen asianmukai-
sesti kirjahyllyihin ei tee asunnosta paloriskikohdetta. Siinä vaiheessa, kun suuri tava-
ramäärä ja sen aiheuttama epäjärjestys vaikeuttavat asunnossa liikkumista ja sieltä
poistumista sekä aiheuttavat riskin alkavan palon syttymiselle ja leviämiselle tavan-
omaista nopeammin, voidaan puhua riskistä. Kohtuuttoman suuren tavaramäärän ja
epäjärjestyksen taustalta löytyy yleensä elämänhallintaongelmia, joiden ratkomiseen
tarvitaan moniviranomaisyhteistyötä.

Asunnossa olevaan suureen tavaramäärään liittyen puhutaan yleensä pakonomaisesta
keräilystä tai keräilypakosta, jolla tarkoitetaan pakottavaa tarvetta kerätä erilaisia ta-

varoita ja kyvyttömyyttä heittää niitä pois. Tilastojen valossa ainakin 1–2 % aikuisväestöstä kärsii keräilypakosta. Keräilypakon seurauksena asunto on täynnä tavaraa joskus siinä määrin, että huoneissa voidaan juuri ja juuri liikkua tavarapaljouden keskellä. Huoneissa voi olla kasoittain esimerkiksi vanhoja lehtiä, postia, kirjoja, pienesineitä, muovipusseja, vaatteita ja jopa jätettä. Vuosien kuluessa tavarakasat vain kasvavat ja ongelma paisuu. Monet suhtautuvat keräämiinsä esineisiin hyvin omistavasti eivätkä salli muiden koskevan mihinkään. Asunnossa olevan kaoottisen epäjärjestyksen seurauksena keräilijä yleensä myös eristäytyy sosiaalisesti. Toisinaan keräilyn kohteena voi olla myös eläimiä. Jotkut henkilöt keräävät kohtuuttoman suuren määrän kissoja tai muita eläimiä ja olosuhteet muuttuvat ajan myötä hyvinkin epähygieenisiksi. (Huttunen, M. 2015)

Pakonomaisen keräilyn syitä ja yleisyyttä ei tunneta. Se voi alkaa missä iässä tahansa ja jatkua asteittain pahenevana koko iän. Monen pakonomaisen keräilijän vanhempi tai lähisukulainen on ollut itse pakonomainen keräilijä. Joskus keräily alkaa läheisen kuoleman tai avioeron jälkeen tai muussa vaikeassa elämäntilanteessa. Tutkimusten mukaan noin puolella pakonomaisista keräilijöistä on myös alkoholiongelma. Pakonomaisen keräily altistaa monille ongelmille ja vaaroille. Paloriskin lisäksi asunnon olosuhteet ovat monesti myös epähygieenisia, lisäävät riskiä sairastumiseen ja tapaturmiin. Pakonomaisen keräilijän on vaikea pitää kotonaan järjestystä ja suoriutua arjen tehtävistä. Usein seurauksena ovat sosiaalinen eristäytyminen ja suhteiden katkeaminen muihin ihmisiin. Auttajan on tärkeä ymmärtää, että pakonomaisen keräilyn taustalla on tunne siitä, että keräilijä uskoo joskus tulevaisuudessa tarvitsevansa keräämiään tavaroita. Pakonomaisesti esineitä tai eläimiä keräilevät eivät itse useinkaan pidä käytöstään minkäänlaisena ongelmana, mikä tekee ongelman hoidon vaikeaksi. Hoito on kuitenkin mahdollista ja sen tuloksena keräilijöiden ja heidän läheistensä elämänlaatu voi olennaisesti kohentua. (Huttunen, M. 2015)

Pakonomaisen keräilyn aste vaihtelee lievästä hyvin vaikeaan. Lievä ongelma ei juuri haittaa keräilijän elämää. Se saattaa olla merkki vuosien mittaan pahenevasta ongelmasta, minkä vuoksi asiasta kannattaa puhua keräilijän kanssa. Kokemus on osoittanut, että alkavaan pakonomaiseen keräilyyn on paljon helpompaa vaikuttaa kuin vuosia kestäneeseen käytökseen. Pakonomaisen keräilijän tilanteessa kannattaa ottaa yhteyttä sosiaali- ja terveysviranomaisiin. Jos asunnossa epäillään esiintyvän myös terveyshaittoja (esim. jätettä tai tuholaisia), tulee olla yhteydessä alueen terveydensuojeluviranomaiseen. Jos keräilyyn liittyy eläimiä, tulee ottaa yhteyttä valvontaeläinlääkäriin. (Huttunen, M. 2015)

Poikkeuksellisen suuren tavaramäärään liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 9 ja 14 §:ään.

6.1.4 Tupakointi, kynttilät, tulen käsittely

Tupakointi kuuluu vahvasti ihmisen itsemääräämisoikeuden piiriin ja monesti siihen on hankala puuttua. Tupakointi aiheuttaa kohonneen riskin, jos asukkaalla on tapana tupakoida sisällä rakennuksessa - etenkin jos asukas tupakoi vuoteessa tai asunnossa on niin paljon syttyvää tavaraa, että palon syttyminen ja leviäminen on tavanomaista nopeampaa. Palamisjäljet lattioissa, huonekaluissa, tekstiileissä ja jopa asukkaan vaatteissa voivat paljastaa, että tupakointi on aiheuttanut läheltä piti -tilanteita.

Jos asukas ei kykene tai halua siirtyä tupakoimaan ulos, vaihtoehdoksi jää huolehtia hänelle mahdollisimman turvallinen tuhka-astia ja varmistaa, että hänen käyttämillään tupakointipaikoilla olisi mahdollisimman vähän herkästi syttyvää materiaalia. Kokemus on osoittanut, että jo pelkästään kannellisen lasipurkin järjestäminen tuhkalle ja tupakantumpeille sisällä tupakoivalle voi parantaa merkittävästi paloturvallisuutta.

Kynttilöiden ja muun tulen käsittelyn osalta kannattaa käydä keskustelua esim. omaisten ja kotihoidon kanssa ja pyrkiä siihen, ettei asukas käyttäisi niitä, jos asukkaan toimintakyky on alentunut. Tilalle voi suositella hankkimaan esim. led-kynttilöitä.

Riskialttiiseen tupakointiin liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 9, 14 ja 81 §:ään. Varomattomaan tulenkäsittelyyn liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 5 ja 14 §:ään.

6.1.5 Tulisijat

Pelastusviranomaiset kohtaavat palovaarallisia tulisijoja ja hormoneja asuinrakennusten palotarkastuksilla. Ilmoitus palovaarallisesta tulisijasta tai hormista voi tulla esim. nuohoojalta. Pelastusviranomaiset ovat tottuneita ottamaan kantaa rakenteellisiin puutteisiin ja laittamaan tulisijoja tarvittaessa käyttökieltoon. Paloriskiasunnossa ongelmat tulisijoissa saattavat olla monisyisempiä, koska itse tulisijat ja hormit saattavat olla kunnossa, mutta niiden käyttäjä itsessään aiheuttaa turvallisuusongelmia. Erityisen haastavaksi tilanteen tekee se, jos tulisijat ovat rakennuksen ainoa lämmitystapa. Tulisijojen käyttöön liittyvät ongelmat saattavat liittyä esim. asukkaan motorisiin taitoihin (esim. sytyttäessä tulisijaa tulitikku ei pysy käsissä), muistiongelmiin (asukas unohtaa esim. avata savupellit, kun ryhtyy lämmittämään tulisijaa), päihtymykseen tai vahvaan lääkkitykseen, jolloin asukkaan toimintakyky ei ole riittävä tulenkäsittelyyn. Näitä asioita on vaikeampi arvioida ja niihin on vaikeampi puuttua kuin rakenteellisiin puutteisiin, jotka ovat selkeästi osoitettavissa. Tulisijojen ympärillä voi mahdollisesti olla viitteitä palamisjäljistä lattiassa tai tekstiileissä ja ne voivat kertoa siitä, että tulisijoja sytyttäessä tai tulta kohentaessa on ollut vaaratilanteita.

Tulisijojen käyttöön liittyen kannattaa ottaa asukkaan lisäksi mukaan mahdollisesti kotihoito, sosiaaliviranomainen tai asukkaan omaiset arvioimaan tilannetta ja keskustelemaan vaihtoehtoista. Lievimmissä ongelmatapauksissa turvallisuutta voidaan parantaa

pohtimalla turvallisempia tulisijan sytytystapoja (esim. takkasytytin tulitikkujen tilalle) ja huolehtia siitä, että tulisijojen edustalla on riittävä palamattomasta materiaalista valmistettu suoja (eduspelti tms.) ja tulisijan läheisyydessä ei säilytetä palavaa materiaalia. Jos rakennuksessa löytyy muitakin lämmitysmuotoja, kannattaa keskustella tulisijojen käytöstä luopumisesta. Muussa tapauksessa kotihoidon tai sosiaaliviranomaisen on syytä ottaa pohdintaan, onko asukas kykenevä asumaan puulämmitteisessä rakennuksessa, jos hänen toimintakykynsä ei tue enää turvallista tulisijojen käyttöä ja paloturvallisuusriski on ilmeinen.

Tulisijoihin liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 14 §:ään. Nuohoukseen liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 13 §:ään (katso myös nuohousasetus).

6.1.6 Sauna

Yksi suurimmista paloriskipaikoista on sauna. Pyykin kuivatuksen lisäksi paloriskiasunnon saunasta on usein tullut varasto eikä sitä käytetä sen alkuperäiseen tarkoitukseen. Jos asunnossa on muutenkin paljon tavaraa, yleensä silloin myös sauna on otettu tavaroiden säilytyskäyttöön. Ikääntyneet ja maahanmuuttajataustaiset asukkaat eivät välttämättä kaipaa tai pysyt käyttämään saunaa sen alkuperäiseen käyttötarkoitukseen, vaan ottavat saunatilat muuhun käyttöön ymmärtämättä siihen liittyvää paloriskiä.

Ensitoimenpiteenä tulipalon ehkäisemiseksi kiukaan automaattisulakkeet tulee kääntää nolla-asentoon tai vanhanmallisessa sähkötaulussa poistaa kiukaan tulppasulakkeet. Jotta kukaan ei palauta epähuomiossa kiukaan sulaketta takaisin, sähkötauluun kannattaa jättää lappu siitä, että kiukaan sulake on kytketty pois tarkoituksella. Pelkkä sulakkeen pois kytkeminen on kuitenkin osoittautunut riittämättömäksi, koska tiedossa on ainakin yksi kuolonuhreja vaatinut palo, jossa sulake oli vahingossa palautettu ja kiukaan läheisyydessä olevat tavarat syttyivät palamaan vakavin seurauksin.

Ainoaksi varmaksi toimenpiteeksi palovaaran poistamiseksi voidaan katsoa joko saunan tyhjentäminen sinne kuulumattomasta tavarasta tai kiukaan kytkeminen pois sähköverkosta. Sähköverkosta poistamiseksi tarvitaan sähköalan ammattilainen. Jos asunto sijaitsee asunto-osakeyhtiössä, kiukaan kaltaiset sähkölaitteet kuuluvat asunto-osakeyhtiön vastuulle ja niihin liittyvistä korjausmääräyksistä kannattaa keskustella isännöitsijän kanssa. Vuokra-asunnon kohdalla keskustelu kiukaan mahdollisesta irti-kytkennästä kuuluu käydä vuokranantajan kanssa. Omakotitalossa asia kuuluu rakennuksen omistajan vastuulle, joten riippuen asukkaan tilanteesta keskusteluun kannattaa ottaa mukaan asukkaan omaiset ja mahdollinen kotihoito tai sosiaalityöntekijä. Lisäksi saunan osalta tulee tarkastaa myös kiukaan suojaetäisyydet, kiinnitys ja riittävät suojakaiteet.

Saunaan liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 9 ja 14 §:ään.

6.1.7 Sähkölaitteet

Asunto-osakeyhtiössä asunnon kiinteät sähköasennukset ja -laitteet kuuluvat asunto-osakeyhtiön vastuulle ja siksi niihin liittyvissä puutteissa tulee korjausmääräyksen osalta olla yhteydessä isännöitsijään. Vuokra-asunnossa niihin liittyvissä puutteissa tulee informoida asunnon omistajaa. Jos ennen tarkastusta on tiedossa, että asunnossa on näihin liittyviä turvallisuusongelmia, isännöitsijä tai vuokranantaja on hyvä ottaa mukaan tarkastukselle.

Epäkuntoisten sähkölaitteiden osalta tulee käydä keskustelua ja antaa neuvontaa sähkölaittepaloihin liittyen. Mikäli asukkaan omaiset, kotihoito tai sosiaaliviranomainen ovat mukana yhteistyössä, voi sähkölaitteen tärkeydestä riippuen käydä keskustelua siitä, tarvitseeko asukas uuden ja turvallisemman laitteen tilalle.

Useimmiten sähkölaitteita koskevat ongelmat liittyvät liesiturvallisuuteen. Asukkaan liedien käyttö voi olla riskialtista monestakin syystä ja liedien käyttöön liittyvistä ongelmista olisi hyvä käydä keskustelua asukkaan itsensä lisäksi omaisten, kotihoidon tai sosiaaliviranomaisen kanssa. Jos tunnistetaan liedien käyttöön liittyviä turvallisuusriskejä, on pohdittava, voiko liedien käyttöä järjestää turvallisemmaksi esim. teknisillä apukeinoilla (mm. liesivahti, -hälytin, ajastin) tai voiko liedien käytöstä luopua kokonaan niin, että asukas liittyy ateriapalvelujen piiriin. Ateriapalvelut ovat asukkaalle maksullisia ja niitä järjestää niin yksityiset kuin kunnalliset tahot.

Jos liedien päällä tai läheisyydessä on helposti syttyvää materiaalia, nämä täytyy määrätä poistettavaksi ja kannattaa huolehtia, että toimenpide suoritetaan jo tarkastuskäynnin aikana. Jos liettä ei käytetä ollenkaan ruuanlaittoon, on järkevää sopia asukkaan kanssa, että liedien sulakkeet irrotetaan/kytketään pois ja varmistetaan vielä merkitsemällä sulaketauluun, että sulake on tarkoituksella kytketty pois (ettei kukaan palauta sulaketta tehdessään esim. muita sähkötöitä). Myös hellan säätönappien poistaminen on kohtuullisen hyvä keino välttää liedien meneminen vahingossa päälle. Varminta tapa on irtikytkä koko liesi sähköverkosta, jos se on mahdollista eikä laitetta käytetä. Liedien irtikytkentään tarvitaan sähköalan ammattilainen. Liedien sähköihin liittyvistä asioista kannattaa asunto-osakeyhtiössä tai vuokra-asunnossa keskustella isännöitsijän tai vuokranantajan kanssa.

Liesiturvallisuuden parantamiseksi on tänä päivänä markkinoilla erilaisia teknisiä apuvälineitä, jotka osaltaan voivat vähentää liedien käyttöön liittyviä riskejä. Markkinoilla on erilaisia turvaliesiä, liesiturvallisuutta parantavia ajastimia ja liesivahteja, joista voi tiedustella lisää esim. Vanhustyön keskusliiton maakunnallisilta korjausneuvojilta sekä SPEK:stä.

Jos asukkaan toimintakyky on heikentynyt tai asunnossa on runsaasti helposti syttyvää tavaraa, kannattaa valvontakäynnillä kiinnittää erityistä huomiota myös valaisimiin. Kiihkerät ja pintalämpötilaltaan kuumat valaisimet ovat yksi iso paloriski asunnoissa, joissa suuren helposti syttyvän tavaramäärän vuoksi palon syttyminen ja leviäminen on tavanomaista nopeampaa tai asukkaan oma toiminta aiheuttaa vaaran, että

valaisin joutuu kosketuksiin syttyvän materiaalin kanssa. Hyviä vaihtoehtoja ovat kuumentumattomat LED-valaisimet.

Sähkölämmittimien käyttöön tulee myös kiinnittää erityistä huomiota, jos niiden käyttö ei ole asianmukaista (esim. riittämättömät suojaetäisyydet, asukkaan oma toiminta). Sähkölämmittimien käyttö aiheuttaa ilmeisen palovaaran etenkin niissä asunnoissa, joissa on ongelmana tavanomaista suurempi tavaramäärä.

Sähkölaitteiden paloturvallisuuteen liittyvät korjausmääräykset perustuvat pelastuslain 9 ja 14 §:ään.

7 Palotarkastuspöytäkirja

Paloriski-ilmoituksesta seurannut valvontakäynti on virallinen palotarkastus, josta tulee laatia palotarkastuspöytäkirja. Hallintolain 39 §:n mukaisesti tarkastajan tulee viipymättä laatia tarkastuksesta kirjallinen tarkastuskertomus (palotarkastuspöytäkirja), josta käy ilmi tarkastuksen kulku ja tarkastajan tekemät keskeiset havainnot. Palotarkastuspöytäkirja annetaan valvontakäynnin jälkeen asianosaisille. (HL 434/2003)

Tarkastuksella havaitut puutteet pyritään korjaamaan jo tarkastuskäynnin aikana, jos se on mahdollista. Jos puutteita ei voida heti korjata, korjaamiselle tulee antaa määräaika, joka kirjataan palotarkastuspöytäkirjaan. Korjausmääräysten määräajat annetaan tapauskohtaisesti asukkaan tilanne huomioiden ja siitä keskustellen. Jos puute ei aiheuta välitöntä tulipalon tai onnettomuuden vaaraa, yleisesti käytetty määräaika on noin kuukaudesta muutamaan kuukauteen. Jos puute korjataan valvontakäynnin aikana, silloin havainto ja toimenpiteet kirjataan palotarkastuspöytäkirjaan ja siitä ei enää anneta erillistä korjausmääräystä. Myös tarkastuksella korjattua puutetta on kuitenkin syytä tarkkailla mahdollisella jälkivalvonnalla. Mikäli ollaan yhteisellä valvontakäynnillä toisen viranomaisen kanssa (esim. terveydensuojelun edustajan kanssa), kannattaa pohtia ja keskustella, voisiko eri viranomaisten antamien korjausmääräysten määräajat sovittaa yhteen siten, että jälkivalvonta olisi mahdollista suorittaa yhtä aikaa ja viranomaisten toiminta tukisi toisiaan.

Korjausmääräykseen johtaneet johtopäätökset ja niiden perustelut tulee johtaa pelastuslaista, muuta lainsäädäntöä ja säädöksiä voi käyttää vain määräystä tukevana materiaalina, ei nimenomaisena toimivaltaperusteena. Määräysten tukena voidaan käyttää myös asukkaalle suunnattua erikseen laadittua ohjemateriaalia, jonka avulla asukas voi tarkemmin tutustua määräykseen liittyviin asioihin (esim. palovaroitimen asennukseen liittyvät ohjeet). Tässä kuitenkin tulee muistaa, että kaikki erityisryhmiin kuuluvat eivät kykene itsenäisesti korjaamaan korjausmääräyksiä, vaikka heillä olisikin ohjeet. Yksittäiset turvallisuuspuutteet kirjataan havainnoiksi, jos niistä on tehtävissä johtopäätelmiä, että pelastuslaissa asetettuja velvoitteita on laiminlyöty. Asian käsittelyn ja tarkastuksen tavoitteiden kannalta oleelliset havainnot kirjataan palotarkastuspöytäkirjaan.

Lähtökohtaisesti pelastusviranomaisten laatimat palotarkastuspöytäkirjat ovat julkisia asiakirjoja. Paloriskiasuntojen valvontaan liittyvä dokumentaatio tekee tässä kohtaa poikkeuksen. **Paloriskiasuntojen tarkastuspöytäkirjat ovat salassa pidettäviä, jos niihin joudutaan kirjaamaan tietoja henkilön elintavoista, toimintakyvystä tai muista henkilökohtaisista oloista.** Näiden tietojen kirjaamisessa tulee käyttää tarkkaa harkintaa eikä niitä tule kirjata ilman, että niihin on peruste (kirjattava asia liittyy oleellisesti turvallisuustilanteeseen). Asukkaan tilannetta kuvailevissa ilmaisuissa tulee kiinnittää huomiota neutraaliin ja asialliseen kirjoitusasuun ja välttää loukkamasta yksityisyyttä enemmän kuin se on välttämätöntä. Salassapito merkitään siten,

että se näkyy kaikissa asiakirjoissa, ja merkinnästä on käytävä selville, mihin salassapito perustuu (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999 24 § 1 mom. 32 k.).

7.1 Asianosaisuus

Pelastusviranomaisen valvontatoiminnassa asianosaisten käsite on toisinaan hankalaa määritellä. Yleisesti ottaen asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Asianosaiseksi on katsottu myös se, joka veloitetaan hallintopäätöksellä johonkin toimenpiteeseen. Yleensä paloriskiasunnon tarkastustapahtumassa asianosaisia voivat olla esimerkiksi asunto-osakeyhtiö, kiinteistönomistaja, huoneistonhaltija (asukas), osakkeenomistaja ja mahdollisesti asukkaan edunvalvoja. Toimenpiteen ensisijainen asianomistaja on asukas itse. Palotarkastuspöytäkirja tulee toimittaa viipymättä asukkaalle itselleen (tai mahdolliselle edunvalvojalle) sekä tarvittaessa asunto-osakeyhtiölle tai vuokranantajalle sekä niille yhteistyöviranomaisille, joiden toimivaltaan liittyvien asioiden hoitamiseksi se on tarpeen (esim. sosiaaliviranomainen).

8 Jälkivalvonta

Palotarkastuspöytäkirjaan kirjattujen korjausmääräysten noudattamista on hyvä valvoa. Itse jälkivalvontaa ei ole lailla määritelty, joten jälkivalvonta jää jokaisen pelastuslaitoksen sekä valvontatyötä tekevän viranomaisen oman harkinnan varaan. Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto on kuitenkin valvontasuunnitelma ohjeessaan todennut, että pelastuslaitosten tulisi järjestää riittävästi resursseja jälkivalvontaa varten (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2014, 12).

Paloriski-ilmoituksesta alkanut valvontatehtävä voi olla paljon enemmän kuin yksittäinen palotarkastus eli valvontakäynti. Valvontatehtävän toteuttaminen paloriskikohteessa voi sisältää useita palotarkastuksia tai muita valvonnan toimenpiteitä. Yleensä pelastusviranomainen käy toteamassa tilanteen määräajan umpeuduttua eli suorittaa jälkipalotarkastuksen. Jälkipalotarkastuksen tarkoituksena on varmistaa, että paloriski on reagoitu riittävällä tavalla ja tarvittavat korjaustoimenpiteet on suoritettu eli turvallisuustaso on saatu hyväksyttävälle tasolle. Jos samaa tapausta on hoidettu myös muiden viranomaisten puolelta tai edelliselle valvontakäynnille on osallistunut muita osapuolia kuten isännöitsijä tai omaisia, kannattaa jälkipalotarkastusta suunniteltaessa sopia myös heidän osallistumisestaan. Itse jälkivalvontakäynti tehdään samalla tavalla kuin varsinainenkin valvontakäynti ja siitä laaditaan palotarkastuspöytäkirja, joka toimitetaan kaikille asianosaisille.

Jos varsinainen palotarkastus on tapahtunut hyvässä yhteisymmärryksessä ja yhteistyö toimii, voidaan jälkivalvonnasta sopia tapauskohtaisesti esim. isännöitsijän tai sosiaaliviranomaisen kanssa. Silloin isännöitsijä tai sosiaaliviranomainen ilmoittaa pelastusviranomaiselle, miten tilanne paloriskikohteessa on muuttunut määräajan kuluessa, ja onko yhä tarvetta pelastusviranomaisen käynnille kohteessa. Jälkivalvontaa voidaan tapauskohtaisesti toteuttaa esimerkiksi asiakirjavalvontana tai muilla tilanteeseen sopivilla keinoilla. Säännöllinen yhteydenpito paloriskiasukkaaseen valvontakäyntien välissä on myös toisinaan havaittu hyväksi keinoksi motivoida asukasta saattamaan asioita kuntoon.

Valvontatehtävä kyseisen kohteen kohdalta päättyy vasta, kun tilanne on saatu hyväksyttävällä tavalla korjaantumaan. Paloriskiasuntojen kohdalla tämä tarkoittaa toisinaan hyvinkin pitkäjänteistä työtä. Kun jälkitarkastuksella todetaan, että kohteen turvallisuus on saatu hyväksyttävälle tasolle, todetaan, että asia ei anna enää aihetta pelastusviranomaisen toimenpiteisiin ja asian käsittely voidaan päättää. Tämä kirjataan palotarkastuspöytäkirjaan ja tapausta koskevat asiakirjat arkistoidaan.

Mikäli korjausmääräyksiä ei ole noudatettu eikä turvallisuustaso ole hyväksyttävällä tasolla, annetaan pöytäkirjassa uusi korjauskehoitus ja määräaika sille. Uusi määräaika voi olla kannattavaa antaa alkuperäistä lyhyempänä, ellei asianosaisilla ole perusteltua syytä esittää jotakin toista määräaikaa, jota voitaisiin pitää hyväksyttävänä. Jälkipalo-

tarkastuksia voi olla useampiakin, jos asioiden kuntoon saattaminen sitä vaatii. Taloudellisen tilanteen estäessä korjausmääräyksen korjaamista, olisi hyvä ohjata asiakas sosiaalipalveluiden äärelle, josta on mahdollista saada apua tilanteen korjaamiseksi.

9 Hallintopakko

Jälkivalvontakertojen määrälle ei ole muuta rajoitetta kuin se, että puutteen kuntoon saattamisen tulee edetä. Jos asia ei etene, voi pelastusviranomainen siirtyä hallintopakkomennettelyjen käyttöön. Hallintopakkojen käyttöä päädytään harkitsemaan vasta, jos jälkitarkastuksista huolimatta paloriskikohteen tilannetta ei saada hyväksyttävälle tasolle. Valvontatehtävän edistymisen paloriskikohteessa saattaa toisinaan vaatia hyvinkin pitkäjänteistä työtä ja paljon aikaa. Hallintopakkokeinojen käyttö kovin aikaisessa vaiheessa ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista. Paloriskiasukkaan ja hänen läheistensä turvallisuus tulee olla päämääränä ja siihen käytettäviä keinoja tulee puntaroida tapauskohtaisesti. Paloriskitapausten valvontatyölle on tyypillistä tapausten yksilöllisyys eikä yhtä kaavamaisista ratkaisumallia ole olemassa.

Hallintopakko tarkoittaa viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa julkisen vallan käyttämistapaa, johon viranomainen voi turvautua saadakseen hallintopäätöksen kohteen noudattamaan lakia, lain nojalla annettua määräystä tai hallintopäätöksessä määritellyjä velvoitteita, kieltoja tai rajoituksia. Säännökset hallintopakosta löytyvät pelastuslaista (PelL379/2011 105§), uhkasakkolaista (UHKasakkoL, 1113/1990) sekä yleisestä hallintoa säätelevästä hallintolaista (HL 434/2003). Uhkasakko- ja hallintolaki ovat yleislakeja. Pelastuslaki on erityislaki. Yleislakien säännökset tulevat sovellettavaksi vain, jos erityislaissa ei ole asiasta nimenomaisesti säädetty tai jos yleislain säännösten voidaan katsoa täydentävän erityislain säännöksiä.

Jos jälkivalvonnan keinoilla ei saavuteta haluttua lopputulosta, asian käsittely päätetään virallisesti. Uutta määräaika ei jälkivalvonnan yhteydessä enää anneta, vaan asianosaisille ilmoitetaan asian siirtämisestä hallintopakkomennettelyyn. Hallinnollisia pakkokeinoja ovat uhkasakko (kiinteä tai juokseva) sekä keskeyttämis- ja teettämishukka. Korjausmääräyksen tehosteeksi voidaan pelastuslain 105 §:n nojalla asettaa hallintopakko, joka on joko uhkasakko tai uhka, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella. Uhkasakkolain (1113/1990) 22 §:n mukaan asianosaiselle on ennen uhkasakon asettamista ja tuomitsemista taikka teettämishukan asettamista ja täytäntöön pantavaksi määräämistä koskevan asian ratkaisemista varattava tilaisuus kuulemiseen. Hallintopakkomennettelyyn siirtymisen aluksi tulee varmistua siitä, että päävelvoite on lainvoimainen. Päävelvoite tarkoittaa viranomaisen antamaa käskyä tai kieltä tai puutekokonaisuutta, esimerkiksi tavaran säilyttämistä uloskäytävällä. Uloskäytävällä tarkoitetaan "poistumisalueelta suoraan ulos johtavaa ovea taikka rakennuksessa tai sen ulkopuolella olevaa tilaa, jonka kautta turvallinen poistuminen on palon sattuessa mahdollista maan pinnalle tai muulle turvalliselle paikalle" (YM asetus 848/2017 2§ kohta 30).

Päävelvoite saa lainvoiman valitusajan päätyttyä, jos päätöksestä ei ole valitettu. Kahta hallinnollista prosessia (normaali valvonta ja hallintopakkomennettelyt) ei saa yl-

läpittää samasta asiasta tai laiminlyönnistä samanaikaisesti. Päävelvoitteen lisäksi muiden velvoitteiden osalta voidaan toimia normaalin valvontaprosessin mukaisesti. Hallintopakomenettelyt tulee kohdentaa jokaiselle päävelvoitteelle erikseen. Päävelvoite ei voi olla esimerkiksi palotarkastuspöytäkirjan kaikki korjausmääräykset kokonaisuutena. (UHKasakkoL 1113/1990 6§)

Hallintopakkeinojen käytön tai muun raskaan prosessin mielekkyys paloriskikohteiden tilanteissa on aina punnittava tarkoin ja ensisijaisesti on pyrittävä ratkomaan tilanteet moniviranomaisyhteistyönä käymällä haastavat tapaukset läpi esim. yhteispalavereissa tapaukseen liittyvien viranomaisten kesken. Olennaista on varmistaa, että kaikki tarvittavat viranomaiset ja tahot on ymmärretty liittää tapaukseen sekä myös huomioida asukkaan mahdolliset omaiset ja heidän vaikutusmahdollisuutensa. Erityisen paljon kannattaa panostaa yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa ratkaisujen löytämiseksi ennen kuin lähdetään harkitsemaan hallintopakkeinoja. On toivottavaa, että ratkaisut löydetään muuten kuin järeiden oikeudellisten keinojen kautta.

Pelastusviranomainen voi käyttää hallintopakomenettelyinä uhkasakkoa tai teettämishukkaa. Teettämisen ongelmia voi syntyä henkilön omaisuuteen kajoamiseen liittyen, kuten pysymisessä päävelvoitteen piirissä ja lopuksi kustannusten perinnässä. Näitä näkökulmia kannattaa pohtia ennen teettämisen määräämistä ja punnittaessa teettämisen ja uhkasakon hyötyjä ja haittoja. Teettämisen käyttäminen olisi suositeltavaa vain tapauksissa, joissa uhkasakon ei voida katsoa tehoavan ja yleisen edun sitä nimenomaan vaatiessa, esimerkiksi keräilypakkokohteissa, joissa asunto vaatii raivaussiivouksen.

Paloriskiasukkaan elämäntilanne ja ongelmat ovat usein niin monisyisiä, että turvallisuuspuutteiden kuntoon saattaminen uhkasakolla ei motivoi toimenpiteisiin eikä sillä saavuteta haluttua lopputulosta. Sen sijaan teettämishukka voi lopulta osoittautua ainoksi toimivaksi vaihtoehdoksi esimerkiksi pitkään jatkuneessa keräilypakkotilanteessa, jossa kaikki muut vaihtoehdot on jo kokeiltu ja katsottu loppuun ja riski jatkuessaan aiheuttaa vaaraa myös paloriskiasukkaan lähiympäristölle.

Pelastuslain 106 §:ssä käsitellään pelastuslain laiminlyönnistä aiheutuvia rangaistuksia.

9.1 Itsemääräämisoikeus

Suomen perustuslakiin (731/1999) on kirjattu perusoikeudet elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen, turvallisuuteen ja kotirauhaan. Yhteiskunnan näkemys hyväksyttävästä turvallisuustasosta ja yksilön omat elämäntavat ja tottumukset saattavat olla ristiriidassa keskenään. Asiaan puuttuminen voi olla haasteel-

lista, jos kotonaan asuva henkilö ei itse tunnista turvallisuusriskejä ja hän voi olla toiminnallaan vaaraksi paitsi itselleen myös muille. Onnettomuus- ja paloriskit eivät useimmiten koske ainoastaan asunnossa asuvaa, vaan pahimmillaan vaarantavat myös muiden rakennuksessa asuvien ja oleskelevien turvallisuuden, jolloin viranomaiset joutuvat luovimaan yksilön vapauden ja yhteisön turvallisuuden rajamaastossa.

Turvallisuustoimenpiteitä määriteltäessä joudutaan aina arvioimaan tapauskohtaisesti rajanvetoja: Mikä toimenpide on huolenpitoa, mikä vapauden rajoittamista, mikä jopa heitteillejättöä. Itsemääräämisoikeuden ja huolenpidon välille saattaa muodostua isokin ristiriita. Paloriskiasukas saattaa olla itse tyytyväinen omiin elinolosuhteisiinsa ja tottumuksiinsa, vaikka viranomaisten näkökulmasta hänen olosuhteensa tai toimintansa saattaa olla vaaraksi hänelle itselleen. Esimerkiksi terveydensuojeluviranomaisen toiminta lähtee siitä ajatuksesta, että he puuttuvat tilanteeseen, jos henkilö aiheuttaa itselleen tai toisille ihmisille vakavaa terveyshaittaa. Jos henkilö kuitenkin asuu yksin omakotitalossa eikä vakava terveyshaitta vaikuta muihin ihmisiin (esim. naapureihin), jossain kohtaa on todettava, että asia kuuluu lopulta henkilön itsemääräämisoikeuden piiriin eikä häntä voida pakottaa korjaamaan tilannetta, joka aiheuttaa haittaa pelkästään hänelle itselleen. Paloriskikohteiden valvontatyössäkin saatetaan tulla tilanteisiin, joissa joudutaan puntaroimaan pelastusviranomaisen toimenpiteiden mielekkyyttä siihen nähden, että henkilö aiheuttaa vaaraa vain itselleen eikä suostu noudattamaan korjausmääräyksiä, vaan vetoaa itsemääräämisoikeuteensa. Poikkeuksen muodostavat ne henkilöt, jotka ovat edunvalvonnan piirissä eivätkä pysty itse vastaamaan omista valinnoistaan. On myös havaittu, että on paljon ihmisiä, jotka kokevat tarvitsevansa esim. hoivapaikkaa mutta eivät saa sitä koska hoivapaikkoja ei välttämättä ole tarjolla tai niitä ei anneta.

Itsemääräämisoikeuden osalta sosiaali- ja terveydenhuollossa on todennäköisesti tulossa lainsäädännöllisiä muutoksia lähitulevaisuudessa. Valmisteilla olevan asiakas- ja potilaslain yhteydessä on tarkoitus toteuttaa itsemääräämisoikeuslainsäädännön kokonaisuudistus. Itsemääräämisoikeudella on aiempien lakiluonnosten mukaan tarkoitettu yksilön oikeutta määrätä omasta elämästään, tehdä sosiaali- ja terveydenhuoltoaan koskevia ratkaisuja sekä osallistua ja vaikuttaa hänelle annettavan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tällä hetkellä keskeistä lainsäädäntöä on mm. laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785. Lisäksi säännöksiä on mm. tartuntatautilaissa, kehitysvammalaissa, mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa ja lastensuojelulaissa. Rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat säännökset puuttuvat tällä hetkellä kokonaan somaattisesta (eli "fyysisten sairauksien") terveydenhuollosta ja vanhustenhuollosta. Itsemääräämisoikeuslain valmistelu on kestänyt jo jonkin aikaa. Sitä koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle vuonna 2014, mutta esitys raukesi hallituksen vaihtuessa ja sittemmin seuraavankaan hallituksen ns. Sipilän hallituksen aikana ei lainsäädäntöä saatu valmiiksi.

10 Eri viranomaisten roolit

Pelastusviranomaiset ovat riippuvaisia muista viranomaisista paloriskikohteiden tunnistamisessa ja sitä kautta vaikuttavan riskiperusteisen valvontatyön toteuttamisessa. Paloriskikohteen asukkaan kanssa toimiessa ja keskusteltaessa pyritään toimimaan yhteisymmärryksessä ja avoimesti. Parhaaseen lopputulokseen päästään pitkäjänteisellä neuvonnalla ja viranomaisohjauksella. Yleensä asukkaan pohjimmaiset ongelmat eivät poistu määräyksiä antamalla tai uhkasakkoon turvautumalla. Asioiden ratkominen vaatii usein aitoa paneutumista ja sitä, että tilannetta tuetaan eri viranomaisten keinoin. Yhteistyön lähtökohtana tulee olla näkemys siitä, että työtä tehdään asiakkaiden hyväksi eikä mietitä sitä, mikä organisaatio saa etua. Vaikuttavuuden kannalta olennaista on poikkihallinnollinen toiminta, jossa eri alojen asiantuntijoiden osaaminen saadaan käyttöön asumisturvallisuuden edistämiseksi. Viranomaisyhteistyöllä pyritään ensisijaisesti turvallisuuden tuottamiseen valvontatyössä mm. vaihtamalla riskitietoa ja toteuttamalla tarvittavia toimenpiteitä, kuten yhteisiä valvontakäyntejä. Yhteistyötä voidaan pitää tehokkaana silloin, kun se on luonteeltaan säännöllistä ja suunnitelmallista ja mukaan on otettu kaikki olennaiset toimijat. Tietojen vaihto viranomaisten välillä voi tuoda lisäarvoa kaikkien osapuolten työn suorittamiseen. Paloriskikohteisiin liittyvässä työssä pelastusviranomaisella on tärkeä rooli tunnistaa ja koota yhteen kaikki tapauksen kannalta oleelliset osapuolet.

Pelastuslaissa tehtyjen muutosten tavoitteena on erityisesti onnettomuuksien ehkäisyn ja asumisturvallisuuden parantaminen. Näiden tavoitteiden toteutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että myös viranomaisten toimintatavat muuttuvat vastaavasti. Viranomaisten väliseen yhteistyöhön tulee luoda paikallisia vakiomuotoisia toimintatapoja, joilla taataan toimiva ja pitkäjänteinen yhteistyö eri viranomaisten kesken. Paloriskikohteisiin liittyvää työtä varten pelastuslaitoksen tulee olla aloitteellinen ja tunnistaa keskeiset yhteistyötahot ja luoda kontaktit heihin. Jotta viranomaisten yhteistyö paloriskikohteissa ei jäisi vain yksittäisiin tapauksiin liittyväksi, on tarkoituksenmukaista muodostaa alueelle säännöllisesti kokoontuva moniviranomaistyöryhmä, jossa on mahdollisuus suunnitella yhteistoimintaa ja ratkoa tapauksia, jotka ovat osoittautuneet erityisen haastaviksi. Eri viranomaisten ilmoitusvelvollisuus niin pelastusviranomaiselle kuin sosiaali- ja terveysviranomaiselle ovat luonteva tapa lähteä luomaan ja kehittämään yhteistyötä ja yhteisiä työtapoja sekä menetelmiä. Ilmoitusvelvollisuuksista on kerrottu jo tämän oppaan kappaleessa 4.

Yleisenä viranomaisten yhteistoimintamuotona on yhteisten valvontakäyntien tekeminen. Yhteisvalvonnassa tulee kiinnittää huomiota viranomaisten välisiin toimivaltakysymyksiin. Paloriskikohteiden valvonnassa pelastusviranomaisen toimivalta nojautuu pelastuslakiin ja perusteet vaatimuksille tulee aina johtaa sieltä. Toimiva yhteistyö paloriskikohteiden parissa vaatii paikallisten yhteistyökuvioiden luomista:

-
- Sovitaan tunnistettujen sidosryhmien kanssa yhteiset toimintatavat, vuotuiset tavoitteet ja painopisteet. Näiden sopimiseksi tarvitaan yhteistyöpalaverikäytäntöjä. On suositeltavaa toteuttaa esim. vuosittain sidosryhmien päällikkö-/esimiestasolla palaverit, joissa määritellään mahdolliset vuotuiset painopisteet, suuremmat linjaukset ja sitoutuminen yhteistyöhön. Paloriskikohteiden käytännön valvontatyötä tekevien henkilöiden on kannattavaa luoda oma säännöllinen ja useammin toistuva palaverikäytäntö, jossa voidaan tarvittaessa käsitellä meneillään olevia paloriskitapausten tilannetta ja nostaa yhteisesti ratkottavaksi tapauksia, joiden kanssa on ilmennyt ongelmia tai tuoda esille hyviksi havaittuja käytäntöjä.
 - Sovitaan sidosryhmien kesken vastuut ja roolit siten, että kaikki osapuolet tietävät niistä.
 - Tunnetaan eri viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen tehtäväkenttää ja toimivaltuuksia.
 - Luodaan yhteistyösuhteita vaihtamalla esimerkiksi henkilökohtaisia yhteystietoja, jolloin suorat kontaktit nopeuttavat ja helpottavat asiointia osapuolten kesken. Henkilökohtaisesti luodut yhteistyösuhteet myös madaltavat kynnystä ottaa yhteyttä. Yhteistyötahojen suorista yhteystiedoista kannattaa luoda pelastuslaitoksen paloriskikohteita tekeville henkilöille virkakäyttöön tarkoitettu kuntakohtainen yhteystietoluettelo.

Hyvä käytäntö: Ikääntyneiden kotona asumista tukevaa toimijaverkostomallia luodaan Etelä-Karjalaan Kotona asumisen turvallisuus (KAT2) -hankkeen avulla. Hanketta rahoittaa vuosina 2017–2018 Kaakkois-Suomen ELY-keskus. Hankkeessa tunnistetaan olemassa olevat voimavarat, luodaan toimiva maakunnallinen yhteistyön malli eri toimijoiden kesken ja aloitetaan eri ratkaisumallien hakeminen. Kehitystyö jatkuu vuosina 2017–2019 Palosuojelurahaston rahoittamana Kotona asumisen turvallisuustason vaatimusmalli (KAT3) -hankkeena. Jatkohankkeessa on tarkoitus selvittää erityisesti keinoja eri riskien ennakointiin ja niihin varhaiseen puuttumiseen.

10.1 Sosiaali- ja terveystoimi

Sosiaalitoimi

Sosiaaliviranomaisten ja pelastusviranomaisten yhteistyö on ehdottoman tärkeää paloriskiasuntojen turvallisuuden parantamisessa. Paloriskiasuntojen turvallisuustilanteen korjaaminen vaatii usein toimenpiteitä molemmilta viranomaisilta. Sosiaaliviranomaiset voivat puuttua ongelmiin kotikäynnein ja asukkaan palvelutarpeen arvioinnin avulla sekä järjestämällä tarvittavia tukitoimia ja -palveluja asukkaan palvelutarpeen arvioinnin pohjalta. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä voidaan selvittää, onko asukkaalla mahdollisuus esimerkiksi ostaa siivouspalvelua tai voidaanko asukkaalle myöntää toimeentulotukea tai kotipalvelun tukipalvelua asunnon siistimistä varten.

Kunnan on järjestettävä sosiaalihuoltolain (1301/2014 14§) mukaisia sosiaalipalveluja:

- tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen
- asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen
- taloudellisen tuen tarpeeseen
- sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi
- lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen
- äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvään tuen tarpeeseen
- lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi
- päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen
- muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen
- tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi.

Mikäli paloriski-ilmoitus tulee muualta kuin sosiaaliviranomaiselta ja lähtötiedot viittaavat siihen, että paloriski-ilmoituksen kohteella saattaisi olla myös sosiaalisia ongelmia, kannattaa sosiaalihuolto pyytää mukaan valvontakäynnille. Sosiaaliviranomainen pysyy ohjaamaan asiakkaan oikeiden palvelujen piiriin. Jos paloriskiasukkaan oma sosiaalityöntekijä on tiedossa, otetaan suoraan häneen yhteyttä. Akuutissa tilanteessa, jossa pelastusviranomainen toteaa, että asiakas on sosiaalihuollon tarpeessa, tulisi pelastusviranomaisen tehdä sosiaalihuoltolain mukainen yhteydenotto tai ilmoitus. Etenkin virka-ajan ulkopuolella tulee olla yhteydessä sosiaalipäivystykseen, jolloin sosiaalipäivystys lähtee tarvittaessa katsomaan tilanteen. Akuuteissa tilanteissa sosiaalipäivystys myös informoi henkilöä hoitavaa tahoa ja ohjaa henkilön tarvittaessa hoidon piiriin.

Sosiaalitoimen ammattihenkilö ohjaa asukkaan tarvittaessa terveydenhuollon palvelujen piiriin. Asukkaan yksityiskohtaiset terveystiedot eivät kuulu pelastusviranomaiselle, mutta yhteistarkastuksilla saatava tieto sosiaaliviranomaisilta voi auttaa hahmottamaan paloriskiasumisen taustatekijöitä ja sitä, millaisia mahdollisuuksia siihen on pelastusviranomaisella puuttua. Jos asukkaan toimintakyky ei mahdollista omaehtoista toimintaa ja aktiivisuutta, voi korjauskehotusten antaminen olla tuloksetonta ja turvallisuustavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan sosiaalitoimen ammattilaisten apua toimia linkkinä pelastusviranomaisen ja asukkaan välissä.

Virkasuhteessa olevalla sosiaalityöntekijällä on sosiaalihuoltolain mukainen oikeus päästä asuntoon palvelutarpeen arvioimiseksi, mikäli henkilön etu sitä terveyden, kehityksen tai turvallisuuden vakavan vaarantumisen vuoksi sitä välttämättä vaatii (SHL 1982 41§). Sosiaalihuollon asiakaslain 22 §:n mukaan sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta. Tätä voidaan käyttää ääritilanteissa, jos on epäily vakavasta tilanteen vaarantumisesta. Käytännössä sosiaalihuollon viranomaiset menevät asuntoi-

hin harvoin edellä mainitun lakipykälän perusteella, poikkeuksen tekevät lastensuojelutapaukset. Asiakkaalle voidaan tarjota sosiaalihuollon palveluja, mutta hänen ei ole pakko ottaa niitä vastaan, jos voidaan todeta, että asukkaan harkintakyky on kunnossa.

Vastavuoroisesti pelastusviranomaisilla on myös ilmoitusvelvollisuuksia sosiaaliviranomaisten suuntaan.

Vanhuspalvelulain (980/2012) 25 §:n mukaan alueen pelastustoimen palveluksessa olevalla on ilmoitusvelvollisuus, jos hän on tehtävässään saanut tiedon sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeesta olevasta iäkkästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan. Pelastustoimen palveluksessa olevan tulee ilmoittaa viipymättä salassapitosäännöksen estämättä asiasta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle. Ilmoituskanavat ja -tavat vaihtelevat kunnittain, joten nämäkin asiat kannattaa selvittää paikallisesti viranomaisten yhteistyökuvioista sovittaessa.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:n mukaan, jos pelastuslaitoksen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, pelastuslaitoksen palveluksessa olevan on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä. Ilmoituskanavat ja -tavat vaihtelevat kunnittain, joten paikallinen ilmoitusmenettelykäytäntö kannattaa selvittää paikallisesti viranomaisten yhteistyökuvioista sovittaessa.

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan palo- ja pelastustoimen palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojeluun liittyvät ilmoituskäytännöt vaihtelevat kunnittain, joten oman alueen ilmoituskäytännöt kannattaa selvittää paikallisilta sosiaaliviranomaisilta. Pelastusviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta on havainnollistettu jo aiemmin kuvassa 1.

Terveystoimi

Kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tulee järjestää terveydenhuollon palvelut alueellaan (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 10§). Jos sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, päätösten tekeminen tai sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttävät terveydenhuollon palveluja, on terveydenhuollosta vastaavan kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön osallistuttava sosiaalihuollon toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Kunnan tulee järjestää alueellaan mm. tarvittava kotisairaanhoidon, mielenterveys- ja päihdetyö. Toisinaan pelastusviranomaisen kohtaama paloriskiasukas saattaa olla jo ennestään päihde- tai mielenterveyspalveluiden asiakas, mutta häntä hoitavilla ammattilaisilla ei ole todellista kuvaa tilanteesta, jos he tapaavat asiakastaan vain omissa toimitiloissaan eikä hänen kotonaan ole vierailtu. Esimerkiksi päihde- tai mielenterveyspalveluiden asiakkaan asunnon siisteysongelmat ja keräilypakko saattavat tulla häntä hoitaneille yllätyksenä, jos asiakkaan kotona ei ole käyty. Tässä kohtaa on ensiarvoisen tärkeää, että pelastusviranomaisen havainnot saatetaan asukasta hoitavien tahojen tietoon. Pelastusviranomaisten ja päihde- ja mielenterveyspalveluiden välisten yhteistyökuvioiden luominen on muutenkin merkittävää: Yhteistyö auttaa pelastusviranomaisia tavoittamaan mielenterveys- ja päihdetyöntekijöiden kautta niitä henkilöitä, joiden kohdalla paloturvallisuusriskit ovat kohonneet.

Pelastuslaitosten on kannattavaa luoda paikalliset suhteet ja yhteistyökuviot terveys-toimeen myös siksi, että on havaittu, että esim. vuodeosastolta kotiutettaessa terveydenhuollon henkilöstöllä ei ole aina ollut käytettävissään tarvittavaa tietoa niistä olosuhteista, joihin asiakasta ollaan kotiuttamassa. Vuoropuhelu pelastusviranomaisen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kesken auttaa esimerkiksi tilanteissa, joissa havaitaan, että pelastusviranomaisella tai sosiaalitoimen henkilöstöllä on tiedossa, että asukkaan koti ei ole turvalliseen asumiseen soveltuvassa kunnossa ja asukasta ei siksi voisi kotiuttaa ennen tarvittavia toimenpiteitä asunnossa.

10.1.1 Kotihoito

Kotihoidolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) kotipalvelun ja kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta. Kunnan tai kuntayhtymän organisaatiossa kotipalvelu ja kotisairaanhoidon on usein yhdistetty kotihoidon yksiköksi. Kotihoidon palveluilla tuetaan kotona selviytymistä. Palveluja voivat saada ikäihmiset, vammaiset ja sairast tai henkilöt, joiden toimintakyky on muun syyn vuoksi alentunut. Lapsiperheillä on oikeus saada kotipalvelua, kun se on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kotihoidon palveluita annetaan tarvittaessa esimerkiksi vamman, sairauden, uupumuksen tai muun erityisen perhetilanteen vuoksi. Palvelu tukee ja auttaa, kun asiakas tarvitsee sairauden tai alentuneen toimintakyvyn vuoksi apua kotiin selviytyäkseen arkipäivän askareista ja henkilökohtaisista toiminnoista kuten hygienian hoitamisesta. Työntekijät ovat pääasiassa kodinhoitajia, kotiavustajia, sairaanhoitajia ja lähihoitajia. Kotihoidon työntekijät seuraavat myös asiakkaan vointia ja neuvovat palveluihin liittyvissä asioissa asiakkaita ja omaisia. Monilla alueilla palveluja saa myös ympäri vuorokauden.

Tukipalveluilla täydennetään kotipalvelun antamaa henkilökohtaista huolenpitoa. Tukipalvelut ovat monesti ensimmäisiä palveluita, joita asiakas tarvitsee itsenäisen asumisen tueksi. Kotipalvelun tukipalveluita voivat saada myös henkilöt, jotka eivät tarvitse muuta kotihoidon palvelua. Tukipalveluja ovat ateriapalvelu, siivous, vaatehuolto, kauppa- ja muut asiointipalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.

Liikkumista tukeva kuljetus- ja saattajapalvelu kuuluvat sosiaalihuoltolain 23§ mukaisiin liikkumista tukeviin palveluihin ja ne ovat usein palveluja, joita monella kotipalvelua tai kotihoitoa saavalla myös on käytössään. Tukipalveluja saa kunnan kotipalvelun, kotihoidon, vanhus- tai vammaispalvelujen kautta. Tukipalveluja voi ostaa myös yksityisesti eikä kaikkia palveluita välttämättä saa kunnan kautta.

Kotihoito on tunnistettu yhdeksi tärkeimmistä yhteistyötahoista paloriskikohteiden tunnistamisessa ja hoitamisessa. Kotihoito kohtaa käytännön työssä juuri niitä erityisryhmiä, joiden asumisturvallisuudessa on havaittu selkeästi kohonnut riskitaso. Pelastuslaitos saa kotihoidolta ilmoituksia juuri näistä riskiryhmään kuuluvista kohteista ja kotihoito on ongelmien ratkaisemisessa korvaamaton voimavara pelastusviranomaiselle. Kotihoidossa työskentelee laaja joukko ammattilaisia, jotka käyvät ihmisten kotona ja tekevät paljon havaintoja heistä ja heidän elinolosuhteistaan. Työssä kertyy tietoa, joka auttaa pelastusviranomaisia tavoittamaan juuri heitä, joilla on suurentunut paloturvallisuus- ja onnettomuusriski kodissaan.

Osa pelastuslaitoksista on ennättänyt tehdä jo pidempään yhteistyötä paikallisen kotihoidon kanssa ja luoda vakiintuneita yhteistyökäytäntöjä. Pelastuslaitokset ovat käyttäneet kotihoidon koulutusmenetelminä luentoja, mutta myös käytännön harjoituksia ja konkreettisia menetelmiä, kuten kotihoidon työntekijän kanssa asiakkaan luokse tehtyjä kotikäyntejä. Pelastusviranomaisen ja kotihoidon yhteiskäynnit asiakkaiden kohteihin vaativat ajallista panostusta, mutta niistä saadut kokemukset ovat osoittaneet panostuksen kannattavaksi. Toimintatapaa on pidetty hyvänä turvallisuustiedon välitysmenetelmänä kodinhoitajien lisäksi niin erityisryhmille kuin heidän omaisilleenkin. Yhteiset asiakaskäynnit ovat lisänneet merkittävästi kodinhoitajien turvallisuustietoisuutta ja riskienarviointitaitoja. Toimivaksi havaituilla kotihoidon ja pelastuslaitoksen yhteiskäynneillä pelastuslaitoksen edustaja kiertää kotihoidon työntekijän kanssa asiakkaiden luona ja arvioi asumis- ja paloturvallisuutta. Hän arvioi turvallisuutta asukkaan ja mahdollisen omaisen kanssa yhdessä keskustellen. Asukas osallistuu arviointiin omien kykyjensä mukaan. Kotihoidon työntekijä voi osallistua keskusteluun tai voi tehdä omaa työtään ja kuunnella samalla. Käynnit ovat sekä asukkaan opastusta ja ohjausta että kotihoidon henkilöstön koulutusta turvallisuuden arviointiin. Pelastusviranomaisen mukanaolosta on sovittava asukkaan kanssa etukäteen.

Hyviä käytäntöjä: Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto on kehittänyt ikääntyneiden kotona asumisen turvallisuutta IKAT-kärkihankkeessaan. Tavoitteena on luoda valtakunnallisesti yhtenäiset kriteerit arvioitaessa ikääntyneiden kotona asumisen edellytyksiä ja turvallisuutta. Lisäksi tavoitteena on luoda valtakunnallisesti yhtenäinen toimintamalli viranomaisyhteistyön toteuttamiseksi. IKAT-työryhmä on päättänyt ehdottaa Pirkanmaalla pilotoitua EVAC-mittaria RAI-järjestelmää* käyttävien kuntien ikääntyneiden kotona asumisen riskinarviointikriteeriksi. RAI-arviointijärjestelmä on kansainvälinen ja laajasti hyödynnetty menetelmä hoidettavan henkilön toimintakyvyn arviointiin. EVAC-mittari (PaloRai) luotiin RAI-arviointijärjestelmään paloturvallisuuden huomioimiseksi. Hankkeessa kehitettiin ikääntyneiden paloturvallisuuden arviointia ja välineistöä sekä uusia yhteisiä toimintatapoja ikääntyneiden turvallisen kotona asumisen varmistamiseksi. Tavoitteena on EVAC-mittarin käyttöönottoaminen RAI-arviointijärjestelmää käyttävissä kunnissa. EVAC-mittarin valtakunnallinen käyttöönotto edellyttää vielä mittarin testaamista, kehittämistä ja pilotoimista valtakunnallisesti isommalla tietojoukolla ja nykyistä laajemmalla alueella.

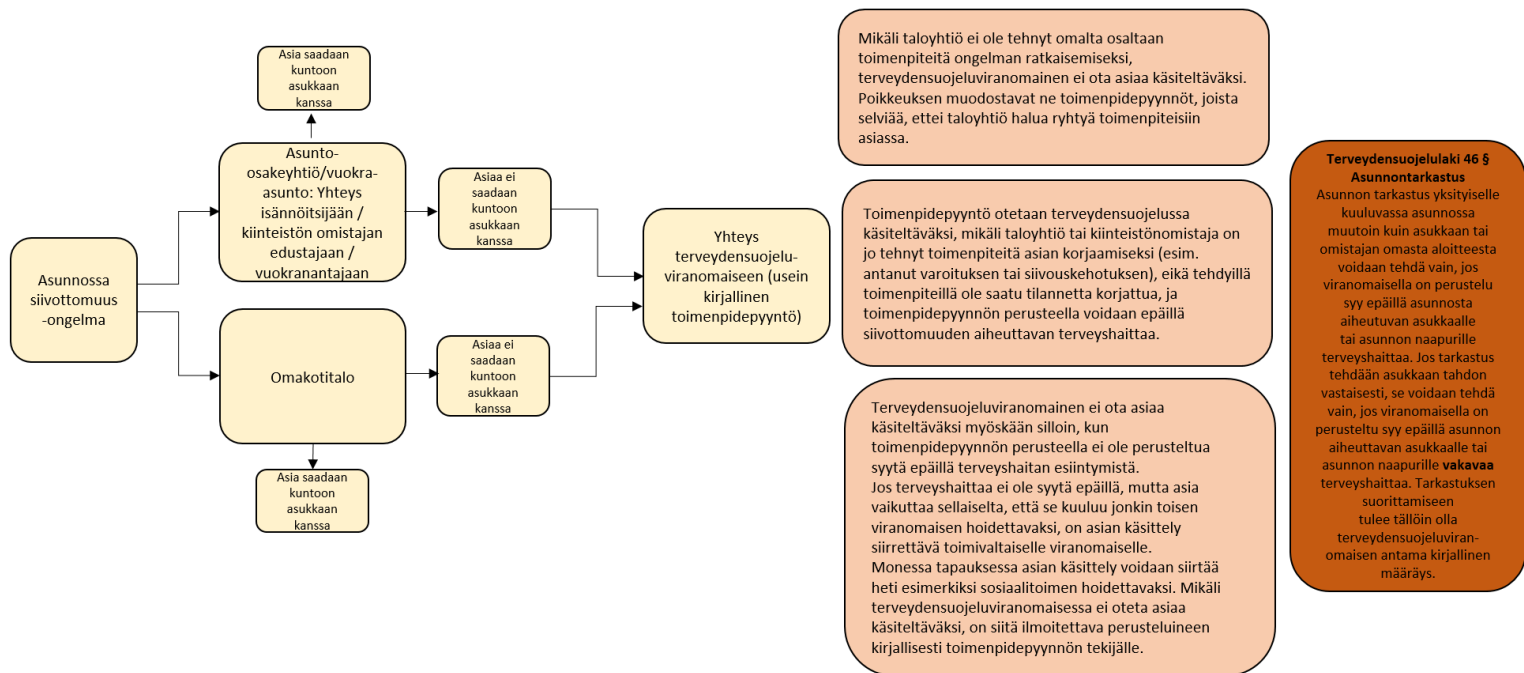
* RAI-järjestelmä on yksi 39:stä erilaisesta työkalusta ja on osassa maata kotihoidon käyttämä standardoitu tiedonkeruun ja havainnoinnin välineistö, joka on tarkoitettu asiakkaan palvelutarpeen arviointiin sekä hoito-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelman laatimiseen.

10.2 Terveystarkastusviranomaisen

Asumisterveyteen liittyvät asiat kuuluvat paikalliselle terveystarkastusviranomaiselle. Jos asunnon tai asumisen arvioidaan aiheuttavan terveysvaaraa tai -haittaa asukkaalle tai naapureille, on terveystarkastajalla oikeus tehdä kohteessa terveystarkastusnopealla asunnontarkastus. Jos paloriskiasunnossa havaitaan terveyshaitta, asia tulee saattaa ensin kiinteistön omistajan tai hänen edustajansa tietoon (esim. isännöitsijä, vuokranantaja). Terveystarkastus tarkoittaa ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveyden häiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä (Terveystarkastuslaki 763/1994 1§). Vastuu mahdollisten terveyshaittojen selvittämisestä ja korjauksista kuuluu haitan aiheuttajalle. Mikäli kiinteistön omistajan kanssa syntyy erimielisyyttä terveyshaitan olemassaolosta tai korjaustarpeesta, voi pyytää terveystarkastusviranomaisesta tarkastamaan asunnon.

Terveystarkastusviranomaisella on oikeus mennä tarkastamaan yksityisasunto myös ilman asukkaan hyväksyntää, jos viranomaisella on perusteltu syy epäillä asunnon aiheuttavan asukkaalle tai asunnon naapurille vakavaa terveyshaittaa. Tarkastuksen suorittamiseen tulee tällöin olla kunnan terveystarkastusviranomaisen antama kirjallinen määräys. Kunnan terveystarkastusviranomaisella on oikeus antaa yksittäisiä kieltoja tai määräyksiä terveyshaitan poistamiseksi tai rajoittamiseksi, mikäli määräysperusteet täyttyvät. Hänellä on myös oikeus rajoittaa asunnon käyttöä tai kieltää se kokonaan, mikäli terveysvaara on ilmeinen eikä sen poistaminen ole mahdollista tai tar-

vittavia toimenpiteitä ei saada tehdyksi. Mikäli asunnon haltija ei noudata terveydensuojeluviranomaisen antamaa kehoitusta tai määräystä, voi viranomainen asettaa annetulle määräykselle teettämisuhan, eli esimerkiksi teettää tarvittavat toimenpiteet haitan aiheuttajan kustannuksella, mikäli hän ei ole itse tehnyt tarvittavia korjaustoimenpiteitä. (Terveydensuojelulaki 763/1994)

Kuva 2. Asunnossa olevan siivottomuusongelman hoitaminen terveydensuojeluviranomaisessa. (Mukaillen Valviran ohje asuntojen siivottomuustapauksissa 2011)

10.3 Rakennusvalvonta

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) velvoittaa rakennuksen omistajan tai haltijan pitämään rakennus ympäristöineen sellaisessa kunnossa, että se kaikissa tilanteissa täyttää turvallisuudelle, terveellisyydelle ja ympäristön käyttökelpoisuudelle asetetut vaatimukset. Mikäli rakennuksesta voidaan katsoa olevan ilmeistä vaaraa turvallisuudelle, se voidaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla määrätä purettavaksi tai asettaa käyttökieltoon. Rakennusvalvontaviranomainen voi määrätä rakennuksen korjattavaksi, mikäli rakennusta ei pidetä kunnossa eikä se enää vastaa sille asetettuja vaatimuksia. Kunnassa rakentamisen neuvonnasta ja valvonnasta vastaa rakennusvalvonta. Rakennustarkastajalla on oikeus suorittaa tarkastus ja oikeus päästä rakennuksen tiloihin, mikäli on syytä epäillä rakennuksen olevan siinä kunnossa, ettei se täytä turvallisuuden, terveellisyyden tai käyttökelpoisuuden vaatimuksia. Tarvittaessa rakennustarkastaja voi asettaa kohteelle uhkasakon tai teettämisuhan tehostaakseen määräyksiään.

Pelastusviranomaisen pelastuslain mukainen toimivalta liittyy ihmisten toimintaan kiinteistössä eli toimivaltuudet kohdistuvat rakennuksen käytön aikaiseen valvontaan. Kiinteistön käytönaikaisen valvonnan yhteydessä havaittujen rakenteellisten puutteiden korjauksen osalta toimivaltainen viranomaisena on rakennusvalvontaviranomainen. Havaitessaan tällaisia pelastusviranomaisena on velvollinen ilmoittamaan niistä rakennusvalvontaan.

10.4 Valvontaeläinlääkäri

Paloriskikohteiden ilmoitusten tai valvontakäyntien yhteydessä saattaa tulla havaintoja, jotka liittyvät eläinten epäasialliseen kohteluun tai olosuhteisiin. Näissä tapauksissa valvontaeläinlääkäri tai kunnan eläinlääkäri on oikea yhteistyötaho, joka kannattaa tarvittaessa ottaa mukaan yhteiselle valvontakäynnille.

Jos pelastusviranomaisena havaitsee paloriskikohteessa eläinten kaltoinkohtelua tai heitteillejättöä, tulee asiasta tehdä eläinsuojeluilmoitus. Virallisen ilmoituksen voi tehdä alueen valvontaeläinlääkärille, joka on velvoitettu suorittamaan tarkastus paikkaan, josta tehdään ilmoitus. Jos kunnassa ei ole valvontaeläinlääkäriä, ilmoituksen voi tehdä myös kunnan- tai kaupungineläinlääkärille. Muita eläinsuojeluviranomaisia ovat muun muassa poliisi ja terveystarkastajat. (Eläinsuojelulaki 247/1996)

10.5 Ympäristönsuojeluviranomainen

Paloriskikohteessa saattaa olla havaittavissa ongelmia, jotka liittyvät ympäristön pilaantumiseen. Valvontakäynnillä saatetaan esimerkiksi havaita, että omakotitalon pihamaalla on maaperää pilaavaa jätettä. Kunnilla on lakiin perustuva velvollisuus valvoa ja edistää ympäristönsuojelua alueellaan kunnan asukkaiden hyvän elinympäristön turvaamiseksi. Ympäristön pilaantumiseen liittyvistä havainnoista tulee olla yhteydessä paikalliseen ympäristönsuojeluviranomaiseen ja pyytää häntä tarkastamaan tilanne. (Ympäristönsuojelulaki 527/2014)

10.6 Poliisi

Paloriskikohteiden tarkastuksiin saattaa toisinaan liittyä tavanomaisiin palotarkastuksiin verrattuna poikkeuksellisia työturvallisuushetkiä. Ennalta solmitut yhteistyösuhteet poliisiin helpottavat paloriskikohteisiin liittyvien työturvallisuuskysymysten selvittelyssä ennen tarkastusta. Mahdolliset poliisiin antamat virkakäyttöön tarkoitetut puhelinnumerot nopeuttavat asiointia, kun pelastusviranomaisena joutuu selvittämään yksittäisen tarkastuskohteen työturvallisuuseikkoja etukäteen.

Joissakin tilanteissa paloriskikohteiden valvontakäynneille saatetaan tarvita poliisin virka-apua. Poliisi on velvollinen antamaan virka-apua, joka on tarpeen pelastuslain 80 §:n mukaisen palotarkastuksen ja muun valvontatehtävän toimittamiseksi. Virka-aputehtävään liittyy tyypillisesti ennakoon tiedossa oleva poliisin toimivallan käytön

tarve, esim. ennakkotiedot kohdehenkilöstä tai -asunnosta. Virka-avun tarve voi tulla ilmi vasta valvontakäynnillä, jossa selviää uutta tai merkityksellistä tietoa ja nähdään tarve poliisin toimivallan käytölle. Virka-apupyyntö on yleensä tehtävä kirjallisesti virallisella virka-apupyyntölomakkeella. Lomakkeet ja käytännöt vaihtelevat alueittain ja paikallinen virka-apupyyntöihin liittyvä menettely kannattaa sopia ennakkoon viranomaisyhteistyön kuvioita rakennettaessa.

Paloriskikohteiden valvontatyössä pelastusviranomaisia velvoittaa yleinen velvollisuus ilmoittaa suunnitteilla olevasta törkeästä rikoksesta. Rikoslain mukaan jokainen, joka on saanut tiedon tietyistä valmisteilla olevista törkeistä rikoksista, on velvollinen ilmoittamaan asiasta viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, jos teko olisi vielä estettävissä. Tällaisia rikoksia ovat tiettyjen yhteiskunnan ja valtion olemassaolon vaarantavien rikosten lisäksi useat vakavat yksilöön kohdistuvat rikokset kuten henkirikokset, raiskaukset, pahoinpitelyt, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja ryöstöt sekä törkeä ympäristön turmeleminen tai törkeä huumausainerikos. Luettelo kaikista ilmoitusvelvollisista rikoksista löytyy rikoslain 15 luvun 10 pykälästä. (Poliisilaki 872/2011)

Viranomainen	Mahdolliset tehtävät/toimivalta paloriskikohteissa
Sosiaalitoimi ja kotihoito	Sosiaalisen tuen tarpeet: esim. taloudellisen tuen tarve, asumiseen liittyvä tuen tarve, päihteiden käytöstä, mielenterveysongelmista, muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä johtuva tuen tarve. Yleisesti ottaen fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvät tuen tarpeet. Kotihoidon palveluilla tuetaan kotona selviytymistä. Palvelu tukee ja auttaa, kun asiakas tarvitsee sairauden tai alentuneen toimintakyvyn vuoksi apua kotiin selviytyäkseen arkipäivän askareista ja henkilökohtaisista toiminnoista. Tukipalveluilla voidaan järjestää esim. ateria- ja siivouspalvelua asukkaan kotiin.
Terveystoimi	Liittyy paloriskikohteen asioiden hoitoon tarvittaessa yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa mm. päihdetyön, mielenterveyshoiton tai kotisairaanhoidon osalta.
Terveydensuojelu	Asuntojen siivottomuustapaukset, joihin liittyy epäily terveyshaitasta
Ympäristönsuojelu	Epäily ympäristön pilaantumisesta tai sen uhasta
Valvontaeläinlääkäri	Eläinten epäasiallinen kohtelu tai olosuhteet
Rakennusvalvonta	Rakenteelliset puutteet: rakennus ei täytä turvallisuuden, terveellisuuden tai käyttökelpoisuuden vaatimuksia
Poliisi	Virka-apu valvontatehtävän suorittamiseksi

Taulukko 1. Yhteistyöviranomaiset ja toimiala

11 Tärkeitä yhteistyötahoja

Paloriski-ilmoitusvelvollisuus (PeL 379/2011 42§) koskee viranomaisten lisäksi kuntaa ja julkisyhteisöä sekä näiden palveluksessa olevia. Näiden osalta tulee tunnistaa ne ryhmät, jotka tekevät kotikäyntejä, työskentelevät riskiryhmien parissa ja sitä kautta kohtaavat mahdollisia paloriskiasuntoja. Näille ryhmille tulee antaa tietoa heitä koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta sekä tarjota koulutusta paloriskien tunnistamisesta ja niihin puuttumisesta. Lisäksi tässä kappaleessa esitellään muita tärkeitä yhteistyötahoja, jotka eivät kuulu lakisääteisen ilmoitusvelvollisuuden piiriin, mutta heidän kanssaan tehtävällä yhteistyöllä voidaan löytää ratkaisuja paloriskiasukkaiden turvallisuuden parantamiseksi.

11.1 Ensihoitopalvelu ja kiireetön sairaankuljetus

Ensihoitopalvelujen ja kiireettömän sairaankuljetuksen järjestelyt riippuvat alueesta. Sairaanhoidopiirit järjestävät alueensa ensihoitopalvelun. Ne voivat hoitaa toiminnan itse, yhteistyössä pelastustoimen tai toisen sairaanhoidopiirin kanssa tai ostaa palvelun muulta palveluntuottajalta. Ensihoitopalvelun ja kiireettömän sairaankuljetuksen henkilöstö on avainasemassa kohdatessaan työssään niitä erityisryhmiä, joiden paloriski on kohonnut. Kouluttamalla ensihoitopalvelun ja kiireettömän sairaankuljetuksen henkilöstölle paloriskien tunnistamista niihin puuttumista ja ilmoitusmenettelyä saadaan arvokasta tietoa niistä ryhmistä, jotka ovat suurimmassa riskissä joutua tulipaloon tai muuhun onnettomuuteen. Potilastyössä korostuu aina vaitiolovelvollisuus, mutta koulutuksessa on tuotava selkeästi esille lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus, joka velvoittaa salassapitosäännösten estämättä tekemään ilmoituksen havaitsemistaan paloriskeistä. (STM asetus ensihoitopalveluista 585/2017).

11.2 Kunnan vuokra-asunnot, vuokra-asuntoyhtiöt

Kunnilla on vaihtelevasti vuokra-asuntotarjontaa ja ympäri maata vuokra-asuntoja tarjoaa joukko erilaisia vuokra-asuntoyhtiöitä. Vuokra-asumista tarjoavat tahot ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita paikallistasolla. Verkostoitumalla alueen merkittäviin vuokra-asumisen tarjoajiin saadaan tärkeitä kontakteja, joiden kautta saattaa tulla paloriski-ilmoituksia tai heitä voidaan tarvita yhteistyöhön mukaan, kun heidän omistamissaan asunnoissa ilmenee paloriskejä.

Alueesta riippuen kunnassa tai paikallisilla vuokra-asuntoyhtiöillä saattaa olla palveluksessaan asumisneuvoja, jotka kohtaavat työssään ongelma-asumisen ilmiöitä. Asumisneuvojen työssä asumisen ongelmia on tarkoitus lähteä hoitamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Asumisneuvonta tekee monesti yhteistyötä alueen sosi- ja terveyspalvelujen sekä järjestöjen kanssa, joillakin paikkakunnilla asumisneuvonta on toteutettu osana aikuissosiaalityötä. Asumisneuvonta voi toimia asiakkaalle

verkoston kokoajana ja siksi olisi tärkeää, että asumisneuvojat tunnustaisivat myös pelastusviranomaisten roolin. Asumisneuvojiin otetaan yhteyttä esim. asumiseen liittyvissä häiriöissä ja asunnon huonoon hoitoon liittyvissä asioissa. Asumisneuvojat saattavat työssään kohdata paloriskiasumiseen liittyviä asioita esim. antaessaan opastusta erityisryhmille, joiden tarpeita huomioidaan asumisjärjestelyitä pohdittaessa (esim. liikuntarajoitteet), mutta tässä kohdin heidän osaamisensa ei aina välttämättä ulotu paloturvallisuuskäytännön huomioon. Asumisneuvojien olisi tärkeää olla tietoisia paloriski-ilmoitusmenettelystä, koska he saattavat työssään saada esim. yksityishenkilöiltä, sosiaalityöntekijöiltä tai isännöitsijöiltä yhteydenottoja, jotka liittyvät paloriskihin esim. tilanteissa, joissa asunto on täynnä tavaraa. Tietoa pelastuslaitoksen alueella toimivista vuokra-asuntoyhtiöistä saa kunnilta. (Asunto-osakeyhtiölaki 1599/2009, Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 481/1995)

11.3 Alueen isännöitsijät, taloyhtiöt

Isännöitsijät kohtaavat työssään myös paloriskiasuntoja eikä heillekään ole aina selvää, miten lähteä purkamaan tilanteita, joissa ongelmat ovat monisyisiä. Isännöitsijöiden yhteistyötä tarvitaan myös siinä vaiheessa, kun pelastusviranomaisen suorittaa valvontakäynnin asuntoon, joka on asunto-osakeyhtiössä. Ennalta luodut yhteistyökuviot ja koulutukset helpottavat työtä. Alueen isännöitsijöitä tavoittaa mm. Isännöintiliiton paikallisyhdistysten kautta:

<https://www.isannointiliitto.fi/tutustu-meihin/paikallisyhdistykset/yhteystiedot/>

Pelastuslaitoksen tiedottamisen suuntaaminen paikallisyhdistysten kautta on yksi tehokas tapa tavoittaa isännöitsijöitä, lisätä tietoisuutta paloriski-ilmoituksista ja siihen liittyvistä toimista.

Viestinnän näkökulmasta alueen asunto-osakeyhtiöitä sekä asuinvuokratuloja tavoittaa myös Kiinteistöliiton yhdistysten kautta: <https://www.kiinteistoliitto.fi/yhdistykset/>

11.4 Seurakunnat

Pelastuslaissa velvoitetuista ilmoitusvelvollisista julkisyhteisöistä yksi merkittävimmistä ovat seurakunnat, jotka kohtaavat ihmisiä mm. diakoniatyön kautta. Diakoniatyö on seurakuntien järjestämää kirkollista sosiaali- ja terveystyötä. Diakoniatyötä tekevät diakonissat ja diakonit.

11.5 Suomen Punainen Risti (SPR)

Pelastuslain ilmoitusvelvollisten julkisyhteisöjen joukkoon kuuluu myös Suomen Punainen Risti (SPR). SPR:n toimintaan liittyy mm. ystävätoimintaa, omaishoitajien tukea, päihdetyötä, monikulttuuritoimintaa sekä turvapaikanhakijoiden tukemista. SPR:n työntekijöiden ja vapaaehtoisten kautta voidaan tavoittaa riskiryhmistä erityisesti iäk-

käitä, päihdeongelmaisia sekä maahanmuuttajia. SPR ylläpitää osaa vastaanottokeskuksista ja tavoittaa turvapaikan saaneita jonkin verran myös sen jälkeen, kun he ovat asettuneet asumaan itsenäisesti. Hyvin erilaisista olosuhteista Suomeen tulevien maahanmuuttajien kohdalla on tunnistettu kohonnut paloriski, joka yleensä aiheutuu siitä, että sähkölaitteiden käyttö, lämmityslaitteiden käyttö, ruuanlaittotottumukset, saunan käyttö sekä palovaroittimen toiminta eivät ole välttämättä heille tuttua. Oleskeluluvan saamisen jälkeen itsenäisesti asuvien maahanmuuttajien kotiololoissa ei normaalisti vieraile viranomaisia ja heidän asumiseensa liittyvät mahdolliset paloriskiasiat eivät välttämättä välity muuta kuin vapaaehtoisten kautta pelastusviranomaisten tietoon.

11.6 Maahanmuuttovirasto

Hyvin erilaisista asuinolosuhteista Suomeen tulevien maahanmuuttajien kohdalla on tunnistettu kohonnut paloriski. Maahanmuuttovirasto on viranomaistaho, joka vastaa maahanmuutto-, turvapaikka-, pakolaisuus- ja kansalaisuusasioissa päätöksenteosta ja ylläpitää vastaanottojärjestelmää. Maahanmuuttoviranomaiset eivät kuitenkaan vieraile maahanmuuttajien asunnoissa, joten heillä ei ole kosketuspintaa itsenäisesti asuvien maahanmuuttajien paloturvallisuusriskeihin. Maahanmuuttovirasto huolehtii osaltaan, että vastaanottokeskuksissa tarjotaan asumiseen liittyvää turvallisuuskoulutusta ja sen kautta on mahdollisuuksia vaikuttaa maahanmuuttajien asumisturvallisuuteen liittyviin valmiuksiin. Maahanmuuttovirasto ja SPEK ovat yhteistyössä kehittäneet Osallistava turvallisuus maahanmuuttajalle -koulutuksen. Kunnilla on kuitenkin vastuu maahanmuuttajien kotouttamistoimista ja niiden järjestämisestä oleskeluluvan jälkeen.

11.7 Sopimuspalokunnat, erilaiset järjestöt ja organisaatiot

Merkittävä määrä pelastustoimen tehtävistä hoidetaan sopimuspalokuntien toimesta. Erilaisissa tehtävissä sopimuspalokuntalaiset kohtaavat paloriskiasuntoja, mutta eivät välttämättä tiedosta, milloin havaituista asioista tulisi viestiä eteenpäin pelastusviranomaiselle. Monesti huomio kiinnittyy hälytystehtävän hoitamiseen ja tiedot kirjataan vain Pronto -järjestelmään (pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto) eivätkä tapahtumat johda jatkotoimenpiteisiin. Hälytystehtävissä sopimuspalokuntalaiset saattavat kohdata läheltä piti -tilanteita, jotka ovat aiheutuneet esimerkiksi päihdeongelmaisen tupakoinnista asunnossa, jossa on runsaasti palamiskelpoista tavaraa. Sopimuspalokuntiin tulee kohdistaa tiedotusta ja koulutusta paloriskien ilmoitusvelvollisuudesta. Sopimuspalokuntalaisilla on hyvät valmiudet tunnistaa ja puuttua paloriskeihin niitä havaitessaan, mutta heillä ei ole kattavasti tietoa ilmoituskäytännöistä.

Pelastuslaitosten tulee alueillaan tehdä työtä tunnistaakseen muita järjestö- ja vapaaehtoistoimijoita, jotka voivat olla merkittäviä yhteistyötahoja erityisryhmien asumisturvallisuuden kehittämisessä ja siinä, että tunnistetuille paloriskikohteille voidaan löytää tukiverkkoja ja apuja myös vapaaehtoissektorin puolelta. Esimerkiksi paikalliset

muisti- ja omaishoitoyhdistykset tarjoavat tukea ja apua muistisairaille. Valjastamalla mm. paikalliset omakoti- ja kyläyhdistykset mukaan asumisturvallisuuden kehittämiseen voidaan saada aikaiseksi vapaaehtoisia tukiverkkoja, jotka voivat naapuriavun tai muun kautta auttaa esimerkiksi iäkkäitä huolehtimaan palovaroittimistaan.

SPEK on tuottanut useita hyviä hankkeita mm. kyläturvallisuudesta sekä erityisryhmien turvallisuudesta (OTE ja OTE-M). Lisäksi THL on tehnyt kattavaa työtä tilastojen kanssa sekä STEP-hankkeella (Sosiaali- ja terveydenhuollon paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt ja pelastuslaki), jossa on hyviä vinkkejä ja koulutusmateriaalia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, vapaaehtoisille, sidosryhmille sekä sosiaali- ja terveysalan opettajille.

11.8 Vanhustyön keskusliitto

Vanhustyön keskusliitto tarjoaa alueellisten korjausneuvojen kautta neuvontapalvelua yli 65-vuotiaille henkilöille. Korjausneuvonta on asuntojen korjaus- ja muutostarpeiden arviointia ja korjausten edistämisen sekä avustusten hakemisessa auttamista. Tarvittaessa korjausneuvojat auttavat muutostyön suorittavan urakoitsijan etsinnässä. Korjausneuvonta on maksutonta, mutta muutostyöt asiakas maksaa ensisijaisesti itse. Niistäkin osa on mahdollista saada katettua avustuksilla, joista korjausneuvojat osaa- vat kertoa tarkemmin. Korjausneuvojen tekemässä kotiympäristön kartoituksessa käydään kattavasti läpi myös asukkaan paloturvallisuusasioita. Alueellisten korjausneuvojen yhteystiedot löytyvät täältä: http://www.vtkl.fi/fin/toimimme/korjausneuvonta/korjausneuvojen_yhteystiedot/

Korjausneuvojilla on käytössään arkitekologiasalkku, jonka avulla korjausneuvonnan asiakkaat voivat tutustua kotona asumista tukevaan pienteknologiaan. Arkitekologiasalkusta löytyy paloturvallisuutta edistäviä välineitä kuten liesihälytin, itsestään laskeutuva palovaroitin ja seinään kiinnitettävällä paristokotelolla varustettu palovaroitin. Arkitekologian esittelypaikkojen sijainnit löytyvät oheisen linkin kautta: http://www.vtkl.fi/fin/toimimme/korjausneuvonta/arkiteklogianeuvonta_ja_alykodit/

Arkitekologiavälineiden esittelyvideoihin voi tutustua täällä: https://www.vtkl.fi/fin/kehittaminen_kit/kotiturva_hanke/videt/

11.9. Vanhusneuvosto

Yksi vaikuttamisen muoto ja yhteistyökanava paikallistasolla ikääntyneiden paloriski- asioissa on kunnan vanhusneuvosto. Kuntalain (410/2015 27§) mukaan ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vanhusneuvostolla on mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Vanhusneuvoston tehtäviin voi

sisältyä muun muassa aloitteiden, kannanottojen ja lausuntojen tekeminen. Vanhusneuvosto ei ole kuntalain tarkoittama toimielin, joten sillä ei ole oikeutta tehdä muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä.

11.10 Nuohoojat

Nuohousjärjestelmä on uudistumassa ja nuohous tulee jatkossa olemaan vapaasti kilpailtua yritystoimintaa. Toimiessaan yksityisyrittäjinä nuohoojat eivät ole pelastuslain tarkoittamia ilmoitusvelvollisia, mutta he ovat yksi tärkeä ammattiryhmä, joka vieraillessaan asuinrakennuksissa tekee havaintoja ja antaa paloturvallisuuteen liittyvää neuvontaa. Tietoisuus paloriski-ilmoitusmenettelyn olemassa olosta ja käytännöistä voi lisätä nuohoojien reagointia kohonneisiin paloriskitapauksiin. (<https://intermin.fi/nuohous>) (PelL 379/2011)

12 Työturvallisuus valvontakäynnillä

Paloriskiasuntojen valvontakäynneillä on huomioitava työturvallisuudessa erilaisia seikkoja kuin tavanomaisilla palotarkastuksilla. Koti on ihmisille hyvin henkilökohtaista aluetta. Asukas voi kokea valvontakäynnin kotiinsa ei-toivotuksi ja kiusalliseksi tilanteeksi. Asukkaan elämäntilanteen taustalla saattaa olla muun muassa syrjäytymistä, elämänhallintaongelmia, päihderiippuvuutta, taloudellista ahdinkoa ja mielenterveysongelmia. Pahimmillaan asukas saattaa olla aggressiivinen. Valvontakäynnille kannattaa kutsua mukaan kaikki ne viranomaiset ja osapuolet, joiden toimivaltaan asia liittyy, mutta samalla kannattaa huomioida, että asukkaan suhtautuminen valvontakäyntiin on todennäköisemmin sitä suopeampaa, mitä pienempänä joukko pyritään pitämään.

Paloriski-ilmoituksen tekijältä kannattaa lisätietojen keräämisen yhteydessä tiedustella myös hänen arvionsa mahdollisista työturvallisuusriskeistä kohteessa. Hän saattaa mahdollisen asiakassuhteensa perusteella osata antaa hyvän arvion siitä, onko asiakkaalla taipumusta esim. aggressiiviseen käytökseen. Jos ennakkotiedot antavat epäillä, että asiakkaalla voi olla väkivalta- tai rikostaustaa, kannattaa ottaa yhteyttä poliisiin ennen tarkastusta ja kysyä heidän arviotaan siitä, onko kohteeseen tarvetta pyytää poliisin virka-apua. (Työturvallisuuslaki 738/2002)

12.1 Henkilökohtaiset suojarahusteet ja -välineet

Työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä (Työturvallisuuslaki 738/2002 8§). Työntekijän on noudatettava työnantajan toimivaltansa mukaisesti antamia määräyksiä ja ohjeita. Työntekijän on muutoinkin noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveellisyysyden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta (Työturvallisuuslaki 738/2002 18§).

Työturvallisuus korostuu paloriskiasuntojen valvontakäynneillä ja jokaisen tulisi ensisijaisesti huolehtia omasta työturvallisuudestaan. Työnantaja on velvollinen hankkimaan tarvittavat ja työturvallisuuden kannalta oleelliset välineet ja työntekijän velvollisuus on käyttää niitä. Jokaisella paloriskiasuntojen valvontakäyntejä tekevällä pelastusviranomaisella tulee olla **aina** käytössään:

- turvakengät
- kertakäyttökäsineitä
- kertakäyttöiset kenkäsuojat
- käsidesiä

- taskulamppu

Tarvittaessa ja erittäin vahvana suosituksena valvontakäynnille otetaan mukaan:

- Suojaliivit
- Virve-päätelaite
- Viiltosuojahanskat
- Hengityssuoja
- Kertakäyttöinen kokohaalari (ns. Tyvek-haalari)

12.2 Työpari

Paloriskikohteiden valvontakäyntien luonteesta johtuen yksintyöskentely ei ole suositeltavaa. Ainakin ensimmäiselle valvontakäynnille tulee lähtökohtaisesti järjestää työpari mukaan. Työparin ei välttämättä tarvitse olla pelastuslaitoksen palveluksessa oleva henkilö, vaan tapauksesta riippuen hän voi olla esim. kodinhoitaja, sosiaalityöntekijä tai isännöitsijä. Työparin tai isomman joukon kanssa mentäessä tulee sopia roolitus ja työnjako ennen tarkastukselle menemistä. Jos roolitusta ei ole sovittu etukäteen, valvontakäynti menee helposti sekavaksi tilaisuudeksi, jota ei johda kukaan. Ennen asuntoon menemistä on tarpeen käydä valvontakäynnille osallistuvien kanssa läpi, mitä kukin aikoo tehdä ja missä järjestyksessä sekä miten käynti aloitetaan ja päätetään. Etukäteen kannattaa keskustella myös sijoittumisesta asunnossa sekä siitä, kuinka toimitaan, jos asiakas alkaa käyttäytyä uhkaavasti.

Hyviä käytäntöjä:

- Paloriskiasunnon valvontakäynti on hyvä merkitä sähköiseen Outlook-kalenteriin, joka on jaettu siten, että se näkyy muillekin organisaatiossa (voi olla rajattu esim. esimies, tilannekeskus jne.). Merkinnässä olisi hyvä näkyä tarkka osoite ja ajankohta esim. Mannerheimintie 1, 00101 HKI klo 13.15.
- Valvontakäynnille menosta on aina hyvä ilmoittaa esim. pelastuslaitoksen tilannekeskukseen / päivystävälle viranhaltijalle. Ilmoituksesta tulisi ilmetä valvontakäynnin aloitusaika ja arvioitu lopettamisaika sekä osoite.
- Mikäli VIRVE*-päätelaitte on käytettävissä, sillä on mahdollista tehdä ilmoitus sekä se tuo lisäturvaa ja mahdollistaa nopean avun hälyttämisen hätäpainikkeen avulla (tai sovitussa puheryhmässä).

*Hätäkeskuslaitoksen ja pelastustoimen VIRVE-käyttösopimuksessa vuodelta 2013 on sovittu, että ei-operatiivisten VIRVE-käyttäjien hätäkutsut tulee ohjata muuhun vastaanottopisteeseen kuin hätäkeskukseen. Hätäkeskus katsoo, että palotarkastajat eivät ole hätäkeskuspalveluiden tuottamiseen liittyviä VIRVE -käyttäjiä, joten heidän hätäkutsujaan ei ohjata ohjeen mukaan hätäkeskukseen. Hätäkutsu voidaan ohjata esim. pelastuslaitoksen oman tilannekeskuksen DWS:ään (=päivystäjän työasema). (SM pelastustoimen VIRVE-viestiohje. 2011.)

12.3 Ennakointi ja liikkuminen asunnossa

Työturvallisuuden kannalta on olennaista tarkkailla tilannetta ja ympäristöä jatkuvasti valvontakäynnin aikana. Omalla käytöksellään voi paljolti vaikuttaa siihen, mihin asiakastilanteet kehittyvät. Olosuhteista ja elämäntilanteesta huolimatta asiakas tulee kohdata ammattimaisesti, kohteliaasti ja asiallisesti. Asiakkaalle tulee välittyä, että viranomaiset ovat huolissaan hänen turvallisuudestaan ja valvontakäynnillä ollaan häntä varten. Oma sekä työparin sijoittuminen ja liikkuminen asunnossa on hyvä tiedostaa. Ovelle kannattaa pitää esteetön yhteys, jos mahdollista. Huomiota kannattaa kiinnittää myös siihen, mitä tapahtuu selän takana. Toisinaan asuntoon mennessä ei ole täysin varmaa, onko asukas siellä yksin vai onko paikalla mahdollisesti muitakin henkilöitä, joista asuntoon sisälle mennessä ei ollut tietoa. Lemmikkieläimet voivat aiheuttaa yllättäviä uhkatilanteita ja siksi esim. koirat olisi parempi pyytää siirtämään eri tilaan ennen vierailua.

Asunnossa liikkuminen kannattaa tehdä harkiten etenkin, jos kyseessä on asunto, jossa suuren tavaramäärän vuoksi on vaikeaa liikkua. Jos liikkuminen ei ole välttämätöntä, sitä kannattaa välttää. Tavarakasat saattavat aiheuttaa kompastumisvaaran lisäksi myös vaaran, että ne sortuvat ja aiheuttavat vahinkoa. Jos asunnossa näkyy epämääräisiä sähkölaitteita tai -virityksiä, niihin ei pidä koskea oman turvallisuuden vuoksi.

12.4 Terveyshaitta, tuhoeläimet

Jos on epäily, että asunnossa on terveyshaitta (763/1994 27§), kannattaa tarvittaessa tilanteen arvioimiseksi pyytää terveydensuojeluviranomainen paikalle. Huono hygienia on saattanut aiheuttaa otolliset elinolosuhteet erilaisille pieneliöille ja tuholaisille. Yleensä kertakäyttöiset suojavarusteet ovat riittävät, mutta epäselvissä tilanteissa oman työturvallisuuden vuoksi kannattaa keskustella terveydensuojeluviranomaisen kanssa siitä, minkälaista suojautumista kannattaa käyttää mennessään asuntoon. Turvakengät ovat aina välttämätön varuste. Kertakäyttöisillä kenkäsuojilla, käsineillä, hengityssuojilla ja käsidesillä pärjää yleensä pitkälle. Toisinaan voi olla tarvetta kertakäyttöiselle kokohaalarille. (Terveydensuojelulaki 763/1994 27§).

Oma työturvallisuus valvontatoimenpidettä suorittaessa tulee muistaa. Jos epäilet kohteessa olevan riskin omalle työturvallisuudelle liian korkeaksi esim. tartuntavaaran takia, voi valvontatoimenpiteen jättää suorittamatta. Valvontakäynti voidaan suorittaa, kun olosuhteet kohteessa ovat tarpeeksi turvallisia. (Työsuojelulaki 738/2002 18§)

12.5 Poliisin virka-apu

Jos etukäteen on tiedossa, että asiakas saattaa olla aggressiivinen, kannattaa poliisilta pyytää virka-apua. Poliisi on velvollinen antamaan virka-apua, joka on tarpeen pelastuslain 80 §:n mukaisen palotarkastuksen ja muun valvontatehtävän toimittamiseksi. Virka-aputehtävään liittyy tyypillisesti ennakoon tiedossa oleva poliisin toimivallan käytön tarve, esim. ennakkotiedot kohdehenkilöstä tai -asunnosta. Virka-avun tarve voi tulla ilmi vasta valvontakäynnillä, jossa selviää uutta tai merkityksellistä tietoa ja nähdään tarve poliisin toimivallan käytölle. Virka-apupyynnö on yleensä tehtävä kirjallisesti virallisella virka-apupyynnölomakkeella. Lomakkeet ja käytännöt vaihtelevat alueittain ja paikallinen virka-apupyynnöihin liittyvä menettely kannattaa sopia poliisin kanssa ennakoon viranomaisyhteistyön kuvioita rakennettaessa. (PelL 379/2011 49§, Poliisilaki 872/2011 luku 9 1§)

13 Suositukset kokonaisuuden toimintamalliksi

Pelastuslaitoksissa on tähän mennessä ehditty tehdä työtä paloriski-ilmoitusmenettelyn ja valvonnan kanssa eri tahdissa. Osa pelastuslaitoksista on ehtinyt kokeilla erilaisia toimintatapoja ja kehittää niitä eteenpäin. Eri pelastuslaitosten kokeilemista ja kehittämistä malleista on löydettävissä hyviä käytäntöjä, joita voidaan suositella laajennettaviksi ja niitä yhdistelemällä saadaan suosituksia kokonaisuuden toimintamalliksi. Esimerkiksi Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella on ennätetty kehittää paloriski-ilmoitusten käsittely- ja valvontaprosessia toiminnan kautta eteenpäin yhdessä sidosryhmien kanssa. Prosessikuvaus on jalostunut ajan mittaan tehtyjen havaintojen ja yhteistyön kautta.

Pirkanmaan pelastuslaitoksella on hankittu mittava määrä kokemusta paloriskikohteiden tunnistamisesta ja niihin vaikuttamisesta pelastusviranomaisten ja kotihoidon yhteiskäyntien kautta. Etelä-Karjalan pelastuslaitoksella on saatu rohkaisevia tuloksia panostuksesta tiiviiseen yhteistyöhön alueen julkisten sosiaali- ja terveystalveluiden tuottajan Eksoten kanssa. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella on kiinnitetty erityistä huomiota paloriskikohteiden asiakirjahallintaan ja niihin liittyvien tietosuojasioiden huomiointiin. Työturvallisuusasioissa Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella on käytössä hyväksi havaittuja toimintamalleja, joita voi suositella käyttöönotettaviksi myös muissa laitoksissa.

Paloriskiasumiseen liittyen Pelastusopistolla on tehty useampi opinnäytetyö, joissa on kuvattu hyviä toimintamalleja. Tiina Kielisen opinnäytetyössä Kotonaan asuvien erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden paloturvallisuus ja viranomaisyhteistyö (2013) on kuvattu moniviranomaisyhteistyömallin rakentamista. Kari Kummunsalon opinnäytetyössä Ohje asuntojen palo- ja onnettomuusriksien ilmoittamisesta (2014) on tuotettu pelastuslaitokselle hyvin käytännönläheinen opas paloriskikohteiden valvontatyöhön sekä prosessikuvaus. Kummunsalo on kehittänyt opinnäytetyönsä tuotosta eteenpäin käytännön työn tarpeiden kautta Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella ja hionut toimintamallia yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Severi Uurasmaan ja Lassi Kylälammin opinnäytetyö Palonvaarojen ja muiden onnettomuusriskien tunnistaminen osana asumisen turvallisuutta (2017) on toteutettu Pirkanmaan pelastuslaitokselle. Opinnäytetyön tuloksena on tuotettu koulutusmateriaali sekä opas paloriskikohteista. Outi Salon opinnäytetyössä Ikäihmisen kotona asumisen turvallisuus (2018) on tuotettu IKAT-työryhmän ohjauksessa ikäihmisen kotona asumisen turvallisuuteen liittyvä tarkistuslista sekä siihen liittyvä opas ikäihmisten asumisturvallisuuteen.

13.1 Työvoiman resursointi

Pelastuslaitosten tekemän valvontatyön tulee perustua riskienarviointiin. Riskiperusteisuus tarkoittaa sitä, miten valvonta kohdennetaan, miten valitaan vaikuttavin valvontamenetelmä ja mitä asioita valvotaan. Valvontakeinot on valittava niin, että niillä saadaan tilanteeseen nähden paras mahdollinen vaikuttavuus käytettävissä olevilla resursseilla. Perinteisesti pelastuslaitosten valvontatyö on keskittynyt pitkälti julkisten rakennusten tarkastuksiin. Tilastojen valossa tulipaloihin liittyvät henkilövahingot tapahtuvat kuitenkin asuinrakennuksissa ja erityisen suuressa riskissä ovat tunnistetut erityisryhmät. (Pelastustoimen taskutilasto 2018)

Pelastuslaitosten tulee arvioida valvontasuunnitelmiaan ja sitä, mihin valvontaa kohdennetaan jatkossa. Paloriski-ilmoitusten perusteella saadaan tietoa niistä kohteista, joissa voidaan havaita henkilövahinkojen riskin kohonneen. Paloriski-ilmoitusten määrien kasvaessa niihin tarvitsee resursoida enemmän työvoimaa ja arvioida uudelleen valvontasuunnitelmia ja valvonnan painopisteitä. Käytännössä joudutaan miettimään, mistä valvontatyöstä voidaan esim. omavalvontaa lisäämällä tai valvontavälejä muuttamalla vapauttaa resursseja paloriski-ilmoitusten kasvavan määrän hoitamiseksi.

Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella on kokeiltu toimintamallia, jossa jokainen palotarkastaja käsittelee paloriski-ilmoitukset omalla alueellaan, sekä mallia, jossa on riskiasumiseen erikseen keskittyneitä palotarkastajia, jotka käsittelevät lähes kaikki saapuvat paloriski-ilmoitukset ja suorittavat niihin liittyvät valvontakäynnit. Viranomaisyhteistyön sujumuuden ja asiakaspalvelun kannalta Varsinais-Suomen pelastuslaitos on todennut, että erikoistuminen on ollut kannattavampaa. Erikoistumiseen on kannustanut erittäin positiivinen palaute sekä palotarkastajilta itseltään että yhteistyöviranomaisilta. Erikoistumisen ansiosta Varsinais-Suomessa koetaan, että voidaan paremmin seurata asukkaiden avunsaamista ja huolehtia kohteiden jälkivalvonnasta. Pelastuslaitos pyrkii mahdollisuuksien mukaisesti seuraamaan myös, että asukas saa tarvittavan avun oikealta viranomaiselta etenkin niissä tilanteissa, joissa paloriski aiheutuu asukkaan toimintakyvystä.

Valvontatyötä on perinteisesti mitattu tehtyjen suoritteiden lukumäärien perusteella. Julkisen rakennuksen kuten liikekiinteistön tarkastus saattaa viedä muutaman tunnin, mutta haastavampi paloriskikohde saattaa viedä yhdeltä pelastusviranomaiselta työaikaa jopa useita päiviä. Paloriskikohteiden valvontatyössä on huomioitava, että yhden tapauksen hoitaminen vaatii yleensä taustatyötä, yhteydenottoja toisiin viranomaisiin ja monesti myös useampia käyntejä samassa kohteessa sekä toisinaan myös viranomaispalavereja asioiden etenemiseksi.

Asioiden käsittely paloriskikohteissa on usein paljon enemmän kuin pelkästään valvonnan suorittamista ja määräysten antamista. Monessa tapauksessa työ vaatii kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä sekä taitoa keskustella asukkaan turvallisuustilanteesta ja perustella hänelle asioita, joita halutaan muuttaa. Pelastuslaitoksilla on ilmaistu huolta siitä, että valvontatyön seurannan mittarit eivät huomioi paloriskikohteiden vaatimuksia. Ohjeessa pelastuslaitoksen valvontasuunnitelmasta (31.12.2014) on kirjattu kohteet, joihin on määritettävä säännöllinen valvontaväli. Ohjeessa listatut säännölliseen

valvontaväliin perustuvat kohteet ovat pitkälti määrittäneet pelastuslaitosten valvontamäärien seurantaperusteet, vaikka voimassa oleva pelastuslaki ja valtakunnallinen ohjaus korostavat riskiperusteisen valvonnan merkitystä. (PelL 379/2011 79§) Seuranta-perusteet eivät välttämättä ole ajan tasalla ja herää kysymys, mitataanko tällä hetkellä oikeita asioita.

13.2 Osaamisen hallinta

Paloriskikohteiden valvontatyö asettaa pelastusviranomaisille uudenlaisia osaamis- haasteita. Niin sanottuihin tavanomaisiin palotarkastuksiin verrattuna paloriskikohteissa valvontatyön keskiössä saattaa olla moniongelmainen asiakas, jonka elämäntilanteet voivat olla hyvinkin haastavia ja kyky vastaanottaa apua ja motivoitua turvallisuudesta voi olla hyvinkin vähäistä. Tiivis yhteistyötarve sosiaali- ja terveyshuollon toimijoihin korostuu. Tapauksille on ominaista, että niitä ei kyetä ratkomaan pelkästään pelastusviranomaisen toimesta. Viranomaisstatuksella ja määräysten antamisella ei välttämättä saavuteta tuloksia, vaan joudutaan omaksumaan uudenlaisia lähestymistapoja päämäärän saavuttamiseksi.

Paloriskikohteita tekevien pelastusviranomaisten osalta nousee voimakkaasti esille valmiudet kohdata haastavia asiakkaita ja heidän elämäntilanteitaan. Pelastusviranomaiset itse kokevat tarvitsevansa lisäkoulutusta etenkin mielenterveysongelmista ja muistisairauksista kärsivien asiakkaiden kohtaamiseen. Ymmärrys erilaisista toimintakykyyn vaikuttavista sairauksista lisää valmiuksia kohdata erityisryhmiä ja suhteuttaa omaa vuorovaikutustaan sen mukaan. Koulutuksen järjestämiseksi kannattaa suosia vastavuoroisuutta paikallistasolla: Pelastusviranomaiset tarjoavat sosiaali- ja terveys-toimen henkilöstölle koulutusta asumisen paloturvallisuuden liittyvissä asioissa ja sosiaali- ja terveystoimen henkilöstö kouluttaa pelastuslaitosten paloriskikohteita tekeväälle henkilöstölle sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten ja yhteydenottojen tekemiseen, sekä esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmaisten asiakkaiden kohtaamiseen liittyviä perusasioita. Ensihoidon puolella on viime aikoina korostunut tarve uhkatilannekoulutuksille ja on hyvä pohtia myös sitä, voiko paloriskikohteita tekevät pelastusviranomaiset yhdistää samoihin uhkatilannekoulutustilaisuuksiin.

Käytännön kokemusten kautta on havaittu, että työ paloriskikohteiden parissa vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja, empaattisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Tähän kannattaa kiinnittää huomiota valittaessa paloriskikohteiden kanssa työskenteleviä henkilöitä. Työ paloriskikohteiden parissa saattaa toisinaan olla asiakkaiden haastavista elämäntilanteista johtuen myös henkiseltä kuormitukseltaan erilaista kuin niin sanottu perinteinen palotarkastustyö.

Pelastuslaitoksien kokemukset puoltavat toimintamallia, jossa henkilöstö erikoistuu tai muodostaa tiimin, joka keskittyy paloriski-ilmoituksiin. Kokemus on osoittanut, että keskittämällä saadaan toimivampi malli, joka helpottaa yhteistyötahojen toimintaa, kun eri viranomaiset tuntevat toisensa henkilökohtaisesti. Paloriskikohteiden parissa

työskentely vaatii tuntemusta toisten viranomaisten toimintatavoista ja kontakteja toisiin viranomaisiin, jolloin on helpompaa, että työ on keskitetty tietyille henkilöille. Työn keskittämisen myötä karttuva kokemus parantaa paloriskikohteiden parissa työskentelevien tuloksia.

Osaamista kehitettäessä kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että paloriskikohteita tarkastavilla pelastusviranomaisilla on käytössään tuoretta tietoa kotiympäristöön tarjolla olevista teknisistä turvallisuusratkaisuista. Erilaisten apuvälineiden ja teknisten turvavälineiden kehityksen seuraaminen on edellytys sille, että osataan tarjota neuvontaa saatavilla olevista ratkaisuista esimerkiksi kohdattaessa liesiturvallisuuteen liittyviä ongelmia. Pelastusviranomaisen ei kuulu markkinoida tuotteita tai edistää myyntiä, mutta tieto olemassa olevista ratkaisuista asukkaan turvallisuuden parantamiseksi on kuitenkin olennainen osa työtä. Lisäkoulutusta saatavilla olevista apuvälineistä ja teknisistä ratkaisuista voi tiedustella esimerkiksi SPEK:stä ja Vanhustyön keskusliitosta.

Osaamiseen liittyvissä kysymyksissä pelastuslaitosten edustajat toivat esiin tarvetta saada lisäkoulutusta hallintolaista. Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston kautta laadittu Valvonnan aapinen antaa kattavan paketin valvontatoiminnasta hallintolain näkökulmasta ja vastaa pelastuslaitosten tarpeisiin saada ohjeistusta valvontatyöhön hallintolain näkökulmasta. Oppaan tavoite on edesauttaa pelastuslaitosten suorittaman valvonnan tehokasta ja yhdenmukaista toteuttamista sekä tukea käytännön valvontatyötä.

IKAT-työryhmän valmisteleva työkalupakki ikäihmisten ja erityisryhmien turvallisuuden edistämiseksi antaa konkreettisia ratkaisuja myös paloriskikohteiden valvontatyöhön. Työkalupakissa on kuvattu erityisryhmien asumisturvallisuudessa yleisimmin kohdattavat ongelmat ja puutteet, pelastuslain mukaiset määräysperusteet korjausmääräyksille, tunnistetut ratkaisut turvallisuuspuutteisiin sekä tilanteeseen liittyvät vastuutahot. Työkalun tarkoitus on auttaa valvontatyötä tekeviä löytämään turvallisuuspuutteisiin ratkaisuja ja oikeita yhteistyötahoja tulosten saavuttamiseksi. (IKAT 2018, työkalupakki luonnos)

Pelastuslaitosten sisäisissä koulutuksissa tulee huomioida muidenkin kuin pelkästään valvontatyötä tekevien kouluttaminen paloriski-ilmoituksiin liittyen. Operatiivista työtä tekevä henkilöstö, mukaan lukien ensihoitohenkilöstö ja sopimuspalokunnat, tulee kouluttaa tekemään ilmoituksia. Hälytystehtävissä sekä pelastuspuolen että ensihoidon henkilöstö tapaa paloriskiasukkaita, joista tulee saada välittymään tieto pelastuslaitoksen paloriskikohteita tarkastaville henkilöille. Mikäli pelastuslaitos järjestää paloriski-ilmoitusten vastaanottamisen puhelimitse virka-aikojen ulkopuolella sekä mahdollisesti tarjoaa mahdollisuuden henkilökohtaiseen asiointiin paloasemilla ilmoitusten jättämiseksi, tulee pelastuslaitoksen oma henkilöstö (esim. tilannekeskuksen päivystäjät, päivystävät paloiesimiehet, päivystävät palomestarit) kouluttaa riittävällä laajuudella paloriski-ilmoitusten vastaanottamiseen.

13.2 Pelastuslaitosten verkosto

Paloriski-ilmoitukset ja viranomaisyhteistyö kehittäminen -hankkeen alussa koottiin kaikista pelastuslaitoksista 1-2 paloriskiasumiseen suuntautunutta yhteyshenkilöä, joista muodostettiin paloriskiasumiseen erikoistuneiden pelastusviranomaisten yhteistyöverkosto. Verkoston toimintaa on tarkoitus jatkaa hankkeen päättymisen jälkeen ja verkoston asema tulee vakiinnuttaa osaksi pelastuslaitosten kumppanuusverkoston toimintaa. Valtakunnallisen verkoston toiminnan kautta on tarkoitus jatkaa toimintamallien kehittämistä edelleen, jakaa ajankohtaista tietoa ja hyviä käytäntöjä, ratkoa esille nousevia kysymyksiä sekä seurata lainsäädäntöä sidosryhmien osalta sikäli kuin se vaikuttaa yhteistyöhön paloriskikohteiden kanssa. Pelastuslaitosten yhteyshenkilöiden verkoston kautta taataan se, että toimintamallit ja käytännöt kehittyvät jatkossakin yhtenäisempään suuntaan.

13.4. Paikalliset viranomaisyhteistyön foorumit

Perinteinen eri viranomaisten omiin sektoreihin perustuva turvallisuustyö on nykypäivänä väistymässä ja yhä enemmän tehdään sektorien rajoja rikkovaa työtä, jolla vaikutusmahdollisuudet ovat paremmat. Valtakunnalliset turvallisuus- ja hyvinvointiprosessit ovat hallinnollisesti erillisiä prosesseja sen vuoksi, että niitä ohjaavat eri ministeriöt. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa turvallisuus ja hyvinvointi liittyvät toisiinsa kuitenkin yhä vahvemmin. Viranomaiset ovat perinteisesti kunnioittaneet toistensa revii-rejä tarkasti, mutta se on hankaloittanut yhteistyön sujuvuutta ja yhteisten päämäärien hahmottamista. Viranomaisten välisen yhteistyön tulisi juurtua osaksi perustyötä.

Paloriskihankkeessa on korostunut paikallisten moniviranomaisyhteistyöfoorumien merkityksellisyys. Niiden käynnistämiseen vaaditaan aloitteellisuutta pelastuslaitosten puolelta ja tunnustusta myös johdon tasolta. Paikallisia yhteistyökuvioita ei voida luoda valmiiksi valtakunnallisessa hankkeessa, vaan paikallinen kontaktien luominen jää pelastuslaitosten tehtäväksi. Hankkeessa on tunnistettu olennaisimmat yhteistyötahot ja niihin yhteyden avaaminen ja yhteisten toimintamallien luominen kuuluu paikallistasolle. Saadun palautteen perusteella pelastuslaitoksissa tulee panostaa vielä erityisesti päihde- ja mielenterveystyön sekä muistisairaiden parissa tekevien ammattiryhmien tavoittamiseen. Luvussa 10 Eri viranomaisten roolit on esitetty ajatuksia toimivien yhteistyökuvioiden luomiseksi paikallistasolla.

Olenaisena osana sidosryhmäyhteistyötä on yhteistyötahojen koulutus paloriskiasumiseen. Pelkkä ilmoitusvelvollisuudesta tiedottaminen yhteistyötahoille ei vielä tuota kovin syvällistä ymmärrystä. Paras tulos saavutetaan siten, että yhteistyötahoille järjestetään koulutusta, jossa käydään läpi paloriskiasumisen tunnusmerkit, esitellään ilmoitusmenettely sekä kerrotaan paloriskikohteiden valvonnan pääpiirteet. Hankkeessa on tuotettu tätä varten yhteistyötahoille suunnattu koulutusmateriaali, joka on toivottavaa liittää myös pelastuslaitosten kotisivuille yhteistyötahojen saataville, jotta yhteistyötahot voivat hyödyntää materiaalia kertaamiseen tai omaan sisäiseen koulu-

tukseen. Lisäksi hankkeen aikana on yhteistyössä muokattu Pirkanmaan pelastuslaitoksen julkaisusta Opas asumisen palonvaarojen ja muiden onnettomuusriskien tunnistamiseen valtakunnallinen versio yhteistyötahojen apuvälineeksi.

Tuottamukselliset tulipalot -hankkeessa Pelastuslain 41 §:ään liittyvän ilmoitusvelvollisuuden osalta havaittiin tarve luoda paikallisia yhteistyöfoorumeita pelastuslaitoksen ja poliisin edustajien kanssa erityisesti palontutkinnassa ja palonsyöntutkinnassa. Tuottamukselliset tulipalot -hankkeessa tunnistettiin asioiden liittyvän hyvin läheisesti paloriski-ilmiöön. Siksi on hyvä harkita sitä, voiko sama tai osittain sama viranomaisyhteistyöfoorumi palvella molempia tarkoituksia - sekä 41 §:n että 42 §:n ilmoitusmenettelyyn liittyviä yhteistyökuvioita. Useiden erilaisten paikallisten viranomaisyhteistyöfoorumien rakentaminen ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista ja on hyvä tiedostaa, että samalla kokoonpanolla olisi ehkä mahdollista edistää molempia yhteistyötarpeita. (M. Lehtimäki & P. Mäkelä. 2018)

13.5. Pelastuslaitosten omissa ohjeistuksissa ja prosesseissa huomioitavat asiat

Toimivia ja asianmukaisia käytäntöjä selvitettyä esille nousi asioita, jotka pelastuslaitosten tulee omissa ohjeistuksissaan ja prosesseissaan huomioida.

1. Saapuvien paloriski-ilmoitusten diariointi seuranta varten. Monikaan pelastuslaitos ei kyennyt antamaan tarkkoja lukumääriä saapuneiden paloriski-ilmoitusten määrästä eikä ilmoitusten käsittelyvaiheita ole dokumentoitu riittävällä tarkkuudella. Kun kyse on lakisääteiseen ilmoitusvelvollisuuteen perustuvista ilmoituksista viranomaiselle, niiden käsittelyvaiheiden tulee olla todennettavissa jälkikäteen. Jälkikäteen tulee olla esitettävissä käsittelyn vaiheet ja niihin liittyvät perustelut, jos tapaukseen liittyy myöhemmin viranomaistutkinta tai valitus.

Jokainen ilmoitus tulee kirjata saapuneeksi, tallentaa tiedot käsittelyn vaiheista sekä tapauksen päättämisestä. Tällä hetkellä ei ole saatavilla pelastuslaitoksille valtakunnallisesti yhtenäistä diariointijärjestelmää. Osa pelastuslaitoksista käyttää isäntäkaupunkinsa diariointijärjestelmiä onnistuneesti tähän tarkoitukseen ja toisinaan se mahdollistaa myös yhteistyöviranomaisten kuten sosiaaliviranomaisten pääsyn käsiksi samaan tietoon ja edesauttaa yhteistyötä.

Yksinkertaisimmillaan diariointijärjestelmä voidaan toteuttaa Excel-taulukon muotoon huomioiden kuitenkin tiedoston käyttöoikeuksien rajaaminen asianmukaisesti ja tietoturvallinen säilyttäminen. Järjestelmällisen seurannan avulla jatkossa saadaan tarkkoja lukumääriä ilmoitusten määrästä, niiden käsittelyajoista sekä esimerkiksi siitä, kuinka moni ilmoitus johtaa mihinkin toimenpiteisiin.

2. Seloste henkilötietojen käsittelytoimista koskien paloriski-ilmoitusten kautta kertyviä henkilötietoja. Tietosuoja-asetuksen (GDPR 679/2016) ja tietosuo-

jalain (1050/2018) myötä organisaatioiden on tullut laatia kirjallinen kuvaus niiden toteuttamasta henkilötietojen käsittelystä. Tätä kuvausta kutsutaan selosteeksi käsittelytoimista. Pelastuslaitoksissa on tarkasteltu tietosuoja-asetuksen myötä henkilötietojen käsittelyyn liittyvät kuviot kuntoon, mutta kannattaa varmistaa, että niissä on huomioitu myös paloriski-ilmoitusten ja niihin liittyvien valvontatoimenpiteiden kautta kertyvä tieto.

Tavanomaisesti palotarkastusrekisteriin kertyy tietoja vain kiinteistöjen omistajiin, vuokralaisiin, toiminnanharjoittajiin ja kunnossapitoon liittyvistä henkilöistä. Heidän osaltaan rekisteriin tallennetaan tavanomaisesti nimi- ja yhteystietoja sekä tarvittaessa henkilötunnuksia vain laskutusasioihin liittyen. Tyypillisesti valvontatyössä pelastusviranomaisille ei ole kertynyt arkaluontoisia henkilötietoja kuten yksilön elämäntapaan, olosuhteisiin, perhesuhteisiin, terveydentilaan tai sosiaalihuollon asiakkuuteen liittyviä tietoja (esim. päihteidenkäyttö, tupakointi, siivottomuusongelma, liikuntarajoitteisuus, kotihoidon asiakkuus).

Henkilötietojen käsittelyä ja niihin liittyvää informointia ei ole tässä kohdin tarpeen lähteä erikseen ohjeistamaan, koska näiden asioiden ohjeistus kuuluu jo ennestään osaksi pelastuslaitosten muita toimintaprosesseja, joissa vain tulee tarkistaa, että paloriski-ilmoituksiin liittyvät henkilötiedot on huomioitu organisaation tietosuojaohjeistuksissa.

3. Salassa pidettävien asiakirjojen käsittely paloriski-ilmoituksiin liittyen. Paloriski-ilmoitukset ovat salassa pidettäviä asiakirjoja silloin, kun niihin liittyvät arkaluontoiset henkilötiedot (esim. tieto päihdeongelmasta, siivottomuusongelmasta, muis-tisairaudesta, liikuntarajoitteesta, kotihoidon asiakkuudesta) ovat yhdistettävissä yksittäiseen henkilöön nimen, osoitteen tai puhelinnumeron perusteella.

Ilmoituksen lisäksi käsittelyn eri vaiheissa pelastusviranomaiselle saattaa kertyä tapausta koskien muitakin asiakirjoja (esim. valokuvia, muiden viranomaisten lähettämiä asiakirjoja), jotka luokitellaan salassa pidettäviksi.

Paloriskikohteen valvontakäyntiin liittyvät palotarkastuspöytäkirjat ovat salassa pidettäviä, jos niihin on kirjattu tietoja, jotka julkisuuslaissa on määritelty salassa pidettäviksi (nämä asiat on esitetty luvussa 7 Palotarkastuspöytäkirja). Salassa pidettävien asiakirjojen syntyminen ei ole pelastuslaitoksissa mitenkään uusi asia, mutta se tulee huomioida ohjeistuksissa ja henkilöstön perehdyttämisessä, koska tyypillisesti valvontatyössä on syntynyt vain julkisia asiakirjoja ja salassa pidettävien asiakirjojen käsittelyä ei ole välttämättä perehdytetty valvontatyötä tekeväälle henkilöstölle.

Jokaisella organisaatiolla tulee olla ennestään omat ohjeistuksensa salassa pidettävien asiakirjojen hallintaan, joten sitä ei ole tarkoituksenmukaista lähteä erikseen ohjeistamaan tässä oppaassa.

4. Teettämisuhaan liittyvät prosessit pelastuslaitoksissa. Pelastuslaitoksissa on käytetty hyvin vähän teettämisuhaa hallintopakkeina asukkaan turvallisuustilanteen saattamiseksi kuntoon. Teettämisuha on äärimmäinen keino puuttua tilanteeseen, jos kaikki muut keinot on käytetty eikä kukaan toinen viranomainen tai taho pysty edistämään asiaa. Muista viranomaisista lähinnä rakennusvalvonta ja terveyden-
suojaus saattavat turvautua teettämisuhaan.

Pelastuslaitoksen organisaatiossa on hyvä selvittää etukäteen, kuinka teettämisuha käytännössä suoritetaan ja kuinka siihen voidaan varautua ennalta. Täytäntöönpanossa tarvittavat toimenpiteet tehdään pelastuslaitoksen kustannuksella ja niistä aiheutuneet kustannukset peritään asukkaalta. Toimenpiteiden teettämistä varten ei yleensä tarvitse järjestää kilpailutusta, koska niistä aiheutuvat kustannukset ovat melko alhaisia (esim. raivaussiivous).

5. Prontoon ja palontutkintaan kertyvän tiedon hyödyntäminen paloriskikohteiden tunnistamisessa. Samaan kohteeseen saattaa tulla usein toistuvia hälytyksiä esimerkiksi useiden läheltä piti-tapausten kautta, jotka eivät kuitenkaan päädy varsinaisen tulipalon tasolle. Muistisairaana henkilön ruuanlaitto saattaa aiheuttaa toistuvia tilanteita, joissa pelastuslaitos käy paikalla tarkistamassa tilanteen, mutta varsinaista tehtävää pelastuslaitokselle ei aiheudu kohteessa.

Toistuvat hälytykset samassa osoitteessa eivät päädy paloriskikohteita tekevien henkilöiden tietoon, ellei tapahtuneita hälytyksiä seurata järjestelmällisesti ja välitetä niihin liittyviä havaintoja valvontatyötä tekeville. Pelastuslaitoksen tulisi luoda omat järjestelyt siihen, että Pronto-järjestelmään kertyvät havainnot saadaan paloriskikohteiden valvontatyötä tekevien käyttöön.

Pelastuslaitosten suorittamassa palontutkinnassa tulee huomioida, että palontutkintaan kertyvä tieto saattaa toisinaan hyödyttää paloriskiasumisen parissa tehtävää työtä ja antaa signaalia siitä, mihin paloriskikohteiden kanssa työskennellessä kannattaa keskittyä erityisesti.

13.6. Valvontasovellus

Pelastuslaitosten nykyiset valvonnan työvälineet eivät tue parhaalla mahdollisella tavalla työn suorittamista paloriskikohteiden osalta. Seurannan ja tilastoinnin helpottamiseksi Merlot-palotarkastusohjelmaan on mahdollista luoda 42 §:n mukaisiin ilmoituksiin liittyvät valvontatehtävät omaksi palotarkastuslajikseen. Lisäksi Merlot-palotarkastusohjelmaan on saatavilla lisäominaisuus, jolla pöytäkirjat pystytään merkitsemään salassa pidettäväksi.

On kuitenkin selvää, että paloriskikohteiden valvontatyö tarvitsee erilaisia ratkaisuja valvontasovellukseen kuin tavanomainen valvontatyö. Hankkeessa on tunnistettu osa näistä ratkaisuista ja käytännön kokemuksista kumpuaa lisää havaintoja, jotka olisi

syytä huomioida uutta valvontasovellusta suunniteltaessa. Tässä pelastuslaitosten yhteys henkilöiden muodostamalla verkostolla on tärkeä jatkokehittämisen paikka tulevaisuudessa, jotta paloriskikohteiden valvontatyön vaatimukset osataan huomioida uudessa valvontasovelluksessa.

SPEK 2009. Erehdykset ja unohdukset salliva asuinympäristö. Opas erityisryhmien asumisturvallisuuden kehittämiseen. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. Tamperepaino Oy. Tampere.

Sähköiset lähteet:

Huttunen, M. 2015. Keräilypakko. Duodecim. Viitattu 28.3.2019. <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo12368.pdf>

Ketola J. & Kokki E. 2018. Pelastustoimen taskutilasto 2013-2017. Pelastusopiston julkaisu D-sarja. 2/2018. Viitattu 28.3.2019. http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_D/D2_2018.pdf

Lehtimäki, M. & Mäkelä, P. 2018. Tuottamukselliset tulipalot ja niitä koskevat ilmoitusmenettelyt. B-sarja: Tutkimusraportit [3/2018] Pelastusopisto. Viitattu 25.3.2019. http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B3_2018.pdf

Ojala, T., Koskinen, H., Grönfors, M., Somerkoski, B., Martikainen N. ja Lounamaa, A. 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt laitoshoidossa, tuetussa asumisessa ja kotiin annettavissa palveluissa. Viitattu 1.4.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131380/URN_ISBN_978-952-302-755-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Oksanen, T., Kielinen, T., Komi, A., Kultanen, V., Mukkala, T. & Jämsä, J. 2018. IKÄIHMISTEN KOTONA ASUMISEN TURVALLISUUS (IKAT) -työryhmä. Työkalupakki (luonnos).

OTKES. 2008. B1/2008Y Tulipalo tukiasumiseen käytetyssä pientalossa Espoossa 27.3.2008. https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/sv/muutonnettomuudet/2008/b12008y_tutkintaselostus/b12008y_tutkintaselostus.pdf

OTKES. 2014. Y2014-03 Puisen pienkerrostalon palo Turussa 4.11.2014. https://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muutonnettomuudet/2014/DIQmXVdxn/Y2014-03_Turku.pdf

OTKES. 2016. Y2016-E1 Kahden ihmisen kuolemaan johtanut pienkerrostalon palo Turun Hirvensalossa 10.5.2016. https://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muutonnettomuudet/2016/pbgaw0aBz/Y2016-E1_Hirvensalo.pdf

Sisäministeriö pelastusosasto. Palokuolematilastot suomessa. Viitattu 2.4.2019. <http://www.pelastustoimi.fi/turvatietao/ehkaise-palon-syttyminen/tulipalon-vaarallisuus/palokuolemat>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. STM:n työryhmä: Erityisryhmien asumisturvallisuuteen enemmän huomiota. Viitattu 2.4.2019. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/stm-n-tyoryhma-erityisryhmien-asumisturvallisuuteen-enemman-huomiota

Suomen virallinen tilasto (SVT1): Väestöennuste [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5137. 2018, Liitetaulukko 1. Väestö ikäryhmittäin koko maa 1900 - 2070 (vuodet 2020-2070: ennuste) Korjattu 18.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 3.4.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tau_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT2): Väestöennuste [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5137. 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 25.4.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tie_001_fi.html

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2018. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista, Sotkanet. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>

Tilastokeskus. 2017. Ikääntyneet maakunnittain. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Haettu 2.4.2019. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>

Opinnäytetyöt ja muut tutkimukset:

Kielinen, T. 2013. Kotonaan asuvien erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden paloturvallisuus ja viranomaisyhteistyö. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu. Kuopio

Kummunsalo, K. 2014. Ohje asuntojen palo- ja onnettomuusriskien ilmoittamisesta. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu. Kuopio. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201404043862>

M. Lehtimäki & P.Mäkelä. Tuottamukselliset tulipalot ja niitä koskevat ilmoitusmenettelyt. Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 3/2018.

Salo, O. 2018. Ikäihmisen kotona asumisen turvallisuus. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu. Kuopio. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143455/Salo_Outi.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Uurasmaa, S. & Kylälampi, L. 2017. Palonvaarojen ja muiden onnettomuusriskien tunnistaminen osana asumisen turvallisuutta. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu. Kuopio. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/136793/Kylalammi_Lassi_Uurasmaa_Severi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Liitteet

- Liite 1 Paloriski-ilmoituksen käsittelylomake
- Liite 2 Sähköinen ilmoituslomake
- Liite 3 Ilmoitus palotarkastuksesta -kirje

Liite 1. Paloriski-ilmoituksen käsittelylomake

Pelastuslaitosten
kumppanuusverkosto

Ilmoitus vastaanotettu ____ . ____ . 20__

Ilmoituksen hoitaa: _____

LUOTTAMUKSELLINEN

**Pelastuslain (379/2011) 42 § mukainen
ILMOITUKSEN KÄSITTELYLOMAKE**

Ilmoittajan yhteystiedot:	
Havainto tehty:	____ . ____ / 20__
Asunnon osoite:	
Asukkaan nimi ja yhteystiedot:	
Asumismuoto	☐ Kerrostalo ☐ Rivitalo ☐ Paritalo ☐ Omakotitalo
Havainto:	☐ liikkuminen estynyt tavaramäärän vuoksi ☐ henkilön toiminta aiheuttaa palovaaraa ☐ kohteessa toistuvia tulipalon alkujia ☐ asumista siihen soveltumattomassa tilassa ☐ asuntoa käytetään varastona ☐ poikkeuksellisen siivoton asunto ☐ muu onnettomuusriski (kuvaus alla)
Lisätiedot: (esim. taloyhtiön isännöitsijä)	
Varokohde:	☐ Kyllä

Toimita täytetty lomake tai siinä mainitut tiedot XXXXX:lle XXXXXXXX@XXXX.fi

Liite 2. Sähköinen ilmoituslomake

Ilmoitus ilmeisestä palonvaarasta tai muusta onnettomuusriskistä

Ilmoitusvelvollisuus, pelastuslaki (379/2011) 42 §

Jos viranomaiset virkatoimiensa yhteydessä havaitsevat tai muutoin saavat tietää rakennuksessa, asunnossa tai muussa kohteessa ilmeisen palonvaaran tai muun onnettomuusriskin, heidän tulee mahdollisten salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta alueen pelastusviranomaiselle. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös kuntaa, muuta julkisyhteisöä ja näiden palveluksessa olevaa henkilöstöä sekä pelastuslain 18 §:n 2 momentissa tarkoitettua hoitolaitoksen ylläpidosta ja palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä huolehtivaa toiminnanharjoittajaa ja tämän palveluksessa olevaa henkilöstöä.

Kiireellisessä hätätilanteessa ilmoitus tehdään aina yleiseen hätänumeroon 112.

Täytä huolellisesti omat yhteystietosi. Otamme sinuun yhteyttä, kun tarvitsemme tarkempia tietoja ilmoitukseen liittyen.

Ilmoittajan yhteystiedot

Ilmoittajan nimi

Organisaatio

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Ajankohta, jolloin saa puhelimitse parhaiten kiinni lisätietoja varten

Ilmoitusta koskevat tiedot

Ilmoitusta koskeva kunta

Ilmoitus välittyy valitun kunnan perusteella oikean alueen pelastuslaitokselle.

Rastita alla olevista vaihtoehdoista ne, jotka kuvaavat tilannetta

- Asuntoon ja/tai sen välittömään ympäristöön on kertynyt huomattava määrä tavaraa/jätettä. Asunnossa liikkuminen tai asunnosta poistuminen on vaarantunut tai on vaara, että palo voi syttyä ja levitä poikkeuksellisen nopeasti (poikkeuksellinen siivottomuus: lattiaa ei näkyviissä, lattialla jätteitä, sanomalehtiä, muuta irtainta ym.).
- Liedellä tai tulisijan välittömässä läheisyydessä säilytetään palamiskelpoista tavaraa eikä asiaa voitu korjata sen havaitsemishetkellä.
- Henkilö on aiheuttanut omalla toiminnallaan (esim. sairaudesta tai päihteiden käytöstä johtuen) vaaraa itselleen tai muille (läheltä piti -tilanteita, syttymiä, palonalkuja).
- Huonekaluissa, tekstiileissä, vaatteissa tai lattialla on palojälkiä (reikiä tai hiilittyä).
- Henkilön oma toimintakyky on rajoittunut ja hänellä on siitä johtuen haasteita havaita alkava tulipalo, reagoida siihen tai poistua tulipalosta itsenäisesti.
- Sauna on täynnä tavaraa tai kiukaan välittömässä läheisyydessä on tavaraa eikä asiaa voitu korjata sen havaitsemishetkellä.
- Epäilyttäviä sähkö- tai kaasuvirityksiä
- Muu; mikä? (Kuvaus seuraavan kohdan tekstikenttään.)

Selostus havaitusta ilmeisestä palonvaarasta tai muusta onnettomuusriskistä. Ethän kirjoita ilmoitukseen kohteeseen liittyviä yksilöintitietoja (osoite, asukkaan nimi tms.) Pyydämme tiedot ottaessamme yhteyttä.

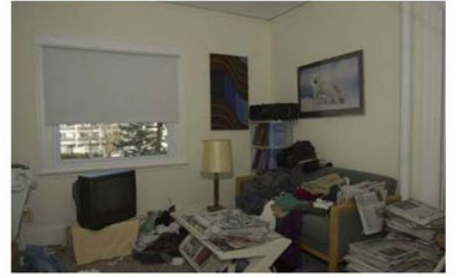
Jos ilmoituksen syy liittyy asunnon tavaramäärään, valitse alla olevan kuvasarjan kuvaa vastaava arvio asunnon tavaramäärästä:

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Vastauksesi tallentuvat, kun painat "Lähetä"-painiketta.

Lähetä

.....

Liite 3. Ilmoitus palotarkastuksesta -kirje

XX.XX.2018

ILMOITUS PALOTARKASTUKSESTA OSOITTEESSA ESIMERKKITIE 1 (KAUPUNKI) SIJAITSEVAN ASUINHUONEISTON OMISTAJALLE JA HALTIJALLE

XX:n pelastuslaitos huolehtii alueellaan pelastuslain (379/2011) 27 §:ssä määrättyllä tavalla pelastustoimelle kuuluvien valvontatehtävien suorittamisesta tekemällä muun muassa palotarkastuksia.

Tämän valvontatehtävän täyttämiseksi pelastuslaitos tekee asuntoon palotarkastuksen XX.XX.2018 klo XX.XX.

Palotarkastuksen tarkoitus on varmistaa, että asuminen on turvallista.

Palotarkastuksella katsotaan esimerkiksi seuraavia asioita:

- palovaroittimien toimintakunto
- asukkaan mahdollisuudet päästä ulos ja turvaan asunnosta tulipalotilanteessa
- mahdollisesti tulipalon vaaraa aiheuttavat paikat kotona. Näitä ovat esimerkiksi sauna, liesi ja sen ympäristö, sähkölaitteet ja takat.
- palomiesten ja ensihoitajien toimintaedellytykset asunnossa mahdollisissa onnettomuuksissa tai sairastapauksissa

Lisäksi tarkastuksella voidaan keskustella myös asukasta askarruttavista turvallisuusasioista.

Velvoite palotarkastuksen suorittamiselle löytyy pelastuslain 78 §:stä.

Oikeutus palotarkastuksen suorittamiselle löytyy pelastuslain 80 §:stä.

Asukkaan olisi suotavaa olla läsnä tarkastusajankohtana. Asukas voi pyytää tarkastukselle mukaan myös esimerkiksi sukulaisen tai muun läheisen.

Mikäli teillä on kysyttävää tai haluatte siirtää palotarkastuksen toiseen ajankohtaan, voitte ottaa yhteyttä palotarkastuksen suorittavaan pelastusviranomaiseen. Yhteystiedot löytyvät tämän ilmoituksen lopusta.

Ystävällisin terveisin,

[Pelastuslaitoksen edustajan nimi ja yhteystiedot](#)